

LAPIN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF LAPLAND

Jatkokäsittelylupa lapsiasioissa

Lapin yliopisto
Oikeustieteiden tiedekunta
Pro gradu -tutkielma
Pauliina Niemelä
Ohjaaja: Jaakko Markus
25.3.2026

Lapin yliopisto, oikeustieteiden tiedekunta

Työn nimi: Jatkokäsittelylupa lapsiasioissa

Tekijä: Pauliina Niemelä

Opetuskokonaisuus ja oppiaine: Prosessioikeus

Työn laji: Pro gradu -tutkielma

Sivumäärä: XIII + 76 sivua

Vuosi: Kevät 2026

Tiivistelmä:

Maisteritutkielmassa tarkastellaan jatkokäsittelyluvan myöntämisperusteiden soveltamista lapsen huoltoa, asumista, tapaamisoikeutta ja elatusta koskevissa asioissa. Lisäksi tutkielmassa arvioidaan, vaikuttaako lapsenhuoltolain 12 §:n mukainen päätöksen muuttamismahdollisuus hovioikeuden suorittamaan jatkokäsittelylupaharkintaan.

Tutkimus on toteutettu yhdistämällä lainopillisia ja empiirisiä keinoja. Lainopillisessa osassa on tarkasteltu erityisesti oikeudenkäymiskaaren 25 a luvun 11 §:n mukaisia jatkokäsittelylupaperusteita ja niiden soveltamista lapsiasioissa. Empiirisiin metodein on analysoitu korkeimman oikeuden julkaisemattomia ratkaisuja, hovioikeuksien ratkaisuja vuodelta 2024 sekä tilastotietoja.

Tutkielman perusteella jatkokäsittelylupaperusteita sovelletaan myös lapsiasioihin. Muutospäätösperuste on keskeisin lupaperuste, ja se liittyy lapsiasioissa usein lapsen edun arvioinnin puutteisiin. Tarkistusperuste korostuu lapsiasioissa erityisesti tilanteissa, joissa esitetään uutta todistelua. Ennakkoratkaisuperusteen merkitys jää vähäiseksi tapauskohtaisen harkinnan vuoksi, kun taas muu painava syy liittyy lapsiasioissa usein perhe-elämän suojaan ja siihen puuttumiseen.

Jatkokäsittelylupia myönnetään lapsiasioissa vähemmän kuin muissa asiaryhmissä, mutta ilmiölle ei ole osoitettavissa yksiselitteistä selitystä. Tutkielman perusteella lapsenhuoltolain 12 §:n mukainen päätöksen muuttamismahdollisuus ei ainakaan muodosta hyväksyttävää perustetta korottaa jatkokäsittelyluvan myöntämiskynnystä lapsiasioissa.

Avainsanat: jatkokäsittelylupa, lapsen etu, lapsioikeus, muutoksenhaku, prosessioikeus

Sisällysluettelo

LÄHTEET	V
LYHENTEET	XII
KUVIOT JA TAULUKOT	XIII
1. Johdanto	1
1.1 Tutkimuksen tausta ja tavoitteet	1
1.2 Tutkimuskysymykset	3
1.3 Metodit ja aineisto	4
1.4 Tutkielman rakenne ja rajaukset	7
2. Lapsiasiat tuomioistuimissa	9
2.1 Lapsiasioiden tuomioistuinkäsittelyn lähtökohtia	9
2.1.1 Lapsen etu	10
2.2 Lapsiasioiden määrittely	12
2.2.1 Lapsen huolto	12
2.2.2 Lapsen asuminen	15
2.2.3 Lapsen tapaamisoikeus	17
2.2.4 Lapsen elatus	19
2.3 Prosessuaaliset erityispiirteet lapsiasioissa	21
3. Nykyisen jatkokäsittelylupajärjestelmän muotoutuminen	28
3.1 Muutoksenhakujärjestelmän vaiheet	28
3.2 Jatkokäsittelylupajärjestelmän voimaantulo	30
3.3 Vuoden 2015 uudistus ja jatkokäsittelylupajärjestelmän laajentuminen koskemaan lapsiasioita	31
4. Jatkokäsittelyluvan myöntämisperusteet	36

4.1	Muutosperuste	37
4.2	Korotettu lupakynnys	42
4.3	Tarkistusperuste	45
4.4	Ennakkoratkaisuperuste	52
4.5	Muu painava syy	55
5.	Jatkokäsittelyluparatkaisut lapsiasioissa tilastollisessa tarkastelussa	60
5.1	Tarkemmin aineistosta ja menetelmästä	60
5.2	Jatkokäsittelylupien myöntämistä lapsiasioissa	62
5.2.1	Myöntämistä suhteessa kaikkiin jatkokäsittelylupa-asioihin	62
5.2.2	Jatkokäsittelyluvat lapsiasioissa hovioikeuksien ratkaisuaineiston valossa	64
6.	Muuttamismahdollisuuden suhde jatkokäsittelylupaharkintaan	68
7.	Johtopäätökset	73

LÄHTEET

Kirjallisuus

Aaltonen, Anna-Kaisa, Huoltoriitojen sovittelu tuomioistuimessa. Helsingin Kauppakamari Oy 2015.

Aaltonen, Anna-Kaisa, Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimessa: lapsen huolto, tapaamis-oikeus ja elatus. Toinen, uudistettu painos. Edita Publishing Oy 2020.

Araneva, Mirjam, Lapsen suojeleminen: toteuttaminen ja päätöksenteko: käsikirja lapsen asioista päättävälle. Toinen, uudistettu painos. Alma Talent 2022.

Auvinen, Maija, Huoltoriidat tuomioistuimissa: sosiaalitoimi selvittäjänä, sovittelijana, asiantuntijana. Suomalainen lakimiesyhdistys 2006.

Heikkilä, Tarja, Tilastollinen tutkimus. Edita Publishing Oy 2014.

Hakalehto, Suianna, Lapsioikeuden perusteet. Alma Talent 2018.

Hakalehto, Suianna, Lapsioikeuden perusteet. Toinen, uudistettu painos. Alma Insights 2025.

Helenius, Dan – Linna, Tuula, Siviili- ja rikosprosessioikeus. Kolmas, uudistettu painos. Alma Talent 2024.

Helevä-Vuoti, Kaisa – Leikas, Minna, Oikeudenkäynti lapsiasioissa: käsittelijän opas. Rovaniemen hovioikeuspiiri 2016.

Hirvonen, Ari, Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. Yleisen oikeustieteen julkaisu 17. Helsinki 2011.

Huovila, Mika, Perustelemisen peukalosäännöt. Lakimies 5/2004. s. 791-815.

Jokela, Antti, Oikeudenkäynti. III, Pääkäsittely, todistelu ja tuomio. Toinen, uudistettu painos. Talentum 2015.

Jokela, Antti, Hovioikeusmenettely. Kolmas, uudistettu painos. Alma Talent 2022.

Kangas, Urpo, Perhe- ja jäämistöoikeuden perusteet. Kolmas, uudistettu painos. Alma Talent 2023.

Kajala, Jani, Asianajajan tehtävät rikosprosessissa. Alma Insights 2024.

Keinänen, Anssi – Väättänen, Ulla, Empiirinen oikeustutkimus – mitä ja milloin?, s. 246-271 teoksessa Miettinen, Tarmo (toim.): Oikeustieteellinen opinnäyte – artikkeleita oikeustieteellisten opinnäytteiden vaatimuksista, metodista ja arvostelusta. Edita Publishing Oy 2016.

Kemppinen, Heikki – Koskenniemi, Johannes, Jatkokäsittelyluvan rajoittaminen. Defensor Legis 1/2021, s. 18-39.

Kolehmainen Antti, Tutkimusongelma ja metodi lainopillisessa työssä, s. 105-134 teoksessa Miettinen, Tarmo (toim.): Oikeustieteellinen opinnäyte – artikkeleita oikeustieteellisen opinnäytteiden vaatimuksista, metodista ja arvostelusta. Edita Publishing Oy 2016.

Korhonen, Petteri, Jatkokäsittelylupajärjestelmä hovioikeuden näkökulmasta. Defensor Legis 1/2022, s. 296-298.

Koulu, Risto – Koulu, Riikka, KKO 2018:13. Jatkokäsittelylupa ja sovintosopimuksen tulkinta, s. 110-113 teoksessa Pekka Timonen (toim.): KKO:n ratkaisut kommentein 2019:1. Alma Talent 2018.

Koulu, Sanna, Lapsen huolto- ja tapaamissopimukset. Helsingin Kamari Oy 2014.

Kuuliala, Matti – Linna, Tuula – Saranpää, Timo, Siviiliprosessi I. Riita-asian oikeudenkäynnin periaatteet ja toimijat. Alma Talent 2022.

Kääriäinen, Juha – Aaltonen, Olli-Pekka, Miten tutkia suomalaista rangaistuskäytäntöä: esimerkkinä rattijuopumuksesta annetut tuomiot, s. 285-304 teoksessa Nieminen, Kati – Lähteenmäki, Noora (toim.): Empiirinen oikeustutkimus. Gaudeamus Oy 2021.

Lasola, Marjukka, Perhe-elämän oikeusolot, s. 213-232 teoksessa Lasola, Marjukka (toim.): Oikeusolot 2009: katsaus oikeudellisten instituutioiden toimintaan ja oikeuden saatavuuteen. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, Hakapaino 2009.

Linna, Tuula, Hakemuslainkäyttö: hakemusasioiden käsittely käräjäoikeuksissa. Toinen, uudistettu painos. Alma Talent 2022.

Linna, Tuula, Prosessioikeuden oppikirja. Kolmas, uudistettu painos. Alma Insights 2025.

Linnanmäki, Kirsikka, Lapsen etu huoltoriidan tuomioistuinsovittelussa: lapsioikeutta, sovittelu-teoriaa ja empiriaa yhdistävä tutkimus. Alma Talent 2019.

Niemi, Johanna – Saranpää, Timo, Valmistelu hovioikeudessa, s. 1127-1177 teoksessa Mikko Vuorenpää (toim.): Prosessioikeus. Kuudes, uudistettu painos. Alma Talent 2021.

Nieminen, Kati – Lähteenmäki, Noora, Johdatus oikeuden empiiriseen tutkimukseen, s. 11-33 teoksessa Nieminen, Kati – Lähteenmäki, Noora (toim.): Empiirinen oikeustutkimus. Gaudeamus Oy 2021.

Nieminen, Kati – Hurri, Samuli – Soirila, Ukri – Mustasaari, Sanna, Uusi oikeustapaanalyysi, s. 233-247 teoksessa Nieminen, Kati – Lähteenmäki, Noora (toim.): Empiirinen oikeustutkimus. Gaudeamus Oy 2021.

Ratamäki, Outi, Lainopin ja empirian yhdistäminen tutkimuksessa. Lakimies 5/2025, s. 709-733.

Saranpää, Timo, Jatkokäsittelylupa hovioikeudessa. Suomalainen Lakimiesyhdistys 2023.

Sutela, Mika, Myönnetäänkö vai ei? – Hovioikeuksien jatkokäsittelylupajärjestelmän ensi askelien empiiristä tarkasteltua. Defensor Legis 5/2015, s. 915-923.

Tapani, Jussi, Jatkokäsittelylupa ja ennakkopäätösperuste, s. 427-446 teoksessa Frände, Dan – Helenius, Dan – Korkka, Heli – Lahti, Raimo – Lappi-Seppälä, Tapio – Melander, Sakari (toim.): Juhlajulkaisu Kimmo Nuotio 1959-18/4/2019. Helsingin yliopisto 2019.

Tolonen, Hannele, Lapsi, perhe ja tuomioistuimien: lapsen prosessuaalinen asema huolto- ja huostaanotto-oikeudenkäynneissä. Suomalainen Lakimiesyhdistys 2015.

Tolonen, Hannele – Linnanmäki, Kirsikka, Uudistunut lapsenhuoltolaki. Alma Talent 2020.

Valkama, Elisa – Litmala, Marjukka, Lasten huoltoriidat käräjäoikeuksissa. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2006.

Valkama, Elisa – Lasola, Marjukka, Lasten huoltoriidat hovioikeuksissa. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2008.

Vuorenpää, Mikko – Virolainen, Jyrki, Prosessin pääajajat ja tehtävät, s. 59-80 teoksessa Mikko Vuorenpää (toim.): Prosessioikeus. Kuudes, uudistettu painos. Alma Talent 2021.

Ylisaukko-oja, Saara, Valvottujen ja tuettujen tapaamisten määräämisen perusteet lapsen oikeuksien näkökulmasta. Kauppakamari 2025.

Virallislähteet

HE 224/1982 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta ja holhouslain muuttamisesta sekä niihin liittyvien lakien muuttamisesta.

HE 15/1190 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle riita-asian oikeudenkäyntimenettelyn uudistamista alioikeuksissa koskevaksi lainsäädännöksi.

HE 33/1997 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle oikeudenkäymiskaaren muutoksenhakua hovioikeuteen ja asian käsittelyä hovioikeudessa koskevien säännösten sekä eräiden niihin liittyvien lakien muuttamisesta.

HE 32/2001 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi oikeudenkäymiskaaren ja eräiden muiden lakien riita-asiaain valmistelua, pääkäsittelyä sekä hakemusasioiden käsittelyä koskevien säännösten muuttamisesta.

HE 105/2009 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle muutoksenhakua käräjäoikeudesta koskevaksi lainsäädännöksi.

HE 246/2014 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi oikeudenkäymiskaaren 25 ja 25 a luvun sekä sotilasoikeudenkäyntilain 3 §:n muuttamisesta.

HE 88/2018 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

KM 2008:3. Komiteanmietintö, Jatkokäsittelylupa hovioikeudessa.

LaVM 24/2014 vp, Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi oikeudenkäymiskaaren 25 ja 25 a luvun sekä sotilasoikeudenkäyntilain 3 §:n muuttamisesta.

LaVM 12/2018 vp, Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

PeVL 9/1997 vp, Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle oikeudenkäymiskaaren muutoksenhakua hovioikeuteen ja asian käsittelyä hovioikeudessa koskevien säännösten sekä eräiden niihin liittyvien lakien muuttamisesta.

PeVL 59/2014 vp, Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi oikeudenkäymiskaaren 25 ja 25 a luvun sekä sotilasoikeudenkäyntilain 3 §:n muuttamisesta.

StVL 6/2018 – HE 88/2018 vp, Sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunnan lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

Verkkolähteet

Helsingin hovioikeuden toimintakertomus vuodelta 2024. https://tuomioistuimet.fi/material/sites/oikeus_hovioikeudet_helsinginhovioikeus/dokumentit/rc99e4hio/Helsingin_hovioikeuden_toimintakertomus_2024.pdf (käyty 24.3.2026).

Itä-Suomen hovioikeuden toimintakertomus vuodelta 2024. https://tuomioistuimet.fi/material/sites/oikeus_hovioikeudet_ita-suomenhovioikeus/isho/b7zh3g1ef/ISHO_toimintakertomus2024.pdf (käyty 24.3.2026).

Oikeusministeriö, Ohje lapsen elatusavun suuruuden arvioimiseksi, Oikeusministeriön julkaisu 2007:2. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/server/api/core/bitstreams/4cfdd34c-a5ed-43b8-9a1a-f6dd6596bd03/content> (käyty 24.3.2026).

Rovaniemen hovioikeuden toimintakertomus vuodelta 2024. https://tuomioistuimet.fi/material/sites/oikeus_hovioikeudet_rovaniemenhovioikeus/toiminta/7fpri1t1k/Hovioikeus_Vuosikertomus_2024.pdf (käyty 24.3.2026).

Terveysten ja hyvinvoinnin laitos (THL), Perheoikeudelliset palvelut 2024. Tilastoraportti 18/2025. Suomen virallinen tilasto (SVT). <https://www.julkari.fi/server/api/core/bitstreams/59776f96-35ec-4e7e-bd71-e11d8d21d09d/content> (käyty 24.3.2026).

Tuomioistuinvirasto, AIPA-järjestelmä otetaan käyttöön rikosasioissa. 27.5.2024. <https://tuomioistuinvirasto.fi/fi/index/ajankohtaista/tiedotteetjauutiset/2024/aipa-jarjestelmaotetaan-kayttoonrikosasioissa.html> (viitattu 7.3.2026.)

Vaasan hovioikeuden toimintakertomus vuodelta 2024. https://tuomioistuimet.fi/material/sites/oikeus_hovioikeudet_vaasanhovioikeus/vaasan-hovioikeus/4jcqbpqf9/Toimintakertomus_2024.pdf (käyty 24.3.2026)

Oikeustapaukset*Euroopan ihmisoikeustuomioistuin*

EIT, García Ruiz v. Espanja, tuomio 21.1.1999

EIT, Nuutinen v. Suomi, tuomio 27.6.2000

Korkein oikeus

KKO 1997:23

KKO 2005:60

KKO 2007:71

KKO 2012:26

KKO 2012:44

KKO 2014:4

KKO 2014:89

KKO 2014:96

KKO 2017:54

KKO 2018:13

KKO 2018:62

KKO 2019:50

KKO 2019:56

KKO 2019:73

KKO 2020:40

KKO 2020:49 (ään.)

KKO 2020:62

KKO 2021:39

KKO 2021:89

KKO 2022:54

KKO 2025:17

KKO 2025:65

KKO 2025:86

Korkeimman oikeuden julkaisematon päätös KKO 5.11.2018 nro 2097

Korkeimman oikeuden julkaisematon päätös KKO 28.6.2019 nro 1200

Korkeimman oikeuden julkaisematon päätös KKO 2.9.2019 nro 1401

Korkeimman oikeuden julkaisematon päätös KKO 21.1.2021 nro 67

Korkeimman oikeuden julkaisematon päätös KKO 14.2.2025 nro 188

Hovioikeudet

Itä-Suomen hovioikeuden päätös S 23/496

Itä-Suomen hovioikeuden päätös S 23/1165

Itä-Suomen hovioikeuden päätös S 24/139

Itä-Suomen hovioikeuden päätös S 24/310

Rovaniemen hovioikeuden päätös S 21/2024/76

Rovaniemen hovioikeuden päätös S 21/2024/86

Vaasan hovioikeuden päätös S 23/627

Vaasan hovioikeuden päätös S 23/753

Vaasan hovioikeuden päätös S 24/91

LYHENTEET

dnro	diaarinumero
EIS	Euroopan ihmisoikeussopimus (Yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi SopS 63/1999)
EIT	Euroopan ihmisoikeustuomioistuin
ElatusL	laki lapsen elatuksesta (704/1975)
Hakemuslaki	laki hakemusasioiden käsittelystä yleisessä alioikeudessa (307/1986)
HE	hallituksen esitys
HL	hallintolaki (434/2003)
HTL, lapsenhuoltolaki	laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983)
KKO	korkein oikeus
LaVM	lakivaliokunnan mietintö
LOS, lapsen oikeuksien sopimus	YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista (SopS 59–60 /1991)
OK	oikeudenkäymiskaari (4/1734)
OM	oikeusministeriö
PeVL	perustuslakivaliokunnan lausunto
PL	Suomen perustuslaki (731/1999)
StVL	sosiaali- ja terveystieteiden valiokunnan lausunto
THL	Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
TpL, täytäntöönpanolaki	laki lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta (619/1996)

KUVIOT JA TAULUKOT

Taulukko 1. Hovioikeuksien jatkokäsittelyluparatkaisut vuodelta 2024 asianimikkeillä lapsen huolto, tapaamisoikeus, asuminen ja elatus.

Taulukko 2. Evätyt ja myönnetyt jatkokäsittelyluvut kaikista annetuista asioista vuonna 2024.

Taulukko 3. Evätyt ja myönnetyt jatkokäsittelyluvut lapsiasioissa hovioikeuksien toimittamien ratkaisujen perusteella vuonna 2024.

Kuvio 1. Asioiden lopputulos tapauksissa, joissa jatkokäsittelylupa on myönnetty kokonaan tai osittain vuonna 2024 hovioikeuksien toimittamien ratkaisujen perusteella.

1. Johdanto

1.1 Tutkimuksen tausta ja tavoitteet

Muutoksenhakujärjestelmällä on keskeinen merkitys yksilön oikeusturvan toteutumisessa ja sen olemassaolo on turvattu myös Suomen perustuslain (731/1999) sekä kansainvälisten sopimusten tasolla.¹ PL 21.2 §:n mukaan käsittelyn julkisuus sekä oikeus tulla kuulluksi, *saada perusteltu päätös ja hakea muutosta* samoin kuin muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet turvataan lailla.

Hovioikeuden tehtävänä on asianosaisen valituksen johdosta kontrolloida käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta ja lainmukaisuutta näyttö-, oikeus- ja menettelykysymysten osalta ja tarvittaessa korjata siinä mahdollisesti olevat virheet.² Muutoksenhaku turvaa asianosaisille mahdollisuuden saattaa käräjäoikeuden ratkaisu uudelleen arvioitavaksi, mutta siitä seuraa myös negatiivisia vaikutuksia. Asian uudelleen käsittely muutoksenhakuasteessa lisää prosessista aiheutuvia kustannuksia ja viivästyttää lainvoimaisen ratkaisun saamista, mikä on omiaan pidentämään oikeustilan epävarmuutta.³ Muutoksenhakujärjestelmää toteutettaessa onkin tasapainoteltava yksilön oikeusturvan takaamisen ja prosessitaloudellisten näkökohtien välillä.⁴

Tähän jännitteeseen oikeusturvan ja prosessiekonomian välillä pyrittiin vastaamaan ottamalla Suomessa vuonna 2011 käyttöön jatkokäsittelylupajärjestelmä. Järjestelmän tarkoituksena on kohdentaa hovioikeuksien voimavarat mahdollisimman tarkoituksenmukaisella tavalla niihin asioihin, joissa käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuuden arvioiminen tai oikeuskäytännön ohjaaminen yleisellä tasolla sitä erityisesti edellyttää.⁵

¹ Niemi – Saranpää 2021, s. 1127. Jokela 2022, s. 1. Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen (EIS) 1 artiklan mukaan jokaisella on oikeus kohtuullisen ajan kuluessa oikeudenmukaiseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin laillisesti perustetussa riippumattomassa tuomioistuimessa silloin, kun päätetään hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan tai häntä vastaan nostetusta rikossyytteestä. Vaikka ehdoton muutoksenhakuoikeus ei sisälly artiklaan, tulee muutoksenhakumenettelyn täyttää 6 artiklan oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vähimmäisvaatimukset (Helenius – Linna 2024, s. 656).

² HE 105/2009 vp, s. 5. Helenius – Linna 2024, s. 663-664.

³ HE 105/2009 vp, s. 24. Asianosaisten näkökulmasta keskeistä on, että virheelliset alioikeuden ratkaisut voidaan korjata ja vastaavasti oikeat ratkaisut saada pysyviksi mahdollisimman nopeasti ja ilman kohtuuttomia oikeudenkäyntikuluja.

⁴ Jokela 2022, s. 8-9 ja Niemi – Saranpää 2021, s. 1127.

⁵ HE 105/2009 vp, s. 23-24. Jokela 2022, s. 151.

Jatkokäsittelylupajärjestelmässä asian käsittely hovioikeudessa edellyttää hovioikeuden myöntämää jatkokäsittelylupaa.⁶ Oikeudenkäymiskaaren (4/1734) 25 a:11.1:ssä määritellään neljä eri perustetta, joista vähintään yhden tulee täytyä jatkokäsittelyluvan saamiseksi. Jatkokäsittelylupa on myönnettävä, jos: 1) ilmenee aihetta epäillä kärjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta (*muutosperuste*); 2) kärjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta ei ole mahdollista arvioida jatkokäsittelylupaa myöntämättä (*tarkistusperuste*); 3) lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa asioissa on tärkeä myöntää asiassa jatkokäsittelylupa (*ennakkoratkaisuperuste*); tai 4) luvan myöntämiseen on *muu painava syy*. Säännöksen toisessa momentissa säädetään vielä korotetusta lupakynnyksestä. Sen mukaan jatkokäsittelylupaa ei kuitenkaan tarvitse 1 momentin 1 kohdan nojalla myöntää yksinomaan näytön uudelleen arvioimista varten, ellei kärjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta ole perusteltua aihetta epäillä valituksessa esitettyjen seikkojen perusteella.

Alkuvaiheessa jatkokäsittelylupajärjestelmä ei ole koskenut lapsiasioita.⁷ Vuoden 2015 uudistuksessa järjestelmän soveltamisala on kuitenkin laajennettu kattamaan myös hakemusasiat, minkä seurauksena lapsen huoltoa, asumista, tapaamisoikeutta ja elatusta koskevat asiat tulivat jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisalan piiriin.⁸

Lapsiasiat muodostavat jatkokäsittelylupajärjestelmän näkökulmasta erityisen asiaryhmän. Lapsiasioille on tyypillistä niihin liittyvä korostunut tulevaisuuteen kohdistuva harkinta, henkilötodistelun merkittävyys, puuttuminen perhe-elämän suojaan sekä lapsen edun ensisijaisuus.⁹ Lisäksi lapsiasioita koskevat tuomioistuimen ratkaisut poikkeavat useimmista muista siviilioikeudellisista ratkaisuista siinä, etteivät ne käytännössä koskaan saa oikeusvoimaa.¹⁰ Lapsenhuoltolain (361/1983) 12 § mahdollistaa lapsen huoltoa, asumista ja tapaamisoikeutta koskevien ratkaisujen myöhemmän muuttamisen, mikäli olosuhteet muuttuvat tai siihen muutoin on aihetta. Sama muuttamismahdollisuus koskee myös elatusasioita tietyin muutoksin.¹¹

Päätösten muuttamismahdollisuus nostaa esiin tutkielman keskeisen ongelman: vaikuttaako päätöksen myöhempi muuttamismahdollisuus siihen, miten hovioikeus arvioi jatkokäsittelyluvan myöntämiskynnystä lapsiasioissa. Mikäli hovioikeus katsoo, että asia voidaan tarvittaessa

⁶ Saranpää 2023, s. 31-32.

⁷ HE 105/2009 vp, s. 32.

⁸ HE 246/2014 vp, s. 13.

⁹ Tolonen – Linnanmäki 2020, s. 299. Aaltonen 2020, s. 245-255. Saranpää 2023, s. 295.

¹⁰ Tolonen – Linnanmäki 2020, s. 205-206.

¹¹ Elatusasioiden muuttamismahdollisuus saa perustansa elatuslain 11 §:stä. Sen mukaan elatusapua voidaan muuttaa, jos on tapahtunut olennaisia muutoksia ja muuttamista voidaan muutoinkin pitää kohtuullisena.

myöhemmin saattaa uudelleen käräjäoikeuden käsiteltäväksi olosuhteiden muuttuessa, saattaa tämä käytännössä johtaa korkeampaan lupakynnykseen verrattuna muihin asiaryhmiin. Tällainen tulkinta on kuitenkin omiaan poikkeamaan jatkokäsittelylupajärjestelmän alkuperäisestä tavoitteesta, jonka mukaan luvan myöntämiskynnyksen tulee olla lähtökohtaisesti matala.¹²

Tutkimusaihe on oikeudellisesti ja käytännöllisesti merkittävä.¹³ Jatkokäsittelyluvan myöntämistä koskevalla ratkaisulla on valittajalle keskeinen merkitys. Jos lupaa ei myönnetä, eikä mahdollisesti korkein oikeus arvioi asiaa toisin, käräjäoikeuden ratkaisu jää voimaan.¹⁴ Lapsiasioissa muutoksenhaun kohteena olevat ratkaisut vaikuttavat välittömästi erityisesti lapsen mutta myös vanhemman arkeen, ihmissuhteisiin ja hyvinvointiin. Samalla hovioikeudet eivät pääsääntöisesti perustele kielteisiä jatkokäsittelylupapäätöksiään yksityiskohtaisesti, vaan tyytyvät niin sanottuihin fraasiperusteluihin. Päätöksissä viitataan tyypillisesti OK 25a:17:n mukaisiin lupaperusteisiin ja todetaan ainoastaan, että jatkokäsittelyluvan myöntämisedellytykset on tutkittu, eikä aihetta luvan myöntämiselle ole.¹⁵ Tämä vaikeuttaa sen arvioimista, millä perusteilla jatkokäsittelylupa lapsiasioissa myönnetään tai jätetään myöntämättä, mikä on nähdäkseni omiaan heikentämään asianosaisen oikeusturvaa. Tutkielman tavoitteena onkin systematisoida jatkokäsittelyluvan myöntämisperusteita lapsiasioissa, analysoida oikeuskäytäntöä ja arvioida kriittisesti sitä, millä tavoin lapsiasioiden erityispiirteet, erityisesti ratkaisujen myöhempi muuttamismahdollisuus, vaikuttavat jatkokäsittelylupaharkintaan.

1.2 Tutkimuskysymykset

Vaikka laajennettu jatkokäsittelylupajärjestelmä on ollut käytössä jo yli vuosikymmenen ajan, järjestelmän toimintaa nimenomaan lapsiasioissa on tarkasteltu oikeustieteellisessä tutkimuksessa varsin vähän, jos lainkaan.¹⁶ Lainsäädäntö ja lainvalmisteluaineisto määrittelevät jatkokäsittelyluvan myöntämisperusteet, mutta ne eivät luonnollisesti ota kantaa siihen, miten jatkokäsittelylupaperusteita sovelletaan yksittäisasioihin, kuten lapsiasioihin.

¹² HE 205/2009 vp, s. 33 ja 60.

¹³ Merkittävyyttä korostaa se, että jatkokäsittelyluvan myöntämisperusteita nimenomaan lapsiasioissa ei ole tiettävästi tutkittu aikaisemmin. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos on vuonna 2008 julkaissut lasten huoltoriitoja hovioikeudessa koskevan tutkimuksen (Valkama – Lasola 2008).

¹⁴ Linna 2025, s. 224.

¹⁵ Saranpää 2023, s. 341-342.

¹⁶ Laajennetulla jatkokäsittelylupajärjestelmällä tarkoitetaan vuodesta 2015 lähtien voimassa ollutta jatkokäsittelylupajärjestelmää, joka kattaa myös lapsen huoltoa, asumista, tapaamisoikeutta ja elatusta koskevat asiat.

Tutkielman keskeisenä tavoitteena on tarkastella jatkokäsittelyluvan myöntämisperusteiden soveltamista lapsiasioissa ja jäsenellä sellaisia yleisiä tekijöitä, joilla on merkitystä lupaharkinnassa. Ensimmäisenä tutkimuskysymyksenä tarkastellaan sitä, millä OK 25a:11:n mukaisilla perusteilla jatkokäsittelylupa myönnetään lapsiasioissa. Tarkastelussa kiinnitetään erityisesti huomiota siihen, millaisiin seikkoihin tuomioistuimet oikeuskäytännössä kiinnittävät huomiota arvioidessaan jatkokäsittelyluvan myöntämisedellytyksiä sekä millaisissa lapsiasioissa säännöksen mukaiset lupaperusteet tyypillisimmin täyttyvät.

Toinen tutkielman keskeinen kysymys liittyy lapsiasioille ominaiseen oikeusvoiman puutteeseen ja siitä seuraavaan mahdollisuuteen saattaa asia myöhemmin uudelleen käräjäoikeuden käsiteltäväksi. Tässä yhteydessä tarkastellaan, vaikuttaako HTL 12 §:ssä säädetty päätöksen muuttamismahdollisuus siihen, miten hovioikeus arvioi jatkokäsittelyluvan myöntämiskynnystä.

Edellä mainittujen kysymysten lisäksi tutkielmassa pyritään tunnistamaan niitä tekijöitä, jotka voivat selittää lapsiasioissa myönnettyjen jatkokäsittelylupien määrää. Tarkastelun kohteena ovat erityisesti lapsiasioihin liittyvät prosessuaaliset erityispiirteet sekä niiden mahdollinen vaikutus lupaharkinnan lopputulokseen.

1.3 Metodit ja aineisto

Tutkielman tavoitteena on systematisoida ja analysoida jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamista lapsiasioissa sekä selvittää, millä perusteilla jatkokäsittelylupia lapsiasioissa myönnetään oikeuskäytännössä. Lisäksi tavoitteena on arvioida kriittisesti, voiko HTL 12 §:n mukainen päätöksen muuttamismahdollisuus vaikuttaa jatkokäsittelyluvan myöntämiskynnykseen. Tutkimuksella on vahva *tieteellinen relevanssi*.¹⁷ Jatkokäsittelylupajärjestelmää ei tietävästi ole aiemmin tarkasteltu lapsiasioiden näkökulmasta. Lapsiasioiden käsittelyä hovioikeudessa on tutkittu, mutta viimeisin laajempi tutkimus on laadittu jo ennen jatkokäsittelyjärjestelmän käyttöönottoa, jolloin tutkimustulokset perustuvat olennaisesti erilaiseen prosessuaaliseen asetelmaan.¹⁸

¹⁷ Kääriäinen – Aaltonen 2021, s. 287-288.

¹⁸ Valkama ja Lasola ovat vuonna 2008 osana Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen perhe-elämän oikeusoloihin keskittyvää tutkimushankekokonaisuutta kirjoittaneet tutkimuksen lasten huoltoriidoista hovioikeudessa. Tutkimuksen tavoitteina on muun muassa tarkastella huoltoriitojen lopputulosta, hovioikeusratkaisujen sisältöä, prosessin kulkua sekä kestoa hovioikeudessa (Valkama – Lasola 2008, s. 1.) Jatkokäsittelylupajärjestelmä on otettu Suomessa käyttöön vuonna 2011 (Jokela 2022, s. 32). Lasten huoltoriidat hovioikeuksissa -tutkimus on siten julkaistu jo kolme vuotta ennen jatkokäsittelylupajärjestelmää.

Metodologinen ratkaisu perustuu tutkimusongelman luonteeseen. Tutkimusmetodin tulee kytkeytyä kiinteästi tutkimuskysymyksiin ja niiden ratkaisemiseen. Valitun menetelmän on mahdollistettava tutkimuskohteen tarkastelu siten, että se tuottaa analyyttisesti merkityksellisiä ja tutkimuksellisesti relevantteja havaintoja.¹⁹ Tutkielmassa tarkastellaan pääosin jatkokäsittelylupajärjestelmää koskevien säännösten sisältöä sekä niiden käytännön soveltamista lapsiasioissa. Nähdäkseni tarkoituksenmukaisimmat tutkimustulokset ovat saavutettavissa lainopillisen ja empiirisen tutkimusotteen yhdistämisellä.

Lainopin tehtävänä on tulkita ja systematisoida voimassa olevaa oikeutta.²⁰ Sen sijaan empiirisellä tutkimuksella tarkoitetaan kokemusperäistä, havainnointiin ja mittaukseen perustuvaa oikeustutkimusta, jossa tarkastellaan oikeuden ilmenemistä käytännössä. Toisin kuin lainoppi, empiirinen tutkimus ei pyri määrittämään voimassa olevan oikeuden sisältöä, vaan selvittämään, miten oikeutta sovelletaan ja miten sääntely ilmenee konkreettisessa ratkaisutoiminnassa.²¹

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen – millä perusteilla jatkokäsittelylupia lapsiasioissa myönnetään – osalta tutkimuksen päämetodina toimii lainoppi eli oikeusdogmatiikka.²² Lainopillinen tarkastelu kohdistuu erityisesti lapsenhuoltolain ja elatuslain mukaisten lapsiasioiden²³ sekä OK 25a:11:n mukaisten jatkokäsittelyluvan myöntämisperusteiden sääntelyn sisällön tulkintaan ja systematisointiin. Tarkastelu ei rajoitu yksittäisten säännösten analyysiin, vaan sen tavoitteena on myös jäsentää näiden normien keskinäisiä suhteita.

Jotta tutkimuskysymykseen voidaan vastata kattavasti, lainopillista analyysia täydennetään empiirisellä tarkastelulla.²⁴ Empiiriset tutkimusaineistot ja -menetelmät voidaan jakaa *kvalitatiivisiin* eli laadullisiin ja *kvantitatiivisiin* eli määrällisiin.²⁵ Ensimmäisen tutkimuskysymyksen osalta keskeisessä asemassa on kvalitatiivinen analyysi. Tutkielmassa kvalitatiivinen tarkastelu kohdistuu korkeimman oikeuden julkaisemattomien ratkaisujen ja hovioikeuksien ratkaisujen sisällölliseen

¹⁹ Kolehmainen 2016, s. 111-112.

²⁰ Hirvonen 2011, s. 21-23.

²¹ Nieminen - Lähteenmäki 2021, s. 11. Ks. myös Keinänen - Väättänen 2016, s. 246-247.

²² Hirvonen 2011, s. 21-22.

²³ Näillä viitataan lapsen huoltoon (HTL 1 §), asumiseen (HTL 9 §), tapaamisoikeuteen (HTL 2 §) sekä elatukseen (elatuslain 1 §).

²⁴ Ratamäki 2025, s. 725. Ratamäki on katsonut artikkelissaan, että lainoppi ja empiria voivat tutkimuksessa kietoutua toisiinsa muun muassa siten, että pääkysymys on lainopillinen ja empiria sille alisteinen.

²⁵ Nieminen - Lähteenmäki 2021, s. 12.

analyysiin. Ratkaisujen avulla arvioidaan, miten tuomioistuimet tosiasiallisesti arvioivat jatkokäsittelylupaperusteiden olemassaoloa lapsiasioissa. Tutkielmassa analysoidaan ratkaisujen argumentaatiota, ratkaisujen taustalla vaikuttavaa logiikkaa sekä niissä tehtyjä valintoja.²⁶

Toisen tutkimuskysymyksen osalta – vaikuttaako HTL 12 §:n mukainen päätöksen muuttamismahdollisuus jatkokäsittelylupaharkintaan – tutkimus perustuu lainopillisen ja empiirisen tutkimusotteen rinnakkaiseen käyttöön. Lainopillisen tarkastelun avulla tulkitaan, onko lainsäädännöstä tai sen esitöistä johdettavissa perusteita sille, että HTL 12 §:n mukaisella muuttamismahdollisuudella olisi merkitystä jatkokäsittelylupaharkinnassa tai ettei sillä olisi tällaista vaikutusta.

Lainopillisen analyysin rinnalla hyödynnetään empiirisiä tutkimusmenetelmiä²⁷, joista toisen tutkimuskysymyksen osalta keskeisessä asemassa on kvantitatiivinen tarkastelu.²⁸ Tämä ilmenee tutkielmassa tilastollisena tarkasteluna, jonka tavoitteena on kuvata jatkokäsittelylupakäytäntöä sekä tuottaa määrällistä tietoa siitä, kuinka usein jatkokäsittelylupia myönnetään lapsiasioissa. Tietävästi jatkokäsittelylupien määrää lapsiasioissa ei ole aiemmin systemaattisesti tilastoitu, minkä vuoksi tilastollinen tarkastelu palvelee paitsi tutkimuskysymyksen ratkaisemista myös laajemmin oikeustieteellisen tiedon tuottamista oikeusalueella, jota ei ole systemaattisesti tutkittu nykyisessä oikeudellisessa ympäristössä.

Toisen tutkimuskysymyksen osalta tutkimus rakentuu metodologisesti siten, että lainopillinen ja empiirinen analyysi esitetään aluksi erillisinä kokonaisuuksina, minkä jälkeen niiden tuloksia tarkastellaan suhteessa toisiinsa ja muodostetaan lopulta kokonaisarvio.²⁹

Aineistona tutkielmassa on käytetty pääosin korkeimman oikeuden julkaisemattomia ratkaisuja sekä hovioikeuksien ratkaisuja. Tietopyynnöt hovioikeuksille on esitetty koskemaan lapsen huoltoa, asumista, tapaamisoikeutta ja elatusta koskevia jatkokäsittelyluparatkaisuja.³⁰ Ajallinen raja ratkaisuissa on vuonna 2024 annetut ratkaisut riippumatta siitä, milloin asia on laitettu vi-

²⁶ Nieminen ym. 2021, s. 233.

²⁷ Ratamäki 2025, s. 723-724. Toisen tutkimuskysymyksen osalta metodien rinnakkainen käyttö on perusteltua, koska kumpikaan menetelmä ei yksinään tuottaisi riittävää kokonaiskuvaa ilmiöstä.

²⁸ Ks. enemmän kvantitatiivisesta tutkimuksesta Heikkilä 2014, s. 15-20.

²⁹ Ratamäki 2025, s. 724.

³⁰ Tietopyynnöissä on pyydetty rajaamaan täytäntöönpanoasiat pois ja toimittamaan niitä koskevat määrälliset tiedot erikseen.

reille. Tietopyyntö on esitetty Helsingin, Itä-Suomen, Rovaniemen, Turun ja Vaasan hovioikeudelle sekä Oikeusrekisterikeskukselle kattavan kokonaiskuvan saavuttamiseksi.³¹ Ensin tietopyynnössä on pyydetty toimittamaan määrällistä tietoa siitä, kuinka monessa edellä mainittuja lapsiasioita koskevassa asiassa hovioikeus on antanut myönteisen jatkokäsittelylupapäätöksen, ja kuinka monessa asiassa jatkokäsittelylupapäätös on ollut kielteinen.

Tämän jälkeen tietopyynnössä on pyydetty Helsingin, Itä-Suomen, Rovaniemen, Turun ja Vaasan hovioikeutta toimittamaan kaikki kielteiset jatkokäsittelylupapäätökset sekä myönnettyjä jatkokäsittelylupia koskevat asiaratkaisut.³² Turun hovioikeuden ratkaisut eivät ole olleet käytettävissä tutkielmaa laadittaessa.

Lopulliseksi aineistoksi on kerääntynyt korkeimman oikeuden julkaisemattomien ratkaisujen osalta yhteensä 5 ratkaisua sekä hovioikeuksien osalta yhteensä 155 ratkaisua, joista 73 on ollut kielteisiä jatkokäsittelylupapäätöksiä ja 83 myönteisiä edes osittain. Hovioikeuden ratkaisuja tarkastellaan pääosin tilastollisesta näkökulmasta, mutta niitä hyödynnetään myös täydentämällä muuta tarkastelua.³³

1.4 Tutkielman rakenne ja rajaukset

Tutkielma rakentuu seitsemästä pääluvusta. Johdannon jälkeen toisessa pääluvussa tarkastellaan tuomioistuimissa käsiteltäviä lapsiasioita. Luvussa jäsennetään lapsiasioiden tuomioistuin-käsittelyn lähtökohtia sekä avataan lapsiasioiden ratkaisemiseen merkittävästi vaikuttavaa lapsen edun ensisijaisuuden periaatetta. Näiden lisäksi luvussa määritellään tutkimuksen kannalta keskeiset lapsiasiaryhmät eli huolto, asuminen, tapaamisoikeus ja elatus sekä käsitellään lapsiasioiden prosessuaalisia erityispiirteitä.

Kolmannessa pääluvussa tarkastellaan jatkokäsittelylupajärjestelmää, sen historiallista kehitystä sekä erityisesti vuoden 2015 uudistusta. Neljännessä pääluvussa systematisoidaan OK 25a:11:n mukaiset jatkokäsittelyluvan myöntämisperusteet. Tässä yhteydessä lupaperusteita käsitellään aina ensin yleisemmin ja sen jälkeen lapsiasioiden näkökulmasta.

³¹ Oikeusrekisterikeskukselle osoitettu tietopyyntö on johtunut erityisesti siitä syystä, että osa hovioikeuksista on ilmoittanut, ettei heillä ole mahdollisuutta toimittaa tilastollista tietoa myönnettyistä ja evätyistä jatkokäsittelypäätöksistä lapsiasioissa.

³² Tietopyynnöissä ei ole pyydetty toimittamaan täytäntöönpanoasioita koskevia ratkaisuja. Helsingin ja Vaasan hovioikeus ovat toimittaneet kuitenkin yhteensä 14 täytäntöönpanoa koskevaa ratkaisua, joita ei ole huomioitu tutkielmassa.

³³ Täydennettäessä muuta tutkielman tarkastelua, hovioikeuksien ratkaisujen arvioinnissa käytetään tutkimusaineiston laadullista analyysimenetelmää (Nieminen ym. 2021, s. 233).

Viidennessä pääluvussa tarkastellaan jatkokäsittelylupia lapsiasioissa tilastojen valossa. Kuu-
dennessa pääluvussa analysoidaan tutkielman kannalta keskeistä kysymystä jatkokäsittelyluvan
suhteesta HTL 12 §:ään. Seitsemäs luku kokoaa yhteen tutkielman keskeiset johtopäätökset.

Tutkielma on rajattu koskemaan lapsen huoltoa, asumista, tapaamisoikeutta ja elatusta koske-
via perusteasioita.³⁴ Täytäntöönpanoasiat³⁵ jäävät siten tutkielman varsinaisen ydinanalyysin ul-
kopuolelle, vaikka niitä sivutaan paikoin silloin, kun se on tarpeen kokonaiskuvan jäsentä-
miseksi.³⁶ Tutkielman empiirinen osa hovioikeuksien toimittamien päätösten osalta keskittyy
vuoden 2024 aineistoon, mutta korkeimman oikeuden ratkaisujen osalta oikeudellinen analyysi
ei ole ajallisesti samalla tavoin rajattu, vaan se ulottuu niihin ratkaisuihin, jotka ovat tutkimusky-
symysten kannalta merkityksellisiä. Tutkielman näkökulma on prosessioikeudellinen, mutta lap-
sioikeuden luonteen vuoksi tarkastelu kytkeytyy väistämättä myös lapsioikeuteen.³⁷

³⁴ Ks. esim. Helevä-Vuoti – Leikas 2016, s. 74-76, jossa lapsiasiat on jaettu perusteasioihin ja täytäntöön-
panoasioihin. Perusteasioilla viitataan oppaassa nimenomaan sellaisiin asioihin, jotka koskevat muutok-
senhakemista aikaisempaan päätökseen tai vahvistettuun sopimukseen. Perusteasiat ja täytäntöönpa-
noasiat on syytä terminologisesti erottaa toisistaan, koska ne voivat olla samanaikaisesti vireillä tuomio-
istuimissa.

³⁵ Täytäntöönpanoa sääntelee laki lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöön-
panosta (619/1996; täytäntöönpanolaki). Täytäntöönpanossa tuomioistuimen päätös tai hyvinvointialu-
een vahvistama sopimus pannaan käytännössä täytäntöön (Hakalehto 2025, s. 285).

³⁶ Täytäntöönpanoasiat rajataan tutkimuksen ulkopuolelle niiden erityisluonteen vuoksi. Tutkielman tar-
koituksena on ennen kaikkea tutkia lapsiasioiden aineellisen sisällön vaikuttavuutta jatkokäsittelylupa-
harkintaan. Täytäntöönpanoasiat kohdistuvat jo annetun ratkaisun toteuttamiseen, eivätkä varsinaisesti
tässä kontekstissa tarkoitettuun aineelliseen oikeuteen (Hakalehto 2025, s. 285). Lisäksi täytäntöönpano-
asioihin ei liity HTL 12 §:n tai elatuslain 11 §:n mukaista mahdollisuutta aikaisemmin annetun ratkaisun
muuttamiseen. Näistä syistä rajaus katsotaan perustelluksi.

³⁷ Prosessioikeus tarkoittaa oikeudenalaa, joka koskee niitä menettelysääntöjä, joiden mukaisesti aineel-
liset oikeudet ja velvollisuudet ratkaistaan, vahvistetaan ja toteutetaan tuomioistuimissa sekä muissa
riidanratkaisuelimissä (Linna 2025, s. 3.). Sen sijaan lapsioikeus on oikeudenala, joka koskee alaikäisen
oikeudellista asemaa sekä lapselle oikeusjärjestyksessä turvattuja oikeuksia eri tilanteissa. Lapsioikeutta
koskevalla sääntelyllä määritellään, mitä oikeuksia lapsella on, kenen vastuulla niiden toteuttaminen on
sekä miten lasta tulee kohdella ja millainen kohtelu on kiellettyä (Hakalehto 2025, s. 13).

2. Lapsiasiat tuomioistuimissa

2.1 Lapsiasioiden tuomioistuinkäsittelyn lähtökohtia

Lapsiasioilla tarkoitetaan ensinnäkin yleisesti tuomioistuimissa käsiteltäviä hakemusasioita, jotka koskevat lapsen huoltoa, asumista ja tapaamisoikeutta. Näitä asioita sääntelee erityisesti laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta.

Lapsiasioihin voidaan luokitella myös elatusasiat, jotka muista lapsiasioista poiketen ovat normaalisti kanneasioita.³⁸ Elatusasioista säädetään lapsen elatuksesta annetussa laissa (580/2008). Elatusasiat yhdistetään usein muihin lapsiasioihin, koska niitä koskeva vaatimus – joko elatusavun vahvistamisesta tai vahvistetun elatusavun muuttamisesta – voidaan esittää muiden lapsiasioiden yhteydessä liitännäisvaatimuksena (HTL 14.4 §).

Lapsenhuoltolain keskeisiin tavoitteisiin kuuluu se, että huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevat asiat pyritään ensisijaisesti ratkaisemaan vanhempien keskinäisellä sopimuksella.³⁹ Lapsen edun onkin yleisesti katsottu toteutuvan parhaiten juuri silloin, kun vanhemmat pystyvät keskinäisellä yhteisymmärryksellä sopimaan lasta koskevista järjestelyistä mahdollisimman laajasti ilman asian saattamista tuomioistuimen ratkaistavaksi.⁴⁰

Tavoite sopimuksen ensisijaisuudesta on toteutunut käytännössä hyvin, sillä suurin osa vanhemmista vahvistaa lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevat sopimuksensa sosiaalitoimessa, ja vain harva asia etenee riitaisena tuomioistuimen käsiteltäväksi.⁴¹ Esimerkiksi vuonna 2024 sosiaalihuolto on vahvistanut 6 469 sopimusta lapsen huollosta, 12 202 sopimusta asumisesta, 12 212 sopimusta tapaamisoikeudesta sekä 43 538 sopimusta elatusavusta.⁴²

³⁸ Linna 2022, s. 80.

³⁹ HE 224/1982 vp, s. 6.

⁴⁰ Hakalehto 2025, s. 271. Lapsen edusta enemmän seuraavassa alaluvussa 2.1.1.

⁴¹ Lasola 2009, s. 233.

⁴² Terveys- ja hyvinvoinnin laitos (THL) julkaisee vuosittain tilaston perheoikeudellisista palveluista. Tilasto sisältää lukumäärätietoja sosiaalihuollon vahvistamista sopimuksista koskien lapsen elatusta, huoltoa, asumista, tapaamisoikeutta sekä vanhemmuuden selvittämistä ja vahvistamista. Hyvinvointialueet toimittavat tiedot omasta toiminnastaan, ja aineistoa täydennetään Digi- ja väestötietoviraston, THL:n oikeuskemiyksikön sekä Oikeusrekisterikeskuksen tiedoilla. Tilastoa on julkaistu vuodesta 1993. On syytä huomioida, että tilasto ei sisällä kaikkia vanhempien välisiä sopimuksia lapsen huollosta, asumisesta, tapaamisoikeudesta ja elatuksesta, sillä vanhemmat voivat laatia sopimuksia myös keskenään ilman viranomaisen vahvistusta, mistä voidaan tulla siihen päätelmään, että todellisuudessa vanhempien välisten sopimusten kokonaismäärä on vieläkin suurempi.

Silloin kun vanhemmat eivät ole päässeet sopimukseen lapsen huoltoa, asumista, tapaamisoikeutta tai elatusta koskevista järjestelyistä, lapsiasia muuttuu riitaisaksi ja saattaa siirtyä osapuolten aloitteesta tuomioistuimen ratkaistavaksi.⁴³ Tällöin tuomioistuimella on toimivalta ratkaista asia vanhempia sitovasti. On kuitenkin huomionarvoista, että vain noin 4-5 % lapsen huoltoa, asumista ja tapaamisoikeutta koskevista asioista etenee riitaisena tuomioistuimeen, ja näistäkin noin puolessa päädytään sovintoon tuomioistuin käsittelyn aikana.⁴⁴ Näin ollen vain verrattain pieni osa lapsiasioista päättyy riitaisena tuomioistuimen ratkaistavaksi.

Ennen lapsiasioiden muutoksenhakuvaiheen tarkastelua on perusteltua määritellä tarkemmin, mitä lapsiasioissa läpileikkaavalla periaatteella lapsen edun ensisijaisuudella tarkoitetaan. Tämän jälkeen on tarkoituksenmukaista myös määritellä, mitä lapsiasioilla oikeudellisessa merkityksessä asiakohtaisesti tarkoitetaan ja millaisia erityispiirteitä niihin liittyy. Näitä oikeuskirjallisuudessa kutsuttuja hoivan ja huolenpidon oikeudellisia ilmentymiä ovat lapsen huolto, asuminen, tapaamisoikeus ja elatusoikeus.⁴⁵

Lapsiasioita koskevan jatkokäsittelylupajärjestelmän kokonaisuuden jäsentämisen kannalta on lisäksi keskeistä ymmärtää, miten lapsiasiat poikkeavat prosessuaalisesti tavanomaisista riitaisista asioista.

2.1.1 Lapsen etu

Huoltoriidoissa johtavana periaatteena toimii lapsen edun ensisijaisuus. Periaatteen korostamiseksi lainsäädäntöön on sisällytetty nimenomainen maininta lapsen edun kokonaisvaltaisesta huomioon ottamisesta lapsiasioita koskevassa ratkaisutoiminnassa. HTL 10 §:n mukaan lapsiasiat on ratkaistava ennen kaikkea lapsen edun mukaisesti.⁴⁶ Lapsen edun ensisijaisuus merkitsee siten tuomioistuintoiminnassa ennen kaikkea sitä, että lapsen edun tai oikeuksien ollessa ristiriidassa muiden osapuolten, kuten vanhempien edun ja oikeuksien kanssa, tuomioistuimen on ratkaistava ristiriidat tapauskohtaisesti ja kokonaisharkintaan perustuen siten, että tuomioistuimen lopputulos toteuttaa mahdollisimman täysimääräisesti nimenomaan lapsen oikeuksia.⁴⁷

⁴³ Tolonen – Linnanmäki 2020, s. 152.

⁴⁴ Hakalehto 2025, s. 276.

⁴⁵ Koulun 2014, s. 130.

⁴⁶ Säännös velvoittaa sekä tuomioistuinta sen harkitessa päätöstä että sosiaalilautakuntaa sen vahvistamassa sopimusta (HE 88/2018 vp, s. 56). Linnanmäki 2019, s. 100, jossa todettu, että lapsen edun ensisijaisuuden tulisi olla ensisijainen ja merkittävin harkintaperuste myös vanhempien keskenään tehdessä lasta koskevia päätöksiä. Ks. myös StVL 6/2018 vp, s. 2 ja LaVM 12/2018 s. 3-4.

⁴⁷ HE 88/2018 vp, s. 56. Ks. myös Linna 2025, s. 128-129.

Lainsäädäntö tai sen esityöt eivät anna yksityiskohtaisia ohjeita siitä, miten yksittäinen tapaus tulisi ratkaista siten, että se olisi lapsen edun mukainen. Sen sijaan laista on johdettavissa erilaisia periaatteita ja arviointikriteerejä, jotka ilmentävät lainsäätäjän näkemystä lapsen edun sisällöstä.⁴⁸

Erityisesti lapsenhuoltolain 1 § ja 2 §:ssä määritellyt huollon ja tapaamisoikeuden tavoitteet toimivat arviointikriteereinä arvioitaessa, mikä ratkaisuvaihtoehto turvaa kulloinkin lapsen edun toteutumisen parhaiten. Näitä arviointikriteerejä ovat muun muassa lapsen tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin sekä läheisten ihmissuhteiden turvaaminen, turvallinen ympäristö sekä suojeleminen kaikentyyppiseltä huonolta kohtelulta.⁴⁹ Näiden lisäksi lapsen etua arvioitaessa tulee myös kiinnittää huomiota muun muassa vanhempien kykyyn asettaa lapsen tarpeet vanhempien välisten ristiriitojen edelle sekä lapsen ominaisuuksiin kuten ikään ja kehitystasoon (HTL 10 §). Lapsenhuoltolaissa nimenomaisesti säädettyjen tavoitteiden lisäksi lapsen edun arvioinnissa on otettava huomioon myös lapselle kuuluvat perus- ja ihmisoikeudet.⁵⁰

Arviointikriteerejä tulee aina punnita tapauskohtaisesti kokonaisharkinnan perusteella.⁵¹ Lapsen edun tulkinta vaihtelee nimittäin kussakin yksittäistapauksessa. Se mikä on yhden lapsen edun mukaista, ei välttämättä ole sitä toisen lapsen kohdalla. Lisäksi käsitys lapsen edusta on vahvasti sidoksissa aikaan ja yhteiskunnalliseen kontekstiin.⁵²

HTL 10 §:stä seuraa myös se, että arvioitaessa lapsen edun toteutumista tulee erityisesti kiinnittää huomiota siihen, miten lapsen etu toteutuu vastaisuudessa. Ratkaisussa on siten olennaisesti kyse tulevaisuuteen suuntautuvasta arvioinnista, jossa pyritään valitsemaan kokonaisarvioinnin perusteella vaihtoehtoista järjestelyä, jonka voidaan ennakoita turvaavan parhaiten lapsen edun.⁵³

⁴⁸ Tolonen – Linnanmäki 2020, s. 185. Aaltonen 2020, s. 9. Esimerkiksi Aaltonen on katsonut, että lapsen etu on avoin normi, jonka tulkintaan vaikuttavat pääosin muut kuin juridiset perusteet. Näitä ovat muun muassa kulttuuriset, moraaliset, kasvatustieteelliset ja psykologiset perusteet.

⁴⁹ Lapsen huollon tavoitteita määritellään ja avataan tarkemmin seuraavassa luvussa 2.2.1. Samoin tapaamisoikeuden tarkoitusta jäljempänä luvussa 2.2.3.

⁵⁰ Tolonen – Linnanmäki 2020, s. 187.

⁵¹ HE 88/2018 vp, s. 56.

⁵² Aaltonen 2020, s. 15.

⁵³ HE 88/2018 vp, s. 56. Tolonen – Linnanmäki 2020, s. 186. Ks. myös *Nuutinen v. Suomi* (2000), jossa vähemmistön perusteluissa pohdittu lapsiasioiden omalaatuisuutta erityisesti tulevaisuuteen tähtäävän arvioinnin ja lapsen edun muuttumisen ajan kuluessa osalta.

2.2 Lapsiasioiden määrittely

2.2.1 Lapsen huolto

Oikeuskirjallisuudessa huoltoriidoilla tarkoitetaan useimmiten yleisesti lapsen huoltoa, asumista, tapaamisoikeutta ja elatusta koskevia asioita, eikä ainoastaan varsinaisia huoltoa koskevia riitoja.⁵⁴ Tämä on perusteltua, sillä tuomioistuimissa käsiteltävät lapsiasiat muodostavat käytännössä usein yhtenäisen kokonaisuuden. Tässä tutkielmassa on kuitenkin analyttisesti tarkoituksenmukaista erottaa nämä neljä asiaryhmää toisistaan, sillä jatkokäsittelylupa saattaa koskea myös vain jotakin yksittäistä osaa tästä kokonaisuudesta.

Nimenomaan huoltoa koskevissa riidoissa on käytännössä kyse siitä, kuka huolehtii lapsen jokapäiväisistä tarpeista, päättää lapsen asioista sekä edustaa lasta tämän henkilöä koskevissa asioissa (HTL 4 §). Huoltajan asemasta seuraa siten huoltajalle sekä velvollisuuksia että oikeuksia.

Ensinnäkin lapsenhuoltolain 4 §:n mukaan lapsen huoltajan on turvattava lapsen kehitys ja hyvinvointi siten kuin 1 §:ssä säädetään. Tämä huoltajan velvollisuus on samalla nähtävä lapselle kuuluvana oikeutena saada nimenomaan laissa asetettujen tavoitteiden mukaista huolenpitoa.⁵⁵ Lapsenhuoltolain 1 § määrittelee lapsen hyvän huollon tavoitteet. Vaikka huoltajia ei voida velvoittaa noudattamaan näitä tavoitteita pakolla, säännöksen tarkoituksena on ohjata vanhempien toimintaa niiden mukaiseksi ja edistää lapsen edun toteutumista lapsen jokapäiväisessä huollossa.⁵⁶

Lapsenhuoltolain 1 §:n mukaan lapsen huollon tarkoituksena on turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toivomusten mukaisesti. Huollon tulee turvata myönteiset ja läheiset ihmissuhteet erityisesti lapsen ja hänen vanhempiensa välillä. Myös muita lapselle tärkeitä ihmissuhteita on vaalittava.

⁵⁴ Ks. Hakalehto 2025, s. 276, Aaltonen 2015, s. 28-29, Linnanmäki 2019, s. 96.

⁵⁵ Hakalehto 2025, s. 215.

⁵⁶ Aaltonen 2020, s. 21. Epäsuoria seuraamuksia velvollisuuksien vastaisesta menettelystä on käsitellyt Hakalehto 2025, s. 223. Lapsenhuoltolaissa ei ole varsinaisesti määritelty seuraamuksia huoltoon kuuluvan tosiasiallisen huolenpidon vastaisesta menettelystä. Käytännössä kuitenkin, jos huoltajan vaihtamista käsitellään tuomioistuimessa, voidaan lapsen edun näkökulmasta katsoa tarkoituksenmukaiseksi uskoa huolto sille vanhemmalle, joka ei ole laiminlyönyt velvollisuuksiaan. Laiminlyöntien ollessa vakavia saatetaan asiaan puuttua myös lastensuojelulain säännösten mukaisesti.

Lapselle tulee turvata hyvä hoito ja kasvatus sekä lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellinen valvonta ja huolenpito. Lapselle on pyrittävä antamaan turvallinen ja virikkeitä antava kasvuympäristö sekä lapsen taipumuksia ja toivomuksia vastaava koulutus. Lasta on suojeltava kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, huonolta kohtelulta ja hyväksikäytöltä.

Lasta tulee kasvattaa siten, että lapsi saa osakseen ymmärtämystä, turvaa ja hellyyttä. Lasta ei saa alistaa, kurittaa ruumiillisesti eikä kohdella muulla tavoin loukkaavasti. Lapsen itsenäistymistä sekä kasvamista vastuullisuuteen ja aikuisuuteen tulee tukea ja edistää.

Velvollisuuksien ohella lapsenhuoltolain 4 §:ssä säädetään myös niistä oikeuksista, jotka huoltaja saa huoltaja-asemansa kautta. Säännöksen mukaan huoltajalla on oikeus tosiasiallisen huollon sisällön ja tarkoituksen toteuttamiseksi päättää lapsen hoidosta, kasvatuksesta, koulutuksesta, asuinpaikasta, harrastuksista sekä muista henkilökohtaisista asioista. Saman säännöksen neljännen momentin mukaan huoltajan oikeuksiin lukeutuu myös oikeus edustaa lasta tämän henkilöä koskevissa asioissa.⁵⁷

Huoltajan päätöksenteko-oikeuksien kohteita koskeva lapsenhuoltolain 4 §:n lista ei ole tyhjentävä. Lain esitöissä listaa täsmennetään esimerkiksi siten, että lapsen hoidosta ja kasvatuksesta päättämiseen sisältyy myös oikeus valita lapsen päivähoitopaikka sekä päättää muista varhaiskasvatusta koskevista järjestelyistä. Harrastuksia koskevalla maininnalla viitataan ennen kaikkea säännöllisiin ja sitoutumista edellyttäviin harrastuksiin.⁵⁸ Näiden ohella huoltajan päätösvallan piiriin kuuluu myös oikeus päättää lapsen sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden järjestämisestä.⁵⁹

Huoltajan päätösvalta ei ole rajatonta harkintavaltaa, vaan sitä ohjaavat lapsenhuoltolain säännökset. Erityisesti edellä mainitut lapsenhuoltolain 1 §:ssä määritellyt hyvän huollon tavoitteet ja lapsen edun ensisijaisuus muodostavat normatiiviset mittapuut, joiden puitteissa huoltaja voi käyttää hänelle kuuluvia oikeuksia. Huoltaja ei saa tehdä ratkaisuja, jotka olisivat omiaan vaarantamaan lapsen kehitystä ja hyvinvointia.⁶⁰

⁵⁷ Ks. Hakalehto 2025, s. 222, jossa Hakalehto on kuvannut huoltajalle kuuluvia oikeuksia myös huoltajien tehtävinä.

⁵⁸ HE 88/2018 vp, s. 37, Tolonen – Linnanmäki 2020, s. 72-73.

⁵⁹ Araneva 2022, s. 360.

⁶⁰ Hakalehto 2025, s. 223.

Oikeus edustaa lasta ja käyttää hänen puhevaltaansa lapsen henkilökohtaisissa asioissa kuuluu yksinomaan lapsen huoltajalle, vaikka lapsen tosiasiallisesta hoidosta vastaisi tilapäisesti joku muu, kuten isovanhempi. Huoltajan oikeus edustaa lasta on laajempi kuin lapsen puhevallan käyttö vireillä olevassa viranomais- tai tuomioistuinprosessissa. Huoltajan edustus-oikeus nimittäin kattaa myös lapsen edustamisen ja edun valvomisen tosiasiallisessa hallinto- ja palvelutoiminnassa, kuten opetustoimessa tai sosiaali- ja terveydenhuollossa.⁶¹

Huoltajuus on oikeudellinen termi.⁶² Lapsenhuoltolain 3 §:n 1 momentin mukaan lapsen huoltajina toimivat hänen vanhempansa tai ne henkilöt, joille lapsen huolto on erikseen uskottu. Huoltajuus määräytyy joko lain nojalla, hyvinvointialueen vahvistaman sopimuksen tai tuomioistuimen antaman ratkaisun perusteella. Lain esitöiden mukaan ensisijaisesti tulisi pyrkiä siihen, että vanhemmat vastaisivat yhdessä lapsen huollosta ja tästä poikkeavat huoltojärjestelyt ovat toissijaisia ja mahdollisia vain, jos yhteishuolto ei ole lapsen edun mukaista.⁶³

Mikäli huoltajuutta koskeva kysymys saatetaan tuomioistuimen käsiteltäväksi, tuomioistuimella on lapsenhuoltolain 9 §:n mukaisesti käytettävissään erilaisia ratkaisuvaihtoehtoja. Lain esitöiden mukaan luettelo ei ole tyhjentävä, vaan tuomioistuimella on laaja harkintavalta sen määrittäessä parasta järjestelyä lapsen edun kannalta.⁶⁴

Ensinnäkin lapsenhuoltolain 9 §:n 1 momentin mukaan tuomioistuin voi päättää, että lapsen huolto uskotaan molemmille vanhemmille yhteisesti – mikä on ensisijainen tavoite – tai yksin toiselle vanhemmalle. Tuomioistuimella on myös mahdollisuus uskoa lapsen huolto vanhemman tai vanhempien ohella tai sijasta yhdelle tai useammalle henkilölle, joka on antanut tähän suostumuksensa.⁶⁵

Laki ei määrittele täsmällisesti, miten tuomioistuimen on ratkaistava yksittäinen lapsiasia. Johdantavina periaatteina toimivat kuitenkin edellä alaluvussa 2.1.1 tarkemmin määritelty lapsen edun ensisijaisuuden periaate sekä se, että ratkaisut tehdään yksilöllisesti tapauskohtaisen harkinnan perusteella.⁶⁶

⁶¹ Araneva 2022, s. 359. Hallintolain (434/2003) 14 §:ssä säädetään alaikäisen puhevallan käytöstä hallintoasioissa. Säännöksen mukaan vajaavaltaisen puhevaltaa käyttää hänen huoltajansa, edunvalvojansa tai muu laillinen edustajansa. Lisäksi 15 vuotta täyttäneellä alaikäisellä on oikeus käyttää puhevaltaa huoltajan ohella asiassa, joka koskee alaikäisen henkilöä tai henkilökohtaista etua tai oikeutta.

⁶² Araneva 2022, s. 354. Arkikielessä viitataan usein lapsen ja vanhemman väliseen suhteeseen, mutta oikeudellisessa tarkastelussa keskeinen merkitys on huoltajan ja lapsen välisellä suhteella.

⁶³ HE 224/1982 vp, 13. Ks. myös Hakalehto 2025, s. 218-219, jossa lapsen huoltajuuden määrittelyä.

⁶⁴ HE 88/2018 vp, s. 49.

⁶⁵ Ks. tarkemmin huoltomuodoista Hakalehto 2025, s. 219-222.

⁶⁶ Tolonen – Linnanmäki 2020, s. 186.

Kuten edellä on todettu, tuomioistuimen arvioidessa lapsen edun mukaisuutta sen tulee erityisesti kiinnittää huomiota siihen, miten edellä käsitellyssä 1 §:ssä ja myöhemmin käsiteltävässä 2 §:ssä säädetyt huollon ja tapaamisoikeuden tavoitteet toteutuvat parhaiten vastaisuudessa (HTL 10.1 §).⁶⁷ Lisäksi ratkaistessaan huoltomuotoa – eli toteutetaanko yhteishuolto vai yksinhuolto – on tuomioistuimen kiinnitettävä erityisesti huomioita myös vanhempien kykyyn asettaa lapsen tarpeet vanhempien välisten ristiriitojen edelle (HTL 10.2 §). Lain esitöiden mukaan säännöksen tarkoituksena on korostaa tämän huoltajan ominaisuuden merkitystä lapsen edun mukaisen hoitomuodon valinnassa.⁶⁸

2.2.2 Lapsen asuminen

Huoltoa koskevan riidan yhteydessä – tai myös itsenäisenä vaatimuksena – riidan kohteeksi voi muodostua lapsen asuminen. Asumista koskevilla riidoilla sanamuodon mukaisestikin tarkoitetaan tilanteita, joissa lapsen vanhemmat eivät pääse yhteisymmärrykseen siitä, kenen luona lapsen katsotaan virallisesti asuvan. Asumisratkaisulla on merkittävä käytännön vaikutus, sillä se määrittää, kenen luona lapsi virallisesti asuu ja kuka vastaa lapsen tosiasiallisesta huollosta sekä toimii lapsen lähihuoltajana. Tosin silloin, kun lapsi tapaa toista vanhempaa, toinen vanhempi huolehtii itsenäisesti lapsen huollosta.⁶⁹ Huoltoa ja asumista ei ole syytä automaattisesti kytkeä toisiinsa. Nimittäin lain esitöiden mukaan voisi teoriassa olla mahdollista, että lapsen huolto ja asuminen olisivat eri vanhemmilla. Tämän kuitenkin katsotaan olevan lapsen edun kannalta perusteltua vain poikkeustapauksissa.⁷⁰ Lapsen asumista koskevalla ratkaisulla on merkittävä vaikutus lapsen ja vanhemman tosiasialliseen arkeen, sillä useat lapseen kohdistuvat palvelut ja etuudet, kuten koulukuljetus, terveydenhoitopalvelut, asumistuki ja lapsilisä, määräytyvät sen mukaan, kumman vanhemman luona lapsen väestötietojärjestelmään merkitty asuinpaikka sijaitsee.⁷¹

Lähtökohtaisesti huoltajat päättävät yhdessä lapsen asuinpaikasta. Jos vanhemmat eivät pääse sopimukseen, tuomioistuin voi vanhemman hakemuksesta määrätä lapsen asuinpaikasta.⁷² Lapsen asumista koskevan riidan tullessa vireille tuomioistuimessa, sillä on – kuten muissakin lapsiasioissa – useita erilaisia lakiin määriteltyjä ratkaisuvaihtoehtoja. Tuomioistuin voi päättää

⁶⁷ Ks. tapaamisoikeudesta ja sen tavoitteista tarkemmin jaksossa 2.2.3.

⁶⁸ HE 88//2018 vp, s. 56.

⁶⁹ Aaltonen 2020, s. 22-23 ja 53.

⁷⁰ HE 88/2018 vp, s. 42.

⁷¹ HE 88/2018 vp, s. 20. Ks. myös Hakalehto 2018, s. 195.

⁷² Kangas 2023, s. 155-156. Hakalehto 2018, s. 195.

lapsenhuoltolain 9 §:n perusteella, että lapsen tulee asua toisen vanhempansa luona, jos vanhemmat eivät asu yhdessä tai että lapsi asuu muun huoltajaksi määrätyn henkilön luona. Tuomioistuin voi päättää myös siitä, että lapsi asuu vuorotellen kummankin vanhempansa luona taikka että lapsi asuu vuorotellen vanhempiensa tai toisen vanhempansa ja huoltajaksi määrätyn henkilön luona (*vuoroasuminen*).

Vuoroasuminen on verrattain uusi asumismuoto, sillä sitä koskeva säännös on otettu osaksi lainsäädäntöä vuonna 2019 voimaan tulleen lapsenhuoltolain uudistuksen yhteydessä. Vuoroasumisella tarkoitetaan järjestelyä, jossa lapsi asuu vuorotellen kummankin vanhempansa luona yhtä paljon tai lähes yhtä paljon. Lain esitöiden mukaan kyseessä on vuoroasuminen, kun lapsi asuu vähintään 40 prosenttia kalenterivuodesta toisen vanhempansa luona.⁷³ Vuoroasumistilanteessa lapsella voi olla edelleen vain yksi virallinen asuinpaikka mutta väestötietorekisteriin on mahdollista merkitä tieto vuoroasumisesta.⁷⁴

Vuoroasumisesta päättäessään tuomioistuimen tulee antaa tarkemmat määräykset vuoroasumisen ehdoista (LHL 9a §). Tämä merkitsee sitä, että ratkaisussa on yksilöitävä, milloin lapsi siirtyy vanhemman luota toisen vanhemman luokse sekä miten lapsen asuminen järjestetään lomien ja juhlapyhien aikana. Käytännössä ratkaisussa on esimerkiksi määriteltävä se viikonpäivä, jona asuminen vaihtuu.⁷⁵ Tarkempien määräysten voidaan katsoa edesauttavan lapsen arjen toteutumista selkeästi ja ennakoitavasti.

Kuten huollon määräämisen osalta, myös tuomioistuimen päättäessä lapsen asumisen määräämisestä sen tulee ottaa huomioon lapsen edun ensisijaisuus sekä lapsenhuoltolain 1 ja 2 §:ssä määriteltyjen tavoitteiden toteutuminen tulevaisuudessa. Näiden ohella lainsäätäjä on halunnut sisällyttää lakiin konkreettisempia ratkaisuperusteita asumis- ja tapaamisoikeuksien osalta. Tuomioistuimen tuleekin lapsenhuoltolain 10 §:n 3 momentin mukaisesti tehdessään ratkaisua lapsen asumisesta tai tapaamisoikeudesta ottaa erityisesti huomioon lapsen ikä ja kehitystaso, lapsen luonne ja taipumukset, lapsen mahdolliset erityistarpeet, vanhempien asuinpaikkojen välinen etäisyys sekä vanhempien kyky ottaa yhdessä vastuu lasta koskevista asioista ja suojella lasta kaikenlaiselta väkivallalta 1 §:ssä tarkoitetulla tavalla. Kaikki mainitut seikat tulee ottaa

⁷³ HE 88/2018 vp, s. 20. Aaltonen 2020, s. 110-111, jossa Aaltonen on korostanut, ettei 40 prosentin rajaa tulisi soveltaa kaavamaisesti. Oikeuskäytännössä on havaittu tilanteita, joissa vanhemmat pyrkivät hyödyntämään prosenttirajaa elatusapuvelvollisuutta koskevien seuraamusten ohjaamiseksi siten, että toiselle vanhemmalle muodostuisi velvollisuus suorittaa elatusapua tai että maksettavan elatusavun määrä laskisi.

⁷⁴ HE 88/2018 vp, s. 20.

⁷⁵ HE 88/2018 vp, s. 20. Ks. myös Aaltonen 2020, s. 123-124.

huomioon riippumatta siitä, harkitaanko lapsen määräämistä asumaan toisen vanhemman luona vai vuoroasumiseen.

Asumisjärjestelyä harkitessaan tuomioistuimen on arvioitava asiaan vaikuttavia seikkoja sekä yksittäin että kokonaisuutena lapsen edun näkökulmasta. Ensinnäkin tulee kiinnittää huomiota lapsen ikään. Viikoittain vaihtuvaa vuoroasumista ei lähtökohtaisesti pidetä suositeltavana alle kolmevuotiaalle lapsille. Arvioinnissa ei kuitenkaan tule kiinnittää huomiota sokeasti yksinomaan lapsen ikään, sillä lasten kehitys ei etene kaikilla ikätasoon nähden yhdenmukaisesti. Keskeistä on lapsen yksilöllisten tarpeiden, kehitystason ja taipumusten huomioon ottaminen, sillä lapset reagoivat asumisjärjestelyihin eri tavoin: siinä missä toinen lapsi sopeutuu vuoroasumiseen hyvin, voi järjestely olla toiselle kuormittava ja stressaava. Asumisjärjestelyn valintaan vaikuttaa myös vanhempien asuinpaikkojen välinen etäisyys, sillä lyhyt etäisyys luo paremmat edellytykset vuoroasumisen onnistuneelle toteutumiseen kuin pitkä välimatka. Vuoroasumistilanteessa lapsen edun mukaisena pidetään sitä, että lapsen elinpiiri, kuten päivähoito tai koulu, pysyy lähtökohtaisesti muuttumattomana (*status quo* -periaate). Lisäksi erityisesti vuoroasuminen edellyttää vanhemmilta toimivaa yhteistyötä.⁷⁶

2.2.3 Lapsen tapaamisoikeus

Huollon ja asumisen ohella lapsen tapaamisoikeus on yksi vakiintuneimmista hoivan ja huolenpidon oikeudellisista ilmentymistä.⁷⁷ Tapaamisoikeus muotoutuu kuitenkin käytännössä merkitykselliseksi vasta silloin, kun vanhemmat eivät asu yhdessä tai eroavat.⁷⁸ Lapsenhuoltolain 2 §:ssä määritellään tapaamisoikeuden sisältö. Säännöksen mukaan tapaamisoikeuteen kuuluu, että lapsi saa ajoittain olla tapaavan vanhemman luona tai tavata tätä muualla taikka pitää tähän yhteyttä muulla tavoin. Tapaamisoikeusriidassa vanhemmat tai muut lasta tapaavat henkilöt riitelevätkin pääasiassa siitä, miten ja missä laajuudessa lapsen tapaamisoikeus muualla asuvan henkilön kanssa tulisi järjestää.⁷⁹ Tyypillistä on, että toinen vanhempi pitää tapaamiskertoja liian tiheinä tai pitkäkestoisina, kun taas toinen vanhempi pyrkii niiden laajentamiseen. Ääripäissä

⁷⁶ HE 88/2018 vp, s. 57. Tolonen – Linnanmäki 2020, s. 190-195, jossa käsitelty yksityiskohtaisemmin arviointiin vaikuttavia seikkoja tuomioistuimen päättäessä lapsen asumisjärjestelyistä. Ks. myös Hakalehto 2025, s. 278-279.

⁷⁷ Koulu 2014, s. 130.

⁷⁸ Ylisaukko-oja 2025, s. 96.

⁷⁹ Tapaamisoikeus voidaan vahvistaa vanhemman ohella myös lapselle erityisen läheiseen henkilöön, jonka kanssa lapsella on lapsen ja vanhemman väliseen suhteeseen verrattava vakiintunut suhde (Lapsenhuoltolaki 9 c §). Lain esitöissä erityisen läheisen suhteen -määritelmää on pidetty suppeana. Se käsittäisi käytännössä ainoastaan suhteet, jotka ovat verrattavissa tosiasiallisesti vanhemmuussuhteeseen verrattaviin suhteisiin. Tällainen suhde voisi käytännössä muodostua ainoastaan pitkäaikaisen ja läheisen kanssakäymisen myötä, kuten yhdessä asumisen (HE 88/2018 vp, s. 54).

vaatimukset voivat koskea tapaamisoikeuden poistamista kokonaan tai vaihtoehtoisesti hyvin laajaa, lähes vuoroasumista muistuttavaa tapaamismallia.

Mikäli vanhemmat eivät pääse keskenään sopimukseen tapaamisoikeudesta, tuomioistuin voi ratkaista lapsen oikeuden tavata vanhempansa, jonka luona lapsi ei asu (HTL 9.1,5 §). Lapsenhuoltolaki ei sisällä tältääkään osin yksityiskohtaisia säännöksiä siitä, millaiseksi tapaamisoikeus on järjestettävä.⁸⁰ Tämän takia tuomioistuimella on tapaamisoikeudesta päättäessään laaja harkintavalta.

Koska yksityiskohtaisemmat säännökset puuttuvat, tapaamisoikeuden sisältö on käytännössä muotoutunut pääosin alioikeuksien ratkaisukäytännön ja sosiaalitoimen sopimuskäytännön kautta. Yksi tyypillisimmistä malleista on joka toinen viikonloppu toteutettava tapaaminen. Tämän lisäksi voidaan määrätä arkitapaamisista sekä juhlapyhä- ja lomajärjestelyistä, joissa tapaamiset ovat pidempiä tai vuorottelevat vuosittain.⁸¹

Tapaamisoikeus ei rajoitu yksinomaan fyysisiin tapaamisiin, vaan tuomioistuin voi vahvistaa myös muita lapsen ja vanhemman välisiä yhteydenpitotapoja, kuten puhelin- tai videoyhteydenpidon. Tällaiset määräykset ovat erityisen merkityksellisiä tilanteissa, joissa tapaamiset toteutuvat harvoin pitkien välimatkojen vuoksi tai joissa toinen vanhempi pyrkii perusteettomasti rajoittamaan lapsen ja toisen vanhemman välistä yhteydenpitoa. Vaihtoehtoisesti lapsen edun niin edellyttäessä yhteydenpitoa puhelimitse voidaan myös rajoittaa tai se voidaan kieltää kokonaan.⁸²

Vielä lapsen edun niin vaatiessa perustellusta syystä, tuomioistuin voi määrätä tapaamiset toteutettavaksi tuetusti tai valvotusti (HTL 9 b 1 ja 2. momentti). Tuetuilla ja valvotuilla tapaamisilla tarkoitetaan tapaamisia, joissa ulkopuolinen valvoja on läsnä turvaamassa lapsen edun toteutumista. Molemmat järjestetään tapaamispaikassa, ja valvoja huolehtii tapaamisten aloittamisesta ja lopettamisesta. Tuetut tapaamiset eroavat valvotuista tapaamisista kevyemmän valvonnan osalta, sillä valvojan ei tarvitse olla jatkuvasti läsnä tapaamisen aikana.⁸³

⁸⁰ Aaltonen 2020, s. 135.

⁸¹ Aaltonen 2020, s. 135-147, jossa käsitelty yksityiskohtaisesti eri tapaamismuotoja.

⁸² Aaltonen 2020, s. 161-163. Lapsen etu voi edellyttää yhteydenpidon rajoittamista tai kieltämistä esimerkiksi silloin, kun toinen vanhempi jatkuvalla soittamisella tai muulla yhteydenpidolla häiritsee lapsen päivittäistä elämää tai kuormittaa lasta kohtuuttomasti.

⁸³ Ylisaukko-oja 2025, s. 111.

Kuten lapsiasioissa yleisesti, myös tapaamisoikeutta koskeva ratkaisu on tehtävä ennen kaikkea lapsen edun mukaisesti. Ratkaisuharkinnassa tuomioistuimen on otettava lisäksi huomioon tapaamisoikeuden tarkoitus ja miten se toteutuu parhaalla mahdollisella tavalla tulevaisuudessa (HTL 10.1 §). Lapsenhuoltolain 2 §:n mukaan tapaamisoikeuden tarkoituksena on turvata lapselle oikeus luoda ja säilyttää myönteinen ja läheinen suhde vanhempaansa, jonka luona lapsi ei asu. Säännös korostaa sitä, että tapaamisoikeus on ensisijaisesti lapselle kuuluva oikeus, jolloin tapaamisoikeuden muodosta ja laajuudesta päätettäessä ensisijaiseksi arvoksi on asetettava lapsen etu.⁸⁴ Vaikka tapaamisoikeuden toteutumista pidetään oikeuskäytännössä pääsääntöisesti lapsen edun mukaisena, lapsen etu voi joissain tilanteissa edellyttää tapaamisten rajoittamista tai estämistä kokonaan.⁸⁵

Tapaamisoikeuden laajuuden ja muodon ratkaisemisessa tulee ottaa huomioon kaikki asiaan vaikuttavat tekijät. Erityisesti tuomioistuimen tulee huomioida edellä jaksossa 2.2.2 käsitellyt HTL 10.3 §:ssä luetellut tekijät, joita on esimerkiksi lapsen ikä ja kehitystaso, erityistarpeet, vanhempien välinen etäisyys sekä vanhempien kyky toimia yhteistyössä ja suojella lasta väkivallalta. Näiden merkitys korostuu tapaamisoikeusriidoissa erityisesti silloin, kun vanhemmilla on jyrkästi toisistaan poikkeavia näkemyksiä lapsen tarpeista tai kun taustalla on päihde-, väkivalta- tai mielenterveysongelmia.⁸⁶ Tällaisten vahvojen epävarmuustekijöiden vallitessa lapsen turvallisuuden turvaamiseksi tapaamiset saattaa olla syytä aloittaa asteittain ja lapselle turvallisissa olosuhteissa.⁸⁷

2.2.4 Lapsen elatus

Elatusriidoissa on lähtökohtaisesti kyse siitä, miten vanhempien välinen elatusvastuu jaetaan, kuka maksaa lapsen elatuksesta ja kuinka paljon. Elatusvelvollisuus perustuu lakiin lapsen elatuksesta. Elatuslain 1 §:n mukaan lapsella on oikeus riittävään elatukseen. Tämä oikeus konkre-

⁸⁴ Aaltonen 2020, s. 129-130. Vaikka lain ensisijaisena tavoitteena on turvata lapsen oikeus tavata kumpaakin vanhempaansa, tapaamisoikeus heijastaa myös vanhemman omaa oikeutta ylläpitää suhdetta lapseensa ja huolehtia tästä. Tämä ilmenee esimerkiksi siinä, että vain vanhemmalla on toimivalta panna vireille tapaamisoikeuden täytäntöönpanoa koskeva asia. Ks. myös Ylisaukko-oja 2025, s. 97-98.

⁸⁵ Linnanmäki 2019, s. 98. HE 224/1982 vp, s. 16. Ks. myös Aaltonen 2020, s. 190-198, jossa tapaamisoikeuden epäämistä ja poistamista on käsitelty varsin seikkaperäisesti.

⁸⁶ Aaltonen 2020, s. 159-160.

⁸⁷ Aaltonen 2020, s. 155-160.

tisoituu käytännössä elatusavun muodossa vasta silloin, kun vanhemmat eivät elä yhteistaloudessa. Elatusriidat on syytä käydä läpi omana kokonaisuutenaan, sillä tuomioistuimissa käsitellään runsaasti riitoja, jotka koskevat yksinomaan elatusavun määrää.⁸⁸

Elatusriidat poikkeavat monella tavalla muista lapsiasioista. Toisin kuin muissa lapsiasioissa, elatusapua koskevissa riidoissa oikeudelliset kysymykset kohdistuvat ensisijaisesti laskennallisiin ja taloudellisiin seikkoihin. Tuomioistuinten harkinta perustuu säännösten tulkinnan sijasta pitkälti laskelmiin lapsen elatuksen tarpeesta ja vanhempien elatuskyvystä.

Elatuslain 2 §:n mukaan vanhemmat vastaavat lapsen elatuksesta kykynsä mukaan. Vanhempien elatuskykyä arvioitaessa otetaan huomioon heidän ikänsä, työkykynsä ja mahdollisuutensa osallistua ansiotyöhön, käytettävissä olevien varojen määrä sekä heidän lakiin perustuva muu elatusvastuunsa. Vaikka elatuslaki asettaa tuomioistuimelle lähtökohdat elatusavun arvioimiseksi, sen säännökset ovat varsin yleispiirteisiä.⁸⁹ Käytännössä sekä tuomioistuimet että sosiaalitoimi hyödyntävät oikeusministeriön vuonna 2007 antamaa ohjetta lapsen elatusavun suuruuden arvioimiseksi (elatusapuohje).⁹⁰ Ohje ei sido tuomioistujia, mutta se tarjoaa ennakoivan laskentapohjan, joka helpottaa sekä tuomioistuinten harkintaa että osapuolten mahdollisuutta arvioida realistista elatusavun määrää. Elatusavun määräämisen pitäisi kuitenkin sisältää aina tapauskohtaista harkintaa, eikä ohjetta tulisi soveltaa kaavamaisesti ilman yksilöllisten olosuhteiden huomioimista.⁹¹

Maksettavan elatusavun määrä perustuu lapsen elatuksen tarpeeseen (ElatusL 1 §) sekä kummankin vanhemman elatuskykyyn (ElatusL 2 §). Käytännössä elatusvastuu jakautuu siten, että lapsen kanssa asuva vanhempi (ns. *lähivanhempi*) huolehtii omasta elatusosuudestaan luontais-suorituksina⁹², kun taas muualla asuva vanhempi (ns. *etävänhempi*) osallistuu lapsen elatukseen rahasuorituksina maksettavan elatusavun muodossa.⁹³

Elatusavun laskeminen etenee vaiheittain. Ensin määritellään lapsen elatuksen tarve, jonka jälkeen arvioidaan kummankin vanhemman elatuskyky. Tämän jälkeen lapsen elatuksen tarve jae-

⁸⁸ Aaltonen 2015, s. 28.

⁸⁹ Hakalehto 2018, s. 235.

⁹⁰ Aaltonen 2020, s. 509-510. Oikeusministeriö 2007.

⁹¹ Linna 2022, s. 80. Aaltonen 2020, s. 509-510. Kangas 2023, s. 229.

⁹² Aaltonen 2020, s. 512. Luontaisuuorituksilla tarkoitetaan lapsen elatukseen osallistumista muulla kuin rahasuorituksella, erityisesti siten, että lapsen kanssa asuva vanhempi vastaa lapsen päivittäisestä hoidosta ja kattaa lapsen arjen tavanomaiset elinkustannukset osana yhteistä asumista.

⁹³ Kangas 2023, s. 237.

taan vanhempien elatuskyvyn suhteessa. Lopuksi tehdään kokonaisharkinta. Elatusavuksi määrätään se osuus, joka jää muualla asuvan vanhemman maksettavaksi.⁹⁴ Mikäli vanhemmalla ei ole lainkaan elatuskykyä, tuomioistuimien voi vahvistaa puutteellisen elatuskyvyn. Tällöin lapsi on oikeutettu saamaan valtion maksamaa elatustukea (Elatustukilaki 6 §).

Elatusapuriidoille on ominaista myös niiden prosessuaalinen erityisluonne suhteessa muihin lapsiasioihin. Toisin kuin huoltoa, asumista ja tapaamisoikeutta koskevat asiat, jotka käsitellään hakemusasioina ja pannaan vireille hakemuksella, elatusapuriidat ovat pääsääntöisesti kanneasioita. Ne tulee saattaa tuomioistuimen käsiteltäväksi haastehakemuksella. Vaikka elatusapuriidat ovat yksinomaankin usein riidan kohteena, saattavat ne tulla myös liitännäisvaatimuksena muun lapsiasian yhteydessä, jolloin ne käsitellään hakemusasioina.⁹⁵ Prosessuaalisia erityiskysymyksiä käsitellään perusteellisemmin tutkielman seuraavassa luvussa 2.3.

2.3 Prosessuaaliset erityispiirteet lapsiasioissa

Lapsen huoltoa, asumista, tapaamisoikeutta ja elatusta koskevat asiat muodostavat suomalaisessa tuomioistuinjärjestelmässä erityisen asiaryhmän, jonka käsittelyyn liittyy useita prosessuaalisia erityispiirteitä. Näihin lukeutuvat muun muassa menettelyn luonne, asioiden indispositiivisuus sekä oikeusvoiman puute.⁹⁶

Ensinnäkin lapsiasiat poikkeavat perusmuotoisista riita-asioista yleisesti jo niiden menettelyn luonteen vuoksi. Lapsiasiat voidaan jakaa pääsääntöisesti kahteen menettelytyyppiin sen mukaan, miten asia pannaan vireille. Kuten edellä on tuotu ilmi, huoltoa, asumista ja tapaamisoikeutta koskevat asiat käsitellään hakemusasioina, kun taas elatusasiat tyypillisesti kanneasioina. Koska suurin osa lapsiasioista käsitellään hakemusasioina, on tässä yhteydessä syytä paneutua sen aiheuttamiin eroihin suhteessa perusmuotoiseen riita-asian käsittelyyn. Tässä yhtey-

⁹⁴ Hakalehto 2018, s. 235. Elatusavun määrän arvioinnissa voidaan käyttää apuna myös verkossa saatavilla olevia elatusapulaskureita.

⁹⁵ Linna 2022, s. 79-80.

⁹⁶ Oikeusvoiman puutteeseen liittyy vielä vahvasti käräjäoikeuden mahdollisuus hylätä hakemus kirjallisessa menettelyssä edellytysten täytyessä (HTL 14 a §). Lapsiasiat poikkeavat perusmuotoisista riita-asioista myös monella muulla tavalla, joita ei ole mahdollista käsitellä tässä yhteydessä enemmälti. Näitä voidaan kuitenkin todeta olevan esimerkiksi myös tuomioistuimen mahdollisuus hankkia viran puolesta todisteita (OK 17:7) sekä se, että keskeiset ratkaisuperusteet kytkeytyvät tulevaisuuteen kohdistuvaan arvioon (HTL 10.1 §).

dessä lapsiasialla tarkoitetaan siten huolto-, asumis- ja tapaamisoikeusasiaa, johon saattaa liitännäisvaatimuksena kuulua elatusasia.⁹⁷ Lapsiasioiden menettelyä sääntelee oikeudenkäymiskaaren 8 luku, oikeudenkäymiskaaren säännökset riita-asioiden käsittelystä sekä lapsenhuoltolain 3 luku.

Perusmuotoisella riita-asialla ja lapsiasioilla on yhteistä se, että molemmissa asian käsittelyn käynnistäminen edellyttää osapuolen aloitetta.⁹⁸ Riita-asioista poiketen lapsiasiat pannaan vireille hakemuksella⁹⁹, jonka voivat tehdä lapsen vanhemmat yhdessä, toinen vanhemmista, lapsen huoltaja tai hyvinvointialue (HTL 14.1 §).¹⁰⁰ Perusmuotoisissa riita-asioissa vastapuolta nimitetään vastaajaksi ja lapsiasioissa asiaan osalliseksi.¹⁰¹

Lapsiasioissa menettelyn jatkumismuoto riippuu siitä, riitautetaanko hakemus vai ei. Mikäli hakemusta ei riitauteta, asian käsittely jatkuu hakemusasiana ja se voidaan ratkaista kirjallisesti kansliassa tai suullisesti istunnossa. Jos hakemus riitautetaan, lapsen huoltoa, tapaamisoikeutta tai lapsen elatusta koskevan asian menettelyä jatketaan OK 8:4.1:n mukaisesti riita-asian järjestyksessä.¹⁰² Riita-asian käsittelyjärjestys tarkoittaa käytännössä sitä, että käsittelyssä voidaan järjestää suullinen valmistelu sekä välitön, keskitetty ja suullinen pääkäsittely.¹⁰³ Vaikka menettely jatkuu riita-asian muodossa, asia säilyy yhä luonteeltaan hakemusasiana, mikä näkyy esimerkiksi siinä, että asiassa annetaan päätös eikä tuomiota, osapuolia kutsutaan hakijaksi ja asiaan osalliseksi eikä kantajaksi ja vastaajaksi, ja laiminlyöntien seuraamukset määräytyvät hakemusasioita koskevien säännösten mukaan.¹⁰⁴ Lapsiasiat ovat tyypillisiä hakemusasioita, jotka

⁹⁷ Linna 2022, s. 79-80.

⁹⁸ Tolonen – Linnanmäki 2020, s. 313.

⁹⁹ Riita-asiat pannaan vireille haastehakemuksella (Tolonen – Linnanmäki 2020, s. 313).

¹⁰⁰ Huoltoa, asumista tai tapaamisoikeutta koskevassa asiassa lapsella ei ole oikeutta panna asiaa vireille. Vrt. elatusasia, jossa lapsella on oikeus panna asia vireille. Elatusapuasioissaakaan lapsi ei käytännössä aja omaa asiaansa vaan häntä edustaa huoltaja tai muu laillinen edustaja (Elatuslaki 5 §).

¹⁰¹ Tolonen – Linnanmäki 2020, s. 314.

¹⁰² Lain esitöiden mukaan riita-asian menettely tarjoaa perheasioissa parhaat oikeusturvatakeet ks. HE 32/2001 vp, s. 67.

¹⁰³ Linna 2022, s. 187 ja HE 32/2001 vp, s. 67.

¹⁰⁴ Tolonen – Linnanmäki 2020, s. 317-319. Ks. myös Linna 2022, s. 188-189. Prosessiuhka perustuu OK 8:7:ään. Säännöksen mukaan, jos hakija ei noudata tuomioistuimen kehotusta antaa kirjallista lausumaa tai jää pois hakemusasian istunnosta, asia jätetään sille. Jos muu asiaan osallinen ei noudata tuomioistuimen kehotusta antaa kirjallista lausumaa tai jää pois hakemusasian istunnosta, johon häntä ei ole velvoitettu saapumaan henkilökohtaisesti, asia voidaan käsitellä ja ratkaista hänen laiminlyönnistään huolimatta.

käsitellään riita-asian käsittelyjärjestyksessä. Tämä johtuu erityisesti siitä, että niissä esitetään tavanomaisesti laajaa todistelua.¹⁰⁵

Lapsiasiat poikkeavat tavanomaisista riita-asioista myös niiden indispositiivisen perusluonteensa vuoksi. Indispositiivisuus lapsiasioissa tarkoittaa sitä, ettei vanhemmilla ole vapaata määräämisoikeutta, vaan ratkaisu edellyttää viranomaisen myötävaikutusta ja tuomioistuimen valvontaa.¹⁰⁶ Indispositiivisuuden taustalla on vahva julkinen intressi turvata lapsen etu, sillä oikeudenkäynnin kohteena oleva alaikäinen lapsi ei itse kykene valvomaan oikeuksiaan oikeudenkäynnissä.¹⁰⁷ Kun asia on saatettu tuomioistuimeen, tuomioistuin ei ole sidottu asianosaisten esittämiin vaatimuksiin tai niiden myöntämiseen taikka kiistämiseen, vaan sen on ratkaistava asia lapsen edun perusteella.¹⁰⁸

Lapsiasioiden indispositiivisuutta on oikeuskirjallisuudessa toisinaan kuvattu myös *relatiiviseksi* eli suhteelliseksi.¹⁰⁹ Termillä viitataan siihen, että lapsiasioissa yhdistyvät dispositiiviset ja indispositiiviset piirteet eri tasoisesti.¹¹⁰ Vanhemmilla on lähtökohtaisesti sopimusvapaus ja heidän oletetaankin tietävän lapsensa etu parhaiten, minkä vuoksi asia näyttäytyy ensivaiheessa dispositiivisena. Tämä sopimusvapaus ei kuitenkaan ole rajoittamaton. Tuomioistuimella on velvollisuus valvoa sopimuksen sisältöä ja tarvittaessa puuttua siihen, mikäli ilmenee aihetta epäillä sopimuksen olevan lapsen edun vastainen.¹¹¹ Tällöin lapsiasian indispositiivinen luonne korostuu. Sama ilmenee myös HTL 10.4 §:stä, jonka mukaan huoltoa, asumista tai tapaamisoikeutta koskeva asia on ratkaistava vanhempien sopimalla tavalla, jos ei ole aihetta olettaa, että tämä ratkaisu olisi vastoin lapsen etua.¹¹²

¹⁰⁵ Linna 2022, s. 190. Lain esitöiden mukaan asian käsittely riita-asian käsittelyjärjestyksessä on perusteltua erityisesti silloin, kun vaatimusten tueksi esitetään useita perusteluja ja laajaa henkilötodistelua HE 32/2001, s. 67.

¹⁰⁶ Laissa indispositiivisia asioita kuvataan myös sellaisiksi, joissa sovinto ei ole sallittu (OK 12:18). Ks. myös KKO 2003:104. Korkein oikeus on ratkaisussaan KKO 2003:104 todennut, että tuomioistuimen tehtävä on lapsen etua silmällä pitäen valvottava ratkaisun kohtuullisuutta. Ks. myös Aaltonen 2020, s. 205-206.

¹⁰⁷ Virolainen – Vuorenpää ym. 2021. s. 62-63.

¹⁰⁸ Aaltonen 2020, s. 205-207.

¹⁰⁹ Tolonen 2015, s. 175-176. Linna 2022, s. 33-34

¹¹⁰ Linna 2022, s. 33-34.

¹¹¹ Tolonen 2015, s. 175-176.

¹¹² HTL 10.4 §:n mukaan edellytetään myös, että vanhemmista edes toisen tulee olla lapsen huoltaja, jotta asia voidaan ratkaista vanhempien sopimalla tavalla.

Tutkielman kannalta merkittävin prosessuaalinen eroavaisuus verrattuna tavanomaiseen riita-asiaan on oikeusvoiman puute.¹¹³ Oikeusvoiman puute tarkoittaa käytännössä sitä, ettei lapsiasiaa voida koskaan ratkaista lopullisesti, eikä niitä koskevat ratkaisut ole oikeusvoimaisesti sitovia.¹¹⁴ Oikeusvoiman puuttumisen seurauksena samaa lapsiasiaa koskeva hakemus voidaan saattaa uudelleen tuomioistuimen käsiteltäväksi aiemmasta lainvoimaisesta ratkaisusta huolimatta.¹¹⁵ Oikeusvoiman puute perustuu lapsenhuoltolain 12 §:ään. Sen mukaan hyvinvointialueen vahvistamaa sopimusta tai tuomioistuimen päätöstä lapsen huollosta tai tapaamisoikeudesta voidaan muuttaa, jos olosuhteet ovat sopimuksen vahvistamisen tai päätöksen antamisen jälkeen muuttuneet taikka jos tähän muutoin on aihetta. Koska päätöstä voidaan tietyin edellytyksin muuttaa, ei se käytännössä koskaan saa oikeusvoimaa.

Säännös on sisällytynyt jo alkuperäiseen vuonna 1983 säädettyyn lakiin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. Tätä ennen säännös on sisällytynyt myös avioliittolakiin, jolloin päätöksen muuttaminen on ollut mahdollista ainoastaan silloin, kun olosuhteet ovat olennaisesti muuttuneet. Lapsenhuoltolakia säädettäessä kynnystä muuttamiselle haluttiin alentaa, eikä päätöksen muuttaminen enää edellyttänyt olennaista muutosta. Muutoksen tavoitteena on pyrkimys suojata ennen muuta lapsen etua ja korostaa tapauskohtaista harkintaa. Lain esitöiden mukaan muutosta harkittaessa tulee kiinnittää huomiota siihen, mitä vaikutuksia muutoksella on lapsen kehitykseen ja turvallisuuteen.¹¹⁶

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen laatiman selvityksen mukaan valtaosa tuomioistuimissa käsiteltävistä lapsen huolto- ja tapaamisoikeutta koskevista asioista on luonteeltaan muutosriitoja eli näissä asioissa lapsen huoltoa tai tapaamisoikeutta koskevasta järjestelystä on jo aiemmin annettu tuomioistuimen ratkaisu tai sosiaalitoimen vahvistama sopimus.¹¹⁷ Muutoskynnyksen suhteellisen matalan tason seurauksena muutoshakemuksista lähes jokainen on käytännössä johtanut täysimittaiseen riita-asian käsittelyyn.¹¹⁸

¹¹³ Oikeusvoiman puutteella viitataan negatiivisen oikeusvoiman puutteeseen, sillä lapsiasioillakin katsotaan olevan normaali positiivinen oikeusvoimavaikutus. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että aikaisempi päätös lapsen huollosta, asumisesta ja tapaamisesta otetaan perustaksi myös elatusapua määrättäessä (Linna 2022, s. 35-36).

¹¹⁴ Tolonen – Linnanmäki 2020, s. 319.

¹¹⁵ Niemi – Saranpää 2021, s. 1129.

¹¹⁶ HE 224/1982, s. 7.

¹¹⁷ Valkama – Litmala 2006, s. 86.

¹¹⁸ Aaltonen 2020, s. 443-444. Vrt. HTL 14 a §:n mukainen mahdollisuus hylätä hakemus kirjallisessa menettelyssä edellytysten täytyessä. Tätä mahdollisuutta käsitellään tässä luvussa jäljempänä.

Jotta päätöksen muuttaminen on mahdollista, edellytetään siis, että joko olosuhteissa on tapahtunut muutos tai muutokseen on muutoin aihetta. Laissa tai sen esitöissä muuttuneita olosuhteita ei perustella käytännössä mitenkään. Korkein oikeus on ratkaisussaan 2007:71 katsonut, että HTL 12 §:n mukaisia tapaamisoikeutta koskevan tuomioistuimen ratkaisun muuttamisen edellytyksiä on harkittava tapaamisoikeutta koskevien lapsenhuoltolain yleisten säännösten pohjalta (kohta 3). Korkein oikeus on samassa kohdassa viitannut HTL 1 §, 2 § ja 10 §:ään. Korkein oikeus on myös myöhemmin viitannut samaan KKO 2007:71 kohtaan ratkaisussaan KKO 2025:65. Korkeimman oikeuden linjauksesta voidaan tehdä päätelmä, että arvioitaessa, onko olosuhteet muuttuneet, on kiinnitettävä asiakohtaisesti erityisesti huomiota lapsenhuoltolain yleisiin säännöksiin, joista tärkeimmät ovat lapsen huoltoa koskeva 1 §, tapaamisoikeutta koskeva 2 § sekä huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan asian ratkaiseminen 10 §.

Kuten lapsen huoltoa, asumista ja tapaamisoikeutta koskeva päätös, myös elatusta koskeva päätös on tietyin edellytyksin muutettavissa elatuslain 11 §:n perusteella. Säännöksen 1 momentin mukaan elatusapua voidaan muuttaa sopimuksella tai tuomiolla, mikäli niissä olosuhteissa, jotka on otettava huomioon alun perin elatusapua vahvistettaessa, on tapahtunut niin olennaisia muutoksia, että elatusavun muuttamista on sekä lapsen että elatusapua suorittavan vanhemman olot huomioon ottaen pidettävä kohtuullisena.¹¹⁹ Säännöksestä voidaan havaita, että muuttamiskynnys on korkeampi kuin muissa lapsiasioissa, sillä elatusavun muuttaminen edellyttää *olennaista* muutosta. Lain esitöissä ei ole tältäkin osin tarkemmin määritelty, mitä olennaisella muutoksella tarkoitetaan. Kuten lapsenhuoltolain 12 §:ää koskevissa esitöissä, myös elatuslain osalta muutoskynnyksen täsmentäminen on jätetty oikeuskäytännössä ratkaistavaksi.

Korkein oikeus on ratkaisussaan KKO 2005:60 katsonut, että edellytyksiä elatussopimuksen muuttamiselle ei ollut käsillä tilanteessa, jossa lapsen tuet oli edelleen suoritettu toiselle vanhemmalle, vaikka lapsen tosiasiallinen asuminen oli jossain määrin muuttunut. Tapauksessa korkein oikeus katsoi, että molemmat vanhemmat olivat alkuperäistä elatussopimusta laadittaessa olleet tietoisia maksettavista tuista. Myös alkuperäisestä elatussopimuksesta poiketen lapsi oli tavannut molempia vanhempia lopulta yhtä paljon. Tätä muutosta ei pidetty lain tarkoittamana olennaisena muutoksena olosuhteissa, eikä sovitun elatusjärjestelyn muuttamiselle siten ollut edellytyksiä (kohta 21).

¹¹⁹ Aaltonen 2020, s. 555-556. Elatuslain 11 §:n 3 momentissa annetaan mahdollisuus myös elatusavun muuttamiseen alkuperäisen kohtuuttoman elatussopimuksen perusteella. Tällä tarkoitetaan sitä, että sopimus on alkujaankin ollut kohtuuton olemalla liian suuri tai pieni. Kohtuuttomuuden perusteella mahdollistetaan ainoastaan sellaisten tuomioiden muuttaminen, jotka on annettu yksipuolisena tai tuomioistuimien vahvistanut osapuolten välisen sopimuksen.

Kuten edellä on todettu luvussa 2.2.4, elatusavun laskemisen helpottamiseksi oikeusministeriö on antanut elatusapuohjeen. Ohjeessa on otettu kantaa myös muutoskynnyksen ylittymiseen. Sen mukaan olosuhteiden olennaista muutosta tulee tarkastella elatusapulaskelman lopputuloksesta käsin. Ohjeen mukaan elatusavun muuttaminen edellyttää, että elatusavun määrään vaikuttavat olosuhteet ovat vahvistamisen jälkeen muuttuneet olennaisesti siten, että uuden elatusapulaskelman perusteella elatusavun määrä poikkeaa aiemmasta vähintään 15 prosenttia. Lisäksi muutoksen ei tule olla ainoastaan lyhytaikaista ja sen tulee olla kohtuullista sekä lapsen että elatusvelvollisen olosuhteet huomioon ottaen, kuten elatusapulain 11 §:ssäkin on todettu.¹²⁰ Aaltonen on katsonut, että elatusapuohjeen mukainen arviointitapa ei ole kuitenkaan täysin vakiintunut oikeuskäytännössä.¹²¹

Lapsiasioita koskevien ratkaisujen muuttamiseen liittyy olennaisesti myös lapsenhuoltolain 14 a §, jolla pyritään ehkäisemään perusteettomien muutoshakemusten käsittely täysimittaisessa oikeudenkäyntimenettelyssä. Säännöksen mukaan, jos hakemuksen, sen johdosta mahdollisesti annetun kirjallisen lausuman ja aikaisempien ratkaisujen perusteella on ilmeistä, ettei edellytyksiä sopimuksen tai päätöksen muuttamiseen ole, hakemus on hylättävä kirjallisessa menettelyssä. Kuten edellä on todettu, lapsenhuoltolain 12 §:n perusteella ratkaisun muuttaminen edellyttää sitä, että olosuhteet ovat muuttuneet päätöksen tai sopimuksen antamisen jälkeen tai että muutoin on ilmennyt aihetta päätöksen muuttamiseen.

Säännöksen tarkoituksena on ehkäistä tilanteita, joissa lapsen huoltoa, asumista, tapaamisoi-keutta tai elatusta koskeva asia tuodaan toistuvasti tuomioistuimen käsiteltäväksi ilman, että hakemuksessa esitetyille muutoksille on olemassa edellytyksiä.¹²² Kirjallisessa menettelyssä tapahtuva hylkääminen toimii tällöin keinona torjua selvästi perusteettomat muutoshakemukset jo varhaisessa vaiheessa.

Hakemuksen hylkääminen kirjallisessa menettelyssä edellyttää kuitenkin korkeaa kynnystä, sillä asiassa tulee olla *ilmeistä*, ettei ratkaisun muuttamiselle ole edellytyksiä. Arvioinnissa otetaan ensinnäkin huomioon hakemus ja sen johdosta mahdollisesti annettu lausuma. Näiden lisäksi tuomioistuimen tulee viran puolesta ottaa huomioon erityisesti se sopimus tai päätös, jonka

¹²⁰ Oikeusministeriö 2007, s. 16-17.

¹²¹ Aaltonen 2020, s. 554. Aaltosen mukaan vakiintumattomuus ilmenee siten, että juristit eivät perustele vaatimuksiaan ohjeen mukaisen laskentatavan perusteella, eikä tuomioistuin viittaa siihen ratkaisunsa perusteluissa.

¹²² Aaltonen 2020, s. 225. Ks. myös HE 88/2018 vp, s. 60, jonka mukaan säännös on nimenomaan tarkoitettu sovellettavaksi silloin, kun asia on jo aiemmin ratkaistu tuomioistuimessa riitaisena asiana ja tuomioistuin on tällöin arvioinut osapuolten esittämät vaatimukset.

muuttamista vaaditaan, mutta myös mahdolliset täytäntöönpanoa koskevat ratkaisut sekä tuloksettomat muutoshakemukset.¹²³

Korkeimman oikeuden tuoreessa ratkaisussa KKO 2025:17 korkein oikeus arvioi lapsenhuoltolain 14 a §:n soveltamista tilanteessa, jossa käräjäoikeus oli hylännyt lapsen huoltoa ja tapaamisoi-keutta koskevan muutoshakemuksen kirjallisessa menettelyssä. Isän tekemä hakemus oli tehty noin kolme vuotta sen jälkeen, kun asiassa oli annettu edellinen tuomioistuimen ratkaisu. Hake-muksessa esitetyt vaatimukset olivat hyvin samankaltaisia kuin aikaisemmassa oikeudenkäyn-nissä. Korkein oikeus kiinnitti kuitenkin erityistä huomiota isän keskeiseen väitteeseen lapsen ikääntymisen myötä tapahtuneesta mielipiteen kehittymisestä ja siten sen merkityksen kasvami-sesta. Lapsi oli nyt uuden hakemuksen käsittelyn aikaan 14-vuotias. Korkein oikeus katsoi, että lapsen iän ja kehitysvaiheen muutoksen myötä ei voitu pitää ilmeisenä, ettei päätöksen muutta-miselle olisi ollut edellytyksiä nojautumalla ainoastaan kolme vuotta sitten hankittuihin tietoihin lapsen mielipiteestä. Käräjäoikeus oli siten menetellyt virheellisesti hylätessään hakemuksen kir-jallisessa menettelyssä.¹²⁴

¹²³ HE 88/2018 vp, s. 60.

¹²⁴ Korkein oikeus on myös toisessa viimeaikaisessa ratkaisussa KKO 2025:86 ottanut kantaa siihen, oliko käräjäoikeus voinut hylätä hakemuksen kirjallisessa menettelyssä. Korkein oikeus katsoi tässä tapauk-sessa, että käräjäoikeus oli voinut hylätä hakemuksen kirjallisessa menettelyssä lapsenhuoltolain 14 a §:n nojalla. Hakemus oli tehty vain noin 5,5 kuukautta sen jälkeen, kun samansisältöinen hakemus oli hy-lätty käräjäoikeudessa. Korkein oikeus ei pitänyt isän esittämiä väitteitä vanhempien välisten suhteiden parantumisesta ja omien olosuhteiden vakiintumisesta riittävänä osoituksena edellytetystä olosuhteiden muuttumisesta.

3. Nykyisen jatkokäsittelylupajärjestelmän muotoutuminen

3.1 Muutoksenhakujärjestelmän vaiheet

Oikeuslaitoksen kokonaisuudistuksen yhteydessä 1990-luvulla pidettiin tarpeellisena saattaa myös vanha pääosin kirjallinen hovioikeusmenettely vastaamaan uudistettua suullista, välitöntä ja keskitettyä käräjäoikeusmenettelyä sekä täyttämään samalla ihmisoikeussopimusten asettamat vaatimukset. Tämän seurauksena oikeudenkäymiskaarta muutettiin vuonna 1998 muutoksenhakua hovioikeuteen ja asian käsittelyä hovioikeudessa koskevilta osin.¹²⁵

Uudistusta edeltäneessä menettelyssä asioiden erityispiirteitä ei huomioitu riittävästi, minkä seurauksena myös yksinkertaisia asioita käsiteltiin hovioikeudessa tavanomaisessa menettelyssä. Samalla tosiseikastoltaan epäselvien asioiden selvittäminen jäi usein puutteelliseksi vähäisten suullisten käsittelyjen vuoksi. Uudistusten myötä menettelyä pyrittiin muuttamaan joustavammaksi. Yksi keskeisimmistä uudistuksista koski hovioikeuden pääkäsittelyä. Hovioikeuden on toimitettava pääkäsittely, mikäli asian ratkaiseminen riippuu käräjäoikeudessa vastaanotetun suullisen todistelun uskottavuudesta. Pääkäsittely on myös tietyn edellytyksin järjestettävä silloin, kun riita-asian asianosainen tai rikosasian asianomistaja taikka vastaaja sitä vaatii.¹²⁶

Hovioikeusmenettelyuudistuksen yhteydessä myös muutoksenhakua ehdotettiin uudistettavaksi. Hallituksen esityksessä ehdotettiin, että tietyissä lievissä rikosasioissa ja arvomääräisesti vähäisissä riita-asioissa otettaisiin käyttöön muutoksenhakulupajärjestelmä. Riita-asioissa muutoksenhakuluvan edellytykset ehdotettiin sidottavaksi häviöarvoon. Tämä tarkoitti sitä, että muutoksenhaku hovioikeuteen olisi edellyttänyt muutoksenhakulupaa silloin, kun riita koski rahaa, muuta omaisuutta tai etuutta, jonka arvo oli enintään 20 000 markkaa. Hakemusasiat – kuten lapsiasiat – muodostivat kuitenkin poikkeuksen, sillä näissä muutoksenhakulupaa hovioikeuteen ei olisi edellytetty, vaikka kysymys olisi ollut alle 20 000 markan suuruisesta rahamäärästä.¹²⁷

Muutoksenhakulupajärjestelmää koskeva ehdotus kuitenkin hylättiin ja voimaan jäi rajoittamaton muutoksenhakuoikeus. Perustuslakivaliokunta katsoi, ettei ehdotettu menettely sopinut

¹²⁵ Jokela 2022, s. 10-11.

¹²⁶ HE 33/1997, s. 24. Ks. myös Jokela 2022, s. 18-25, jossa on käsitelty yksityiskohtaisemmin vuoden 1998 uudistusta.

¹²⁷ HE 33/1997 s. 1 ja s. 50-51. Sen sijaan muutoksenhakulupaa ei riita-asioissakaan olisi vaadittu tilanteissa, jossa kanteen pääasiallinen vaatimus ei kohdistunut rahaan tai muuhun rahassa arvioitavaan etuuteen. Rikosasioiden osalta vastaaja tarvitsi luvan muutoksenhakuun, jos hänet oli tuomittu enintään sakkoon sekä syyttäjä ja asianomistaja tietyissä lievissä rikoksissa.

suomalaiseen oikeusperinteeseen, eikä muutoksenhakua koskevia säännöksiä lopulta sisällytetty lakiin.¹²⁸

Lapsiasioiden kannalta merkittävä muutos tapahtui vuonna 2003, kun hakemuslain (hakemusasioiden käsittelystä yleisessä alioikeudessa annettu laki, 307/1986) säännökset tarpeellisilta osin siirrettiin oikeudenkäymiskaaren 8 lukuun. Uuteen 8 lukuun ei kuitenkaan nähty tarpeellisenä sisällyttää erillistä säännöstä koskien hakemusasioiden muutoksenhakua, vaan uudistuksessa tyydyttiin lisäämään 8 luvun 13 §, joka vastasi jo voimassa olevaa oikeutta. Sen mukaan hakemusasian käsittelystä on muutoin soveltuvin osin voimassa, mitä riita-asian käsittelystä säädetään. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että hakemusasioissa sovelletaan samoja muutoksenhakusäännöksiä kuin riita-asioissa. Lain esitöiden mukaan hakemusasioiden käsittely riita-asioiden tapaan oli perusteltua, koska varsin useat hakemusasiat muistuttavat riita-asi-
oita.¹²⁹

Kun hovioikeuden pääkäsittelyn järjestämisen kynnyistä madallettiin vuoden 1998 uudistuksessa siten, että suullinen näyttö voitiin riitauttaa suhteellisen kevyin perustein, pääkäsittelyjen määrä kasvoi luonnollisesti merkittävästi. Kasvaneiden pääkäsittelyjen määrän ja rajoittamattoman muutoksenhakuoikeuden seurauksena hovioikeusmenettelystä tuli aikaisempaa raskaampi. Ongelman korjaamiseksi hovioikeuksissa otettiin vuonna 2003 käyttöön vastavalitus¹³⁰ sekä seulontamenettely, mistä alkoi muutoksenhaun kannalta toinen keskeinen uudistuksen vaihe.¹³¹

Seulontamenettelyssä hovioikeus arvioi ensin, tutkitaanko valitusta enemmän. Tutkimista ei jatkettu, jos hovioikeus yksimielisesti katsoi, että kaikki seuraavat edellytykset täyttyivät: 1) pääkäsittelyä ei ollut toimitettava OK 26:15:n nojalla, 2) käräjäoikeuden ratkaisu tai menettely ei ollut virheellinen, ja 3) asianosaisen oikeusturva ei edellyttänyt valituksen käsittelyn jatkamista (OK 26:2; laissa 23.5.2003).¹³² Seulontamenettely erosi varsinaisista valituslupajärjestelmistä siinä, että hovioikeuden tuli kaikissa tapauksissa ottaa kantaa käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuuteen, eikä ratkaisua voitu tehdä yksinomaan muodollisten kriteerien perusteella.¹³³

¹²⁸ PeVL 9/1997 vp, s. 2.

¹²⁹ HE 32/2001, s. 73-74. Ks. myös Linna 2022, s. 53-58 säännösten siirtämisestä 8 lukuun ja s. 263 muutoksenhausta.

¹³⁰ Vastavalitusoikeudella tarkoitetaan sitä, että vaikka varsinainen muutoksenhaku-aika on päättynyt, asianosaisella on oikeus hakea muutosta käräjäoikeuden ratkaisuun, jos vastapuoli on hakenut muutosta siihen. Ks. enemmän vastavalitusoikeudesta Jokela 2022, s. 187-196.

¹³¹ Jokela 2022, s. 25.

¹³² Jokela 2022, s. 26-27.

¹³³ Niemi – Saranpää 2021, s. 1150.

Seulontamenettelyn ongelmaksi muodostui lopulta silloisen OK 26:15:n ensimmäinen kohta. OK 26:15:n mukaan hovioikeuden oli toimitettava pääkäsittely sitä koskevasta vaatimuksesta riippumatta, jos asian ratkaiseminen riippui kärjäoikeudessa vastaanotetun suullisen todistelun uskottavuudesta taikka hovioikeudessa vastaanotettavasta uudesta suullisesta todistelusta. Tämä johti käytännössä siihen, ettei seulontamenettelyä voitu soveltaa sellaisissa tapauksissa, joissa asian ratkaisu edellytti uskottavuuden arviointia. Lopulta hovioikeudet ruuhkautuivat uudelleen, mikä oli omiaan siivittämään siirtymistä uuteen järjestelmään.¹³⁴

3.2 Jatkokäsittelylupajärjestelmän voimaantulo

Lopulta seulontamenettely korvattiin vuonna 2011 jatkokäsittelylupajärjestelmällä, jonka keskeisenä lähtökohtana on, että kärjäoikeuden ratkaisun saattaminen hovioikeuden tutkittavaksi edellyttää jatkokäsittelyluvan myöntämistä. Vasta luvan myöntämisen jälkeen asia siirtyy lupaharkinnasta varsinaiseen jatkokäsittelyyn hovioikeudessa. Mikäli valitus täyttää laissa säädetyt lupaperusteet, jatkokäsittelylupa on myönnettävä.¹³⁵ Lupaperusteita ovat muutosperuste, tarkistusperuste, ennakkoratkaisuperuste sekä muu painava syy, joita käsitellään tarkemmin myöhemmin jaksossa 4.

Jatkokäsittelylupajärjestelmää koskevassa hallituksen esityksessä korostetaan, ettei järjestelmän tarkoituksena ole rajoittaa muutoksenhakuoikeutta tai estää asioiden saattamista hovioikeuden tutkittavaksi. Muutoksen tavoitteena on kohdentaa hovioikeuden täysimittainen käsittely niihin asioihin, joissa siihen on asian laadun ja merkityksen vuoksi perusteltu tarve. Kaikista asioista on edelleen mahdollista valittaa eli myös lupajärjestelmän piirin kuuluvissa asioissa valitukset tutkitaan ja kärjäoikeuden ratkaisujen oikeellisuus arvioidaan.¹³⁶

¹³⁴ Jokela 2022, s. 26-27. Ks. myös Saranpää 2023, s. 25, jossa käsitelty korkeimman oikeuden kannanotoja tarkemmin. Korkein oikeus on katsonut, että valituksen tutkimista oli jatkettava ja hovioikeuden tuli järjestää pääkäsittely aina, kun valituksessa kyseenalaistettiin kärjäoikeudessa vastaanotetun suullisen todistelun uskottavuus, riippumatta siitä, kuinka perustellusti uskottavuusarviointia oli horjutettu. Ks. myös Jokela 2022, s. 151, jonka mukaan todellinen syy muutokselle lienee olevan se, ettei seulontamenettelyllä voitu ratkaista pitkittyneitä käsittelyaikoja eikä kohdentamaan hovioikeuksien resursseja osapuolten oikeussuojatarpeiden mukaisesti.

¹³⁵ HE 105/2009 vp, s. 25.

¹³⁶ HE 105/2009 vp, s. 25.

Vuonna 2011 jatkokäsittelylupajärjestelmä rajattiin soveltamisalaltaan siten, että lupaa edellytetään vain tietyissä asiaryhmissä. Riita-asioissa jatkokäsittelylupa vaadittiin silloin, kun käräjäoikeuden ratkaisu oli asianosaiselle vastainen (*häviöarvo*) ainoastaan rahasaamista koskevilta osin eikä rahamääräinen arvo ylittänyt 10 000 euroa.¹³⁷

Vuoden 2011 uudistuksen yhteydessä jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisalan ulkopuolelle jätettiin edelleen hakemusasiat sekä muut kuin saamista koskevat riita-asiat, minkä seurauksena lapsiasioissa ei edelleenkään edellytetty jatkokäsittelylupaa. Selkeyden vuoksi lakiin sisällytettiin luettelo asiaryhmistä, joihin lupajärjestelmää ei sovellettu. Lapsen elatusta koskevat asiat rajattiin soveltamisalan ulkopuolelle nimenomaisesti. Tätä pidettiin johdonmukaisena sen takia, että vaikka lapsen elatusta koskeva asia käsitellään riita-asiana käräjäoikeudessa, ne saatetaan myös käsitellä liitännäisvaatimuksena hakemusasian yhteydessä esimerkiksi lapsen huoltoa koskevassa asiassa. Muut lapsiasiat jäivät järjestelmän ulkopuolelle jo asiaryhmänsä perusteella, koska oikeudenkäymiskaaren 8 luvun mukaiset hakemusasiat eivät tuolloin kuuluneet jatkokäsittelylupajärjestelmän piiriin.¹³⁸

Hakemusasioiden rajaamista järjestelmän ulkopuolelle perusteltiin hallituksen esityksessä ensisijaisesti järjestelmän selkeydellä ja soveltamisalan johdonmukaisuudella suhteessa riita-asioihin. Monissa hakemusasioissa, kuten perheoikeudellisissa asioissa, ei ole kyse taloudellisesti arvioitavista eduista tai niiden rahamääräinen määrittely on vaikeaa.¹³⁹ Hallituksen esityksessä katsottiin lisäksi, etteivät hakemusasiat muodostaneet hovioikeuksissa merkittävää asiaryhmää, ja että jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisen kannalta oli merkityksetöntä, muuttuiko hakemusasian käsittely myöhemmin riita-asian käsittelyjärjestykseksi.¹⁴⁰

3.3 Vuoden 2015 uudistus ja jatkokäsittelylupajärjestelmän laajentuminen koskemaan lapsiasioita

Jatkokäsittelylupajärjestelmän käyttöönottoa seurasi jo muutaman vuoden kuluttua merkittävä laajennus, kun järjestelmää vuonna 2015 ryhdyttiin soveltamaan kaikkiin riita- ja hakemusasioihin. Uuden lupajärjestelmän soveltamisalasta tuli siten yleinen riita- ja hakemusasioiden osalta,

¹³⁷ HE 105/2009 vp. s. 1 ja 52. Ks. myös Jokela 2022, s. 28-32. Rikosasioiden osalta vastaaja tarvitsi jatkokäsittelyluvan, jos hänet oli tuomittu enintään neljän kuukauden vankeusrangaistukseen. Syyttäjät ja asianomistajat tarvitsivat jatkokäsittelyluvan silloin, kun valitus koski rikosta, josta ei ollut säädetty ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa tai enintään kaksi vuotta vankeutta (HE 105/2009, s. 55-58).

¹³⁸ HE 105/2009 vp, s. 32.

¹³⁹ HE 105/2009 vp, s. 32.

¹⁴⁰ HE 105/2009 vp, s. 59. Vuonna 2007 hovioikeuksissa ratkaistuista valitusasioista ainoastaan 5 prosenttia koski hakemusasioita.

mikä vastasi tältä osin seulontamenettelyn aikana vallinnutta oikeustilaa.¹⁴¹ Laajennuksen merkittävyyttä osoittaa käytännössä se, että uudistuksen myötä järjestelmän piiriin kuuluvien asioiden osuus hovioikeuksiin saapuvista asioista kasvoi noin 37 prosentista jopa 80–90 prosenttiin, jolloin muutoksenhaussa jatkokäsittelylupajärjestelmä muodostui selkeäksi pääsäännöksi.¹⁴²

Alkuperäisen jatkokäsittelylupajärjestelmän keskeisenä tavoitteena oli luoda muutoksenhakujärjestelmä, joka olisi sekä selkeä että ennakoitava. Tavoitetta pyrittiin toteuttamaan rajaamalla järjestelmän soveltamisala laissa mahdollisimman täsmällisesti ja määrittelemällä nimenomaisesti ne asiaryhmät, jotka eivät kuuluneet jatkokäsittelylupajärjestelmän piiriin. Jatkokäsittelyjärjestelmän voimaantulon jälkeen hovioikeuksissa havaittiin kuitenkin, etteivät soveltamisalaa koskevat rajaukset kaikilta osin täyttäneet niille asetettuja selkeys- ja ennakoitavuustavoitteita. Järjestelmän soveltamisala muodostui useista pääsäännöistä, poikkeuksista ja rajauksista, minkä vuoksi sen soveltaminen osoittautui monin paikoin tulkinnanvaraiseksi. Tämän seurauksena korkein oikeus joutui toistuvasti ottamaan kantaa siihen, mitkä asiat kuuluvat jatkokäsittelyjärjestelmän soveltamisalaan.¹⁴³

Laajennuksen ollessa edellä kuvatulla tavalla merkittävä, perustuslakivaliokunta on arvioinut uudistusta myös valtiosääntöoikeudellisesta näkökulmasta. Valiokunnan mukaan lupajärjestelmän hyväksyttävyyden arviointi kytkeytyy valitusoikeuden sisältöön ja siihen, merkitseekö PL 21 §:n 2 momentissa turvattu oikeus hakea muutosta oikeutta saada asia käsitellyksi täysimittaisessa oikeudenkäynnissä kahdessa oikeusasteessa.¹⁴⁴ Valiokunnan arvion mukaan PL 21 § ei kuitenkaan lähtökohtaisesti estä järjestelmän laajentamista erityisesti, koska jatkokäsittelylupajärjestelmä ei itsessään rajoita muutoksenhakuoikeutta. Kaikista käräjäoikeuden ratkaisuista voidaan edelleen valittaa hovioikeuteen ja kaikki valitukset tutkitaan.¹⁴⁵

¹⁴¹ Jokela 2022, s. 32. Jatkokäsittelyluvan soveltamisalaa laajennettiin myös rikosasioissa siten, että lupaa edellytetään silloin, kun vastaajaa ei ole tuomittu yli kahdeksan kuukauden vankeusrangaistukseen.

¹⁴² LaVM 24/2014 vp, s. 2. Lakivaliokunta onkin pitänyt jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisalan laajentamista sekä periaatteellisesti että käytännön kannalta merkittävänä uudistuksena.

¹⁴³ HE 246/2014 vp, s. 10. Ks. myös Saranpää 2023, s. 39-40. LaVM 24/2014 vp, s. 2. Lakivaliokunnan mukaan uudistuksen taustalla on myös taloudellisia perusteita, sillä järjestelmän on arvioitu tuovan säästöjä. Samalla lakivaliokunta katsoo uudistuksen siirtävän oikeudenkäynnin painopistettä käräjäoikeuteen sekä parantavan hovioikeuksien mahdollisuuksia keskittyä niiden päätehtävään eli käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuuden kontrolloimiseen ja mahdollisten virheiden korjaamiseen.

¹⁴⁴ Perustuslain 21 §:n 2 momentin mukaan käsittelyn julkisuus sekä oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös ja hakea muutosta samoin kuin muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet turvataan lailla.

¹⁴⁵ PeVL 59/2014 vp, s. 4-5. Lisäksi perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt huomiota siihen, että jatkokäsittelylupajärjestelmästä saadut kokemukset ovat olleet myönteisiä ja että sen voidaan arvioida lyhentävän oikeudenkäyntien kokonaiskäsittelyaikoja.

Soveltamisalan laajetessa yleiseksi merkitsisi se myös tosiasiallisesti sitä, että lapsiasiat eli lapsen huoltoa, asumista, tapaamisoikeutta ja elatusta koskevat asiat tulivat jatkokäsittelylupajärjestelmän piiriin. Lain esitöissä soveltamisalan laajentamista koskemaan lapsiasioita on perusteltu kattavasti mutta ennen kaikkea lapsen edulla. Lähtökohtana on, että lapsen etu on lapsiasioissa ensisijainen ja vasta toissijaisena nähdään vanhempien intressit.¹⁴⁶

Hallituksen esityksessä on erityisesti korostettu sitä, että lapsen edun kannalta keskeistä on oikeudenkäynnin päätyminen kohtuullisessa ajassa. Pitkään jatkuvien riitojen, joissa lapsi on riidan kohteena, voidaan katsoa olevan itsessään lapselle haitallista ja siten ristiriidassa lapsen edun kanssa. Tästä näkökulmasta ei pidetty perusteltuna, että lapsiasioissa käräjäoikeudessa jo perusteellisesti käsitelty asia käsiteltäisiin uudestaan hovioikeudessa tilanteessa, jossa käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta ei ole myöskään syytä epäillä.¹⁴⁷

Lisäksi lain esitöissä on kiinnitetty huomiota taloudellisiin näkökohtiin. Lapsiasioissa asianosaiset vastaavat pääsääntöisesti omista oikeudenkäyntikuluistaan OK 21:2:n mukaisesti. Tästä seuraa, että täysimittainen hovioikeusprosessi voi aiheuttaa huomattavia kustannuksia molemmille osapuolille asian lopputuloksesta riippumatta. Hallituksen esityksen mukaan tämä voi joissakin tilanteissa mahdollistaa muutoksenhaun käyttämisen rangaistuskeinona toista osapuolta kohtaan myös silloin, kun käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuus on ilmeinen. Käytännössä on siis hyvin todennäköistä, että myös jutun voittanut osapuoli voi joutua vastaamaan omista oikeudenkäyntikuluistaan siitä huolimatta, että häneen on kohdistettu perusteettomia vaatimuksia.¹⁴⁸

Hallituksen esityksessä on nostettu tutkielman kannalta esiin kaksi olennaista seikkaa. Ensinnäkin lain esitöissä on korostettu lapsiasioiden erityistä luonnetta ja toiseksi mahdollisuutta käsitellä asiat uudelleen käräjäoikeudessa.

Hallituksen esityksessä on korostettu lapsiasioiden erityisluonnetta muihin siviiliasioihin nähden.¹⁴⁹ Lapsen huoltoa, asumista, tapaamisoikeutta ja elatusta koskevissa asioissa ei välttä-

¹⁴⁶ HE 246/2014 vp, s. 13. LaVM 24/2014 vp, s. 3.

¹⁴⁷ HE 246/2014 vp, s. 13.

¹⁴⁸ HE 246/2014 vp, s. 13.

¹⁴⁹ Ks. enemmän lapsiasioiden prosessuaalisesta erityispiirteistä aikaisempi luku 2.3. Sekä Tolonen – Linnanmäki 2020, s. 310-320. Tiivistetysti todeten Tolonen ja Linnanmäki ovat esittäneet, että lapsiasiat eroavat tavallisista siviiliasioista siten, että lapsiasiat laitetaan vireille hakemuksella (OK 8 luku), osapuolia kutsutaan hakijaksi, asiaan osalliseksi sekä kuultavaksi (HTL, OK), lapsiasiat ovat luonteeltaan indispositiivisia, tuomioistuimella on poikkeamismahdollisuus vanhempien yksimielisestäkin kannasta (HTL 10.4 §), lapsiasioissa on mahdollista ns. informaatiotaakka, lapsiasioissa ei ole preklusiota ainakaan käräjäoikeudessa sekä lapsiasiat voidaan saattaa uudestaan vireille (HTL 12 §).

mättä ole kysymys yksinomaan ratkaisun oikeellisuudesta juridisessa merkityksessä, vaan kokonaisuutena, jossa useat seikat puhuvat eri ratkaisuvaihtoehtojen puolesta. Hallituksen esityksessä on nostettu esiin se, että lapsen huoltoa koskevissa riidoissa ei ole poikkeuksellista, että saatujen selvitysten perusteella molemmat vanhemmat ovat yhtä hyviä huoltajia, eikä lopputuloksen oikeellisuutta olekaan ainoastaan juridisin perustein yksinkertaista arvioida. Muutoksenhaussa ei tällöin ole välttämättä kyse käräjäoikeuden ratkaisun juridisen virheellisyyden arvioimisesta, vaan pikemminkin siitä, päätyisivätkö toiset ratkaisijat saman aineiston perusteella erilaiseen lopputulokseen. Tällaisen lapsiasioille tyypillisen uudelleen käsittelyn (*omprövning*) ei ole katsottu hallituksen esityksessä vastaavan muutoksenhaun varsinaista tarkoitusta, joka on ratkaisun oikeellisuuden arviointi (*överprövning*).¹⁵⁰

Jatkokäsittelylupajärjestelmän laajentamista lapsiasioihin on myös perusteltu periaatteellisesti. Miksi vanhemmilla olisi oikeus käsitellä lasta koskeva riitansa täysimittaisesti kahdessa oikeusasteessa, vaikka kaikissa muissa riita- ja hakemusasioissa näin ei ole. Kun otetaan huomioon vielä lapsen etu, vanhemmilla ei tule hallituksen esityksen mukaan olla oikeutta tähän.¹⁵¹

Hallituksen esityksessä on nimenomaisesti tarkasteltu myös uudelleen käsittelyn mahdollisuuden merkitystä. Esityksen mukaan muutoksenhakujärjestelmällä ei ole samaa merkitystä lapsiasioissa kuin muissa siviiliasioissa, koska lapsiasioita koskevat käräjäoikeuden ratkaisut eivät saa koskaan oikeusvoimaa. Lapsenhuoltolain 12 §:n mukaisesti olosuhteiden muuttuessa tai muutoin siihen ollessa aiheutta asia voidaan saada uudestaan vireille käräjäoikeudessa. Hallituksen esityksessä tämän seikan on nähty puoltavan lapsiasioiden sisällyttämistä jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisalaan.¹⁵²

Tämä perustelu herättää kuitenkin kysymyksen siitä, jääkö uudelleen käsittelyn mahdollisuus merkitykselliseksi ainoastaan perusteltaessa jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisalan laajentamista vai voiko sillä olla tosiasiallista painoarvoa myös yksittäistapauksessa hovioikeuden harkitessa jatkokäsittelyluvan myöntämistä.¹⁵³

Hallituksen esityksessä on tuotu esiin myös seikkoja, jotka puhuvat jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisalan laajentamista vastaan. Esityksen mukaan lapsiasioille on ominaista niiden vahva henkilöityneisyys. Voisi sinänsä olla perustelua, että lapsiasioiden erityisluonteen vuoksi

¹⁵⁰ HE 246/2014 vp, s. 13-14.

¹⁵¹ HE 246/2014 vp, s. 14.

¹⁵² HE 246/2014 vp, s. 14.

¹⁵³ Tätä kysymystä tarkastellaan yksityiskohtaisemmin luvussa 6.

oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin edellytyksenä olisi osapuolten oikeus täysimittaiseen muutoksenhakuun ja perusteltuun ratkaisuun myös hovioikeudessa, vaikka käräjäoikeuden ratkaisu olisi ilmeisen oikea. Kokonaisharkinnan jälkeen jatkokäsittelylupajärjestelmän laajentamista myös lapsiasioihin pidettiin kuitenkin perusteltuna.¹⁵⁴

Historiallinen tarkastelu osoittaa, että hovioikeuden muutoksenhakujärjestelmän kehitys on ollut asteittaista ja perustunut pyrkimykseen sovittaa yhteen tehokas oikeudenkäyttö ja asianosaisten oikeusturva. Jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisalan laajentaminen lapsiasioihin vuonna 2015 merkitsee tältä osin merkittävää periaatteellista muutosta, jota on perusteltu lapsen edulla, oikeudenkäynnin joutuisuudella sekä lapsiasioille ominaisen oikeusvoiman puuttumisella. Samalla lainsäätäjä on kuitenkin tunnistanut lapsiasioiden erityisluonteen ja niihin liittyvät oikeusturvaodotukset, mikä korostaa kysymystä siitä, miten jatkokäsittelylupajärjestelmää tulisi soveltaa lapsen huoltoa, asumista, tapaamisoikeutta ja elatusta koskevissa asioissa.

¹⁵⁴ HE 246/2024 vp, s. 14.

4. Jatkokäsittelyluvan myöntämisperusteet

Jotta käräjäoikeuden ratkaisu, kuten lapsen huoltoa, asumista, tapaamisoikeutta ja elatusta koskeva ratkaisu, voidaan saattaa hovioikeuden arvioitavaksi, edellyttää muutoksenhaku jatkokäsittelyluvan myöntämistä.¹⁵⁵ Jatkokäsittelylupaa koskeva ratkaisu ei kohdistu itse valitusasian ai-neelliseen ratkaisemiseen, vaan ainoastaan siihen, myönnetäänkö asiassa jatkokäsittelylupa. Mikäli lupa evätään, kyse ei ole siten asiaratkaisusta vaan prosessuaalisesta ratkaisusta.¹⁵⁶

Jatkokäsittelylupa on myönnettävä aina, kun yksikin laissa säädetyistä lupaperusteista täyttyy.¹⁵⁷ Vaikka jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisalaa laajennettiin vuonna 2015 koskemaan myös lapsiasioita, lupaperusteisiin ei tuolloin tehty muutoksia.

Myöntämisperusteista säädetään OK 25a:11:ssä. Jatkokäsittelylupa on myönnettävä, jos 1) ilme-nee aihetta epäillä käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta (*muutosperuste*); 2) käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta ei ole mahdollista arvioida jatkokäsittelylupaa myöntämättä (*tarkistusperuste*); 3) lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa asi-oissa on tärkeä myöntää asiassa jatkokäsittelylupa (*ennakkoratkaisuperuste*); tai 4) luvan myön-tämiseen on *muu painava syy*.

Säännöksen toinen momentti liittyy näyttökysymystä koskevaan korotettuun lupakynnykseen. Sen mukaan jatkokäsittelylupaa ei tarvitse kuitenkaan muutosperusteen nojalla myöntää yksin-omaan näytön uudelleen arvioimista varten, ellei käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeel-lisuutta ole perusteltua aihetta epäillä.

Hovioikeuden suorittamassa lupaharkinnassa ratkaisevaa on, täyttyvätkö jatkokäsittelyluvan myöntämisedellytykset, eikä valittajalla ole näyttötaakkaa tietyn lupaperusteen osalta. Hovioi-keuden onkin viran puolesta arvioitava kaikkien lupaperusteiden täytyminen. Jatkokäsittelylupa on siten myönnettävä myös muulla kuin valittajan nimenomaisesti esittämällä perusteella, mikäli sen edellytykset täyttyvät.¹⁵⁸ Lupa on myös mahdollista myöntää vain osittain (OK 25a:12).¹⁵⁹

¹⁵⁵ HE 105/2009 vp, s. 25.

¹⁵⁶ Linna 2025, s. 221.

¹⁵⁷ HE 105/2009 vp, s. 60.

¹⁵⁸ HE 105/2009 vp, s. 60. Ks. myös Jokela 2022, s. 160.

¹⁵⁹ Osittaisella myöntämisellä eli luvan rajoittamisella tarkoitetaan tilannetta, jossa muutoksenhakijalle myönnetään jatkokäsittelylupa vain osaan käräjäoikeuden ratkaisua hänen hakemuksestaan poiketen. Toisin sanoen lupa koskee tällöin vain tiettyä osaa asiasta, kun taas muilta osin lupa joko evätään tai sen ratkaiseminen siirretään myöhempään vaiheeseen. Luvan rajoittaminen tarjoaa hovioikeudelle keinon

Tässä luvussa tarkastellaan jatkokäsittelyluvan myöntämisperusteita lapsiasioiden näkökulmasta ja analysoidaan, millä tavoin lupaperusteita on käytännössä sovellettu lapsen huoltoa, asumista, tapaamisoikeutta ja elatusta koskevilla asioilla.

Korkein oikeus ei ole toistaiseksi antanut ennakkopäätöksiä, joissa olisi nimenomaisesti arvioitu jatkokäsittelyluvan myöntämistä lapsiasioita koskevissa perusteasioissa.¹⁶⁰ Sen sijaan korkein oikeus on antanut viisi julkaisematonta ratkaisua koskien jatkokäsittelyluvan myöntämistä lapsiasioissa. Näistä neljässä korkein oikeus on katsonut, että hovioikeuden olisi tullut myöntää asiassa jatkokäsittelylupa¹⁶¹ Ensimmäisessä ja toisessa jatkokäsittelylupa on myönnetty ainoastaan muutosperusteella, kolmannessa muutosperusteella ja muulla painavalla syyllä sekä neljännessä tarkistusperusteella. Vaikka julkaisemattomilla ratkaisuilla ei olekaan oikeuslähdeopillisesti samanlaista painoarvoa kuin ennakkopäätöksillä, antavat ne arvokasta tietoa tuomioistuinten ratkaisukäytännöstä sekä siitä, miten voimassa olevaa lainsäädäntöä sovelletaan konkreettisissa tilanteissa, erityisesti silloin, kun ennakkopäätöksiä ei ole aiheesta annettu ollenkaan.¹⁶² Tässä tutkielmassa tarkastellaan erityisesti korkeimman oikeuden julkaisemattomia päätöksiä systemaattisesti lupaperusteittain ja täydennetään tulkintaa tarvittaessa hovioikeuksien antamilla ratkaisuilla.

4.1 Muutosperuste

Ensimmäinen jatkokäsittelyluvan myöntämisperuste on OK 25a:11:n mukaan muutosperuste. Säännöksen 1 momentin 1 kohdan mukaan jatkokäsittelylupa on myönnettävä, jos ilmenee aiheutta epäillä käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta.

Muutosperuste lienee yleisin peruste jatkokäsittelyluvan myöntämiselle ja sitä pidetään keskeisimpänä ja asianosaisten oikeusturvan kannalta tärkeimpänä lupaperusteena.¹⁶³ Sanamuodolla viitataan siihen, että jatkokäsittelylupa on myönnettävä jo silloin, kun asiassa syntyy pelkästään

kohdentaa rajallisia resursseja tehokkaammin. Ks. enemmän luvan osittaisesta myöntämisestä Kempainen – Koskeniemi 2021, s. 18-20. Taulukko 1:n perusteella tätä mahdollisuutta hyödynnetään kuitenkin varsin harvoin.

¹⁶⁰ Korkein oikeus on antanut toistaiseksi yhden ennakkopäätöksen KKO 2017:54 koskien tapaamisoikeuden täytäntöönpanoa.

¹⁶¹ Korkeimman oikeuden antamat julkaisemattomat päätökset ovat KKO 5.11.2018 nro 2097, KKO 28.6.2019 nro 1200, KKO 2.9.2019 nro 1401, KKO 21.1.2021 nro 67 sekä KKO 14.2.2025 nro 188. Näissä korkein oikeus on kaikissa paitsi ensimmäisessä ratkaisussaan (KKO 5.11.2018 nro 2097) katsonut, että hovioikeuden olisi tullut myöntää jatkokäsittelylupa.

¹⁶² Saranpää 2023, s. 9-11.

¹⁶³ HE 246/2014 vp, s. 6. HE 105/2009, s. 33. Tulkintaa muutosperusteen yleisyydestä tukee myös se, että korkeimman oikeuden julkaisemattomista päätöksistä, joissa lupa olisi pitänyt myöntää, kolmessa neljästä lupa olisi pitänyt myöntää muutosperusteella.

epäily käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuudesta. Harkinta ratkaisun oikeellisuudesta tehdään sen perusteella, mitä seikkoja käräjäoikeuden ratkaisussa, valituksessa sekä mahdollisessa pyydetyssä vastauksessa on esitetty.¹⁶⁴

Säännöksen sanamuoto ”aihetta epäillä” ilmentää luvan myöntämiskynnyksen mataluutta.¹⁶⁵ Jatkokäsittelylupa on myönnettävä selkeän virheen tilanteessa, mutta myös jo silloin, kun asiassa syntyy pelkästään epäily käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuudesta.¹⁶⁶ Näin ollen muutospäätöksen soveltaminen ei edellytä virheen varmuutta, vaan ainoastaan epäilyä lopputuloksen oikeellisuudesta.

Muutospäätöksen matalaa lupakynnystä konkretisoivat korkeimman oikeuden julkaisemattoman päätöksen KKO 28.6.2019 nro 1200 sekä KKO 21.1.2021 nro 67 perustelut. Molemmissa ratkaisuissa on nimenomaisesti todettu, että muutospäätöstä koskevassa säännöksessä käytetty sanamuoto viittaa kaikissa tapauksissa matalaan lupakynnykseen ja lupa tulee myöntää jo silloin, kun syntyy epäily ratkaisun oikeellisuutta kohtaan (ensimmäisessä kohta 8 ja jälkimmäisessä kohta 11).

Muutospäätöstä sovellettaessa hovioikeuden arviointi kohdistuu nimenomaisesti siihen, onko käräjäoikeuden ratkaisun lopputulos oikea. Tästä syystä lupaa ei tule myöntää pelkästään ratkaisun perusteluissa olevien puutteiden korjaamiseen, sovellettavien lainkohtien oikaisemiseen tai muiden vastaavien puutteiden takia, jos ratkaisun lopputulos on kuitenkin oikea. Säännös ei kuitenkaan vaikuta hovioikeuden mahdollisuuteen myöntää jatkokäsittelylupa tilanteessa, jossa lopputulos on todennäköisesti oikea, mutta asiassa on sovellettu väärää lakia.¹⁶⁷

Sen sijaan epäily ratkaisun oikeellisuudesta voi kohdistua sekä oikeus- että näyttökysymykseen.¹⁶⁸ Esimerkiksi, jos hovioikeuden suorittama harkinta liittyy oikeuskysymykseen, josta ei ole muodostunut vakiintunutta soveltamiskäytäntöä, lupa tulee lähtökohtaisesti myöntää.¹⁶⁹ Lupa

¹⁶⁴ HE 105/2009 vp, s. 60.

¹⁶⁵ HE 105/2009 vp, s. 33 ja 60. Lain esitöissä lupakynnyksen mataluutta on nimenomaisesti korostettu. Valittajan oikeusturvan kannalta on katsottu perustelluksi, että luvan myöntämiskynnys on matala erityisesti tilanteissa, joissa ratkaisuun vaikuttaviin tosiseikkoihin liittyy epäselvyyttä ks. samoin KM 2008:3, s. 126.

¹⁶⁶ HE 105/2009 vp, s. 60 Ks. myös esim. KKO 2014:89 kohta 8 ja KKO 2020:62 kohta 9.

¹⁶⁷ HE 105/2009 vp, s. 33. Ks. myös Niemi – Saranpää 2021, s. 1152, jossa mainituista tai vastaavanlaisista virheistä on käytetty termiä ”kauneusvirheitä”, mikä kuvaa hyvin kontekstissa tarkoitettuja virheiden luonnetta eli pieniä näkyviä virheitä, joilla ei kuitenkaan ole vaikutusta asian lopputulokseen.

¹⁶⁸ Kun epäily ratkaisun oikeellisuudesta kohdistuu oikeuskysymykseen riittää, että ”aihetta epäillä” -kynnys ylittyy. Sen sijaan näyttökysymyksen osalta edellytetään, että oikeellisuutta on ”perusteltua aihetta epäillä” (Sutela 2015, s. 918). Korotettua lupakynnystä käsitellään tarkemmin jäljempänä luvussa 4.2.

¹⁶⁹ HE 105/2009 vp, s. 60. Ks. esim. KKO 2021:39, kohta 7.

on niin ikään perusteltua myöntää tilanteissa, joissa vakiintunutta oikeuskäytäntöä on olemassa, mutta kärjäoikeus on tulkinnut lakia tai muita oikeusohjeita selvästi vastoin vakiintunutta tulkintaa.¹⁷⁰

Muutosperusteen soveltuvuuden arviointi tulee suorittaa aina tapauskohtaisesti ja sen tulee perustua kokonaisharkintaan.¹⁷¹ Jotta jatkokäsittelylupa voidaan myöntää muutosperusteella, edellytetään lisäksi, että kärjäoikeuden ratkaisun virheellisyydestä esitettyjen väitteiden tulee olla yhteydessä valittajan vaatimaan oikeusseuraamukseen. Jatkokäsittelylupa on siis myönnettävä muutosperusteen nojalla silloin, kun valituksessa esitettyjen väitteiden hyväksyminen merkitsee kärjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen muuttamista valittajan eduksi. Toisin sanoen perustetta jatkokäsittelyluvan myöntämiselle ei ole, jos valituksessa esitetyt virheväitteet eivät niiden arvioinnin muuttuessaan vaikuttaa oikeusseuraamukseen valittajan vaatimalla tavalla. Myöskään silloin, kun kärjäoikeus on jättänyt ottamatta kantaa esitettyyn seikkaan, ei ole perustetta jatkokäsittelyluvan myöntämiseen, jos seikka on oikeudellisesti merkityksetön.¹⁷²

Seuraavaksi korkeimman oikeuden julkaisemattomia ratkaisuja, joissa korkein oikeus on katsonut, että jatkokäsittelylupa olisi tullut myöntää muutosperusteella.

Korkeimman oikeuden julkaisemattomassa päätöksessä KKO 28.6.2019 nro 1200 oli kysymys siitä, olisiko hovioikeuden tullut myöntää jatkokäsittelylupa lapsen tapaamisoikeutta koskevassa asiassa. Kantaja oli lapsen juridinen isä, joka oli asunut lapsen ja vastaajan eli silloisen puolisonsa ja lapsen äidin kanssa siihen asti, kunnes lapsi täytti kolme vuotta. Erilleen muuton ja eron jälkeen kantaja oli tavannut lastaan jonkin aikaa edelleen säännöllisesti. Myöhemmin ilmeni DNA-testillä, ettei kantaja ollut lapsen biologinen isä, minkä jälkeen isä vaati tapaamisoikeuden vahvistamista. Kärjäoikeus hylkäsi kantajan hakemuksen katsoen, että tapaamisoikeuden myöntäminen ei ollut lapsen edun mukaista tilanteessa, jossa lapsi oli luomassa suhdetta biologiseen isäänsä. Hovioikeus ei myöntänyt asiassa jatkokäsittelylupaa.

Korkein oikeus katsoi ratkaisussaan, että asiassa oli riidatonta, että kantaja on edelleen lapsen juridinen isä. Korkeimman oikeuden esittämien oikeusohjeiden mukaan tapaa-

¹⁷⁰ Saranpää 2023, s. 158. Niemi – Saranpää 2021, s. 1152. Ks. esim. KKO 2012:44, jossa oli kyse asunto-osakekaupan virheestä ja hinnanalennuksesta sekä KKO 2018:62, jossa oli kyse takaisinsaantihakemuksen tutkimatta jättämisestä.

¹⁷¹ HE 105/2009 vp, s. 60.

¹⁷² Saranpää 2023, s. 101.

misoikeus voidaan evätä kokonaan yleensä vain siinä tapauksessa, että on aihetta olettaa tapaamisoikeuden vahvistamisen olevan lapsen edun vastaista.¹⁷³ Korkein oikeus toi lisäksi esiin, että EIT on katsonut perhe-elämän suojan kuuluvan myös lapsen ja sosiaalisen isän välille ja että tätä suojaa on katsottu loukatun myös silloin, kun isyyden kumoamisen jälkeen miehellä ei ole ollut mahdollisuutta tavata lasta, vaikka hän on ennen isyyden kumoamista viettänyt perhe-elämää tämän kanssa.¹⁷⁴ Oikeusohjeiden sekä sen, että asiassa on esitetty myös selvitystä siitä, ettei kantajan ja lapsen välinen yhteys ollut täysin katkennut, perusteella korkein oikeus katsoi, että hovioikeuden olisi tullut myöntää asiassa jatkokäsittelylupa muutosperusteella.

Nähdäkseni korkeimman oikeuden julkaisemattomasta päätöksestä seuraa, että lapsiasioissa muutosperusteen soveltamisen ja lopputuloksen arvioinnin kannalta keskeistä on, onko kärjäoikeus ottanut lapsen edun arvioinnissa riittävästi huomioon kaikki oikeudellisesti merkittävät seikat. Ratkaisu osoittaa samalla, että epäily ratkaisun lopputuloksen oikeellisuudesta voi syntyä jo siitä, että lapsen tosiasiallisille ihmissuhteille ei ole annettu arvioinnissa asianmukaista painoarvoa.

Korkeimman oikeuden julkaisemattomassa päätöksessä KKO 21.1.2021 nro 67 oli kysymys jatkokäsittelyluvan myöntämisestä lapsen tapaamisoikeutta koskevassa asiassa. Kantajalla (jäljempänä myös isä) ja vastaajalla (jäljempänä myös äiti) on yhteinen vuonna 2007 syntynyt lapsi. Lapsi oli asunut äidin luona. Tapauksessa isä vaati tapaamisoikeutta koskevan päätöksen muuttamista vedoten siihen, että äiti oli vuosien ajan vieraannuttanut lasta isästään ja estänyt tapaamisten toteutumisen. Isän mukaan lapsen mielipiteelle ei tullut antaa painoarvoa. Äiti puolestaan vaati, että hakemus hylätään eikä tapaamisoikeutta isän ja lapsen välillä vahvisteta vedoten siihen, että lapsi itse vastusti tapaamisia ja että tapaamiset vaarantaisivat lapsen terveyden.

Kärjäoikeus hylkäsi isän hakemuksen katsoen, että lapsen kieltäytyminen tapaamisista perustui hänen aitoon mielipiteeseensä ja että pakottaminen tapaamisiin ei ollut lapsen edun mukaista. Hovioikeus ei myöntänyt isälle jatkokäsittelylupaa.

Korkein oikeus antoi tapauksessa merkitystä kokonaisharkinnalle. Korkeimman oikeuden päätöksen mukaan kärjäoikeus oli perustanut ratkaisunsa olennaisilta osin ainoastaan lapsen ilmoittamaan mielipiteeseen. Korkein oikeus totesi, että lapsen mielipide voidaan

¹⁷³ Esim. KKO 2007:71, kohta 4 ja KKO 2005:138, kohta 3 sekä HE 224/1982 vp s. 16.

¹⁷⁴ Nazarenko v. Venäjä 16.7.2015 kohdat 65 – 67.

sinänsä huomioida ottaen huomioon lapsen ikä ja kehitystaso. Lisäksi edellytetään, että lapsi on voinut ilmaista mielipiteensä ilman pakkoa tai manipulointia. Asiassa käräjäoikeus oli itsekin ratkaisussaan katsonut, että äiti ei ollut riittävällä tavalla myötävaikuttanut tapaamisten toteutumiseen ja, että äidin suhtautuminen tapaamisiin oli ollut omiaan vaikuttamaan lapsen mielipiteeseen ja lapsen asennoitumiseen tapaamisiin. Edelleen käräjäoikeuden ratkaisusta ei ilmennyt, että tapaamisoikeuden vahvistamatta jättämiselle olisi ollut isän toimintaan liittyviä ilmeisiä syitä. Korkeimman oikeuden ottaessa huomioon nämä seikat, lapsella todettu kehitysviive sekä HTL 2 §:n mukainen tapaamisoikeuden tarkoitus sekä se, että HTL 10 §:n mukaan asia on ratkaistava ennen kaikkea lapsen edun mukaisesti, korkein oikeus katsoi, että asiassa oli ilmennyt aihetta epäillä käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta ja hovioikeuden olisi tullut myöntää jatkokäsittelylupa muun muassa muutosperusteella.¹⁷⁵

Ratkaisun perusteella voidaan katsoa, että OK 25a:11.1:n 1 kohdan mukaisen muutosperusteen edellytykset täytyvät tilanteessa, jossa käräjäoikeuden ratkaisu on olennaisilta osin perustunut lapsen mielipiteeseen ilman riittävää lapsen edun kokonaisarviointia. Tämä korostuu erityisesti silloin, kun käräjäoikeus on ratkaisussaan itse tuonut ilmi, ettei toinen vanhempi ole asianmukaisesti myötävaikuttanut tapaamisiin ja että lapsen voidaan katsoa jossain määrin vieraantuneen toisesta vanhemmastaan. Lapsen mielipiteen merkitystä arvioitaessa on tällöin kiinnitettävä huomiota myös lapsen kehitystasoon liittyviin erityispiirteisiin.

Korkeimman oikeuden julkaisemattomassa päätöksessä KKO 2.9.2019 nro 1401 oli kysymys niin ikään jatkokäsittelyluvan myöntämisestä mutta sellaisessa lapsiasiassa, joka koski tapaamisoikeuden ohella myös lapsen asumista. Tapauksessa sekä isä että äiti olivat toimineet muutoksenhakijoina ja vastapuolina. Vanhemmilla oli kolme yhteistä lasta, joista jatkokäsittelyluvan myöntäminen rajautui yhden lapsen asumista ja tapaamisoikeutta koskevaan käräjäoikeuden ratkaisuun. Käräjäoikeus oli vuonna 2015 määrännyt lapsen asumisesta siten, että järjestely vastasi käytännössä vuoroasumista, vaikka lapsi oli muodollisesti määrätty asumaan isän luona. Nyt käsillä olevassa asiassa molemmat vanhemmat vaativat päätöksen muuttamista. Äiti vaati lasten määräämistä asumaan luonaan ja isä puolestaan tapaamisten supistamista päivätapaamisiksi käytännössä noin kerran viikossa.

¹⁷⁵ Korkeimman oikeuden julkaisemattomassa päätöksessä KKO 21.1.2021 nro 67 korkein oikeus katsoi, että jatkokäsittelylupa olisi tullut myöntää myös muun painavan syyn perusteella. Päätöstä tarkastellaan enemmän muun painavan syyn lupaperusteella jäljempänä jaksossa 4.5.

Käräjäoikeus hylkäsi kaikki muutosvaatimukset katsoen, ettei olosuhteissa ollut tapahtunut sellaista muutosta, joka antaisi aihetta aiemman päätöksen muuttamiseen. Käräjäoikeuden mukaan ainoastaan lasten ikä oli muuttunut. Hovioikeus ei myöntänyt asiassa jatkokäsittelylupaa.

Korkeimmassa oikeudessa kysymys oli siitä, olisiko hovioikeuden tullut myöntää jatkokäsittelylupa muutosperusteen nojalla. Korkein oikeus katsoi, ettei alkuperäinen vuoroasumisjärjestely ollut tosiasiallisesti toteutunut. Korkein oikeus myös kiinnitti erityisesti huomiota siihen, että molemmat vanhemmat olivat vaatineet vuoroasumisjärjestelyn muuttamista ja että asiassa oli esitetty selvitystä, jonka mukaan vanhempien väliset ristiriidat vaikeuttivat ylipäänsä vuoroasumisen edellyttämää yhteistyötä. Lapsi oli myös ilmaissut mielipiteenään haluavansa asua pääasiassa isän luona. Korkeimman oikeuden mukaan aikaisemmin annettu päätös vuoroasumisesta ei ainakaan enää ollut lapsen edun mukainen.

Korkein oikeus katsoi, että käräjäoikeus oli päätenyt hylkäämään vaatimukset päätöksen muuttamisesta ilman, että käräjäoikeus oli ratkaisussaan tuonut esiin sellaisia seikkoja, jotka tapauksen olosuhteissa puhuisivat vuoroasumisen puolesta ja joiden perusteella sitä voitaisiin vastoin kummankin vanhemman näkemystä sekä lapsen omia toiveita pitää lapsen edun mukaisena järjestelynä. Näiden seikkojen perusteella korkein oikeus katsoi, että asiassa oli ilmennyt aihetta epäillä käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta. Hovioikeuden olisi siten tullut myöntää jatkokäsittelylupa muutosperusteella.

Jälleen kerran muutosperuste on tullut osittain ajankohtaiseksi sen takia, että käräjäoikeus on arvioinut väärin lapsen etua. Ratkaisun perusteella voidaan katsoa, että muutosperuste lapsiasi-oissa täytyy tilanteessa, jossa käräjäoikeus on jättänyt arvioimatta, onko määrätty järjestely edelleen tosiasiallisesti toteuttamiskelpoinen ja lapsen edun mukainen. Kyseinen tapaus on lisäksi varsin hyvä esimerkki siitä, että käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta on syytä epäillä silloin, kun käräjäoikeus on päätenyt ratkaisemaan asian vastoin osapuolten esittämiä vaatimuksia ja lapsen mielipidettä ilman, että on perustellut ratkaisuaan.

4.2 Korotettu lupakynnys

Kun käräjäoikeuden päätökseen haetaan muutosta ainoastaan näytön uudelleen arviointia varten, sovelletaan korotettua lupakynnystä. Jatkokäsittelylupaa ei nimittäin tarvitse myöntää muutosperusteella yksinomaan näytön uudelleen arvioimista varten, ellei käräjäoikeuden ratkaisun

oikeellisuutta ole *perusteltua aihetta epäillä* valituksessa esitettyjen seikkojen perusteella (OK 25a:11.2).

Korotettua lupakynnystä sovelletaan vain tilanteisiin, joissa valitus kohdistuu kärjäoikeuden tekemään näyttöratkaisuun, jonka perusteella valittaja pitää lopullista asiaratkaisua virheellisenä. Kuten muutosperusteidenkin osalta, myös korotetussa lupakynnyksessä edellytetään, että valituksessa esitetyllä väitteellä näytön arvioinnin virheellisyydestä on siten merkitystä ratkaisun lopputuloksen muuttamisen kannalta. Toisin sanoen, mikäli väite paikkaansa pitävänäkään ei muuttaisi ratkaisun lopputulosta, jatkokäsittelylupaa ei tule myöntää.¹⁷⁶

Säännöksen taustalla on pyrkimys mahdollistaa hovioikeuksien tehokkaampi resurssien kohdentaminen. Korotettu lupakynnys estää sen, että hovioikeudessa toistettaisiin täysimittainen todistelun uudelleenarviointi asiassa, jossa kärjäoikeudessa vastaanotetun näytön arviointi riitautetaan puolin ja toisin, mutta jossa kärjäoikeuden näyttöratkaisun oikeellisuutta ei objektiivisesti arvioiden ole aihetta epäillä.¹⁷⁷

Korotetussa lupakynnyksessä luvan myöntämisen edellytykset ovat tiukemmat kuin perusmuotoisessa muutosperusteessa. Siinä missä 1 momentin mukaisessa muutosperusteessa riittää pelkkä epäily kärjäoikeuden ratkaisun oikeellisuudesta, edellyttää 2 momentin korotetun lupakynnyksen soveltaminen *perusteltua aihetta epäillä*.¹⁷⁸

Lain esitöiden mukaan, jotta *perusteltua aihetta epäillä* -kynnys ylittyisi, valittajan on kyettävä riitauttamaan todistelu esittämällä sellaisia konkreettisia seikkoja, jotka objektiivisesti arvioiden horjuttavat kärjäoikeuden tekemää näyttöratkaisua ja synnyttävät perustellun aiheen epäillä

¹⁷⁶ HE 105/2009 vp, s. 35.

¹⁷⁷ HE 105/2009 vp, s. 62.

¹⁷⁸ Antti Jokela on kritisoinut korotettua lupakynnystä koskevaa säännöstä. Jokelan mukaan säännös vaikuttaa tarpeettomalta, tulkinnanvaraiselta ja osittain päällekkäiseltä muutosperusteeseen nähden, koska käsitteiden ero on vähäinen ja näyttö- ja oikeuskysymykset kytkeytyvät usein toisiinsa. Jokelan mukaan säännöksen perusteltavuus on kyseenalainen, eikä näyttökysymyksille tulisi asettaa korkeampaa lupakynnystä kuin oikeuskysymyksillekään (Jokela 2015). Jokela on ottanut säännöksen sanamuotoon myös myöhemmin kantaa. Jokelan mukaan oikeampi lain sanamuoto säännöksellä olisi, ettei asiassa jää mitään varteenotettavaa epäilystä. Mikä vastaisi pääkäsittelyn toimittamista koskevaa OK 26:15.1:n mukaista säännöstä (Jokela 2022).

ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta.¹⁷⁹ Siten pelkkä yleisluonteinen tai perustelematon näytön arvioinnin riitautus ei ole riittävä.¹⁸⁰

Oikeuskäytännössä ei ole myöskään pidetty riittävänä sitä, että valittaja esittää väitteen siitä, että käräjäoikeus olisi arvioinut henkilötodistelun virheellisesti, jos näyttö riidanalaisesta oikeustosi-seikasta on perustunut myös muuhun todisteluun, kuten kirjallisiin todisteisiin.¹⁸¹

Hallituksen esityksessä mainituista esimerkeistä koskien lievää pahoinpitelyä sekä rattijuopu-musta voidaan tiivistetysti todeta, että korotettu lupakynnys estää jatkokäsittelyluvan myöntämi-sen tilanteissa, joissa käräjäoikeuden näytön uskottavuusarviointi on seikkaperäisesti perus-teltu, eikä valittaja tuo esiin mitään uutta tai olennaista näyttöratkaisun horjuttamiseksi siten, että hovioikeudelle muodostuisi perusteltu aihe vastaanottaa näyttö uudelleen.¹⁸²

Koska korotettua lupakynnystä sovelletaan yksinomaan näyttökysymysten riitauttamiseen, kes-keistä on kyetä erottamaan toisistaan näyttökysymykset ja oikeuskysymykset. Näyttökysymyk-sellä tarkoitetaan yksinkertaisesti arviointia siitä, mitkä tosiseikat on otettava ratkaisun perus-teeksi. Sen sijaan oikeuskysymyksen alaan kuuluu harkinta oikeussäännösten tulkinnasta ja siitä, miten niitä sovelletaan näytetyksi tullessiin seikkoihin.¹⁸³

“Näytön arviointi” -käsitteen voidaan katsoa pitävän sisällään sekä todistusharkinnan että näy-tön riittävyden arvioinnin. Todistusharkinnassa arvioidaan esitetyn näytön näyttöarvoa suh-teessa yksittäisiin oikeustositseikkoihin sekä mihin näyttöarvon määrittelemisen kulloinkin pe-rustuu. Todistusharkintaa pidetään nimenomaan näyttökysymyksenä. Sen sijaan näytön riittä-vyyсарviointi luokitellaan oikeuskysymykseksi ja siinä ratkaistaan, onko näyttökynnys ylittynyt tie-tyyn oikeustositseikan osalta vai ei, sekä soveltuuko asiaan todistustaakka.¹⁸⁴

¹⁷⁹ HE 105/2009 vp, s. 61-62. Ks. lisäksi Saranpää 2023, s. 150. Valittajan on valituksessaan esitettävä yksilöidysti näkemyksensä siitä, minkä näyttöarvion käräjäoikeus on tehnyt virheellisesti ja siitä, miten virheellisyys ilmenee. Esimerkiksi, jos valittaja vetoaa henkilötodistelun ristiriitaisuuteen, valittajan tulee valituksessaan konkretisoida yksilöidysti, mihin ristiriitaisuus käräjäoikeuden ratkaisun perusteluissa va-littajan näkemyksen mukaan perustuu.

¹⁸⁰ Jokela 2022, s. 176. Ks. myös OM 2009:2, s. 26.

¹⁸¹ Ks. esim. KKO 2012:26, jossa kantaja väitti, että pankki oli perusteettomasti poistanut hänen tililtään varoja. Kantaja oli tallettanut tililleen 8 550 euroa, ja samana päivänä pankki oli nostanut kantajan tililtä 4 100 euroa oikaistakseen oma-aloitteisesti talletuksen määrää. Korkein oikeus katsoi, ettei tapauksessa ollut perusteltua aihetta epäillä käräjäoikeuden tuomiosta ilmenevän näytön arvioinnin oikeellisuutta, vaikka kantaja oli riitauttanut vastaajan henkilötodistelun. Hovioikeus oli kyennyt arvioimaan ratkaisun oikeellisuuden myös esitetyn muun todistelun perusteella.

¹⁸² HE 105/2009 vp, s. 62.

¹⁸³ Saranpää 2023, s. 113.

¹⁸⁴ Saranpää 2023, s. 113.

Mikäli valitus kohdistuu oikeuskysymykseen edes osittain, sovellettavaksi tulee perusmuotoinen muutosperuste, eikä korotettua lupakynnystä sovelleta. Siten myöskään valituksen perustuessa näytön arvioinnin virheellisyyden lisäksi myös väärän lain soveltamiseen, korotettua lupakynnystä ei sovelleta.¹⁸⁵ Tällöin jo pelkkä epäily ratkaisun lopputuloksen oikeellisuudesta voidaan katsoa riittäväksi perusteeksi jatkokäsittelyluvan myöntämiselle.

Käytännössä näyttö- ja oikeuskysymysten rajanveto ei ole aina yksiselitteinen, sillä näytön arviointiin liittyvä valitus voi sisältää myös oikeussäännösten soveltamista koskevia kannanottoja, jolloin korotettua lupakynnystä ei sovelleta. Tällainen tilanne voisi olla käsillä esimerkiksi silloin, kun valitus perustuu näytön arvioinnin virheellisyyden ohella myös virheelliseen lain soveltamiseen.¹⁸⁶ Riita-asioissa yhteys oikeuskysymysten ja näyttökysymysten välillä on korostunut erityisesti sopimusten sisällön määrittämisestä koskevissa riidoissa, jolloin korotetun lupakynnyksen sijasta tulee soveltaa perusmuotoista kynnystä. Niissä kyse on käytännössä ollut sitä, miten sopimusta on tullut tulkita suhteessa osapuolten oikeudessa näyttämiin tosiseikkoihin.¹⁸⁷ Mikäli oikeudellisen arvioinnin ja näyttöharkinnan välinen rajanveto on yksittäistapauksessa epäselvä, asiaa ei lähtökohtaisesti voida pitää ainoastaan näytön arviointina. Tästä syystä jatkokäsittelyluvan epäämistä näytön riitauttamisen perusteella voidaan pitää perusteltuna ainoastaan selvissä tapauksissa.¹⁸⁸

4.3 Tarkistusperuste

OK 25:a:11:n 2 kohdassa säädetään tarkistusperusteesta. Säännöksen mukaan jatkokäsittelylupa on myönnettävä, jos käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta ei ole mahdollista arvioida jatkokäsittelylupaa myöntämättä.

¹⁸⁵ HE 105/2009 vp, s. 34-35. Niemi – Saranpää 2021, jossa lueteltu korkeimman oikeuden ratkaisuja, joissa sovellettavaksi on tullut matalampi lupakynnys näytön riitauttamisesta huolimatta.

¹⁸⁶ HE 105/2009 vp, s. 34-35. Ks. myös Saranpää 2023, s. 113.

¹⁸⁷ Ks. esim. KKO 2014:4, jossa vuokratilakomusasiassa korkein oikeus katsoi, että silloin kun valitus ei perustu ainoastaan näytön arvioinnin riitauttamiseen, tulee sovellettavaksi perusmuotoinen lupakynnys. Asiassa oli kyse siitä, miten vuokrasopimuksen kesto ja päättymistä tulisi tulkita, jos osapuolet ovat ensin sopineet määräaikaisesta jaksosta, joka sen jälkeen on jatkunut toistaiseksi voimassa olevana. Ks. myös KKO 2018:13 ja KKO 2019:73, joissa oli kyse myös sopimuksen sisällön määrittämisestä.

¹⁸⁸ Koulu - Koulu 2018, s. 112, jossa Risto Koulu ja Riikka Koulu ovat kommentoineet korkeimman oikeuden ratkaisua KKO 2018:13 koskien jatkokäsittelylupaa ja sovintosopimuksen tulkintaa liittyen urakkariitaan. Koulujen mukaan ratkaisu voidaan nähdä kehotuksena varovaisuuteen korotetun lupakynnyksen tulkinnassa.

Kuten muutosperusteenkin osalta, myös tarkistusperusteen soveltuvuutta arvioitaessa huomion tulee kohdistua lopputuloksen oikeellisuuteen. Lupaa ei ole luonnollisesti tarpeen myöntää, mikäli valittajan väittämällä perusteella siitä, että ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta ei ole mahdollista arvioida jatkokäsittelylupaa myöntämättä, ei ole vaikutusta lopputulokseen.¹⁸⁹

Tarkistusperuste ja muutosperuste yhtenevät myös siten, että tarkistusperusteella voidaan myöntää jatkokäsittelylupa sellaisten valitusten perusteella, jotka perustuvat yksinomaan näytön arvioinnin riitauttamiseen. Tarkistusperustettakaan ei kuitenkaan tule soveltaa siten, että valittajan vedotessa valituksessaan suullisen näytön arvioinnin riitauttamiseen, jatkokäsittelylupa myönnettäisiin automaattisesti. Käytännössä tarkistusperuste tällaisessa tilanteessa aktualisoituisi silloin, kun käräjäoikeuden ratkaisussa ei ole lausuttu mitään esimerkiksi suullisen todistelun arviointiin liittyvästä keskeisestä ratkaisusta, johon valituskirjelmässä vedotaan ja joka saattaa mahdollisesti vaikuttaa ratkaisun lopputulokseen. Perustelun puuttumisen takia hovioikeuden on vaikea arvioida ratkaisun oikeellisuutta lupaa myöntämättä, jolloin lupa tulisi lähtökohtaisesti myöntää tarkistusperusteella. Sama soveltuu silloin, kun perustelut ovat ristiriitaiset.¹⁹⁰

Yhtenä tarkistusperusteen tyypillisenä soveltamistilanteena voidaan pitää myös tilannetta, jossa valittaja esittää hovioikeudessa uutta oikeudenkäyntiaineistoa. Oikeuskäytännössä on katsottu, että uuteen todisteeseen vetoaminen hovioikeudessa ei vielä automaattisesti ole peruste jatkokäsittelyluvan myöntämiselle. Uuden todistelun merkitys on kuitenkin arvioitava osana jatkokäsittelylupaharkintaa.¹⁹¹

Uuden seikan ja todistelun esittämiseen liittyy olennaisesti preklusiota koskevat säännökset. Lähtökohtaisesti preklusio kieltää uuden todistelun esittämisen ja siitä säädetään OK 25:17.1:ssä. Säännöksen mukaan valittaja ei saa hovioikeudessa riita-asiassa vedota muihin seikkoihin tai todisteisiin kuin niihin, jotka on esitetty käräjäoikeudessa.

¹⁸⁹ HE 105/2009 vp, s. 35.

¹⁹⁰ HE 105/2009 vp, s. 34 ja 60. Ks. myös Niemi – Saranpää 2021, s. 1153.

¹⁹¹ Ks. esim. KKO 2019:56. Korkeimman oikeuden ratkaisu koski ulosottoasian jatkovalitusta. Asiassa valittaja oli uusina todisteina hovioikeudessa vedonnut kuulemiseensa todistelutarkoituksessa sekä todistajaan. Korkein oikeus arvioi tapauksessa lopulta, ettei valittaja ollut saattanut todennäköiseksi sitä, että hän ei ollut voinut vedota kuulemiseen jo käräjäoikeudessa tai että hänellä olisi ollut pätevä aihe olla tekemättä niin. Ks. myös Niemi – Saranpää 2021, s. 1154.

Lain sanamuodon perusteella vaikuttaisi siltä, että preklusio soveltuisi vain riita-asioihin. Preklusion on kuitenkin katsottu ulottuvan myös hakemusasioihin sekä muihin indispositiivisiin asioihin.¹⁹² Näin ollen preklusio koskee myös lapsiasioita.

Indispositiivisten asioiden erityisluonne kuitenkin rajoittaa preklusion käytännön merkitystä. Ensinnäkin lapsiasioissa lapsen edun toteutuminen tulee kaikissa tapauksissa aina turvata preklusion estämättä.¹⁹³ Toiseksi preklusion merkitystä vähentää se, että indispositiivisissa asioissa hovioikeus voi määrätä uusia todisteita esitettäväksi myös viran puolesta (OK 17:7). Tällöin uuteen todisteeseen saatetaan vedota ilman, että syytä sen aikaisemmin esittämättä jättämisestä on käytännössä esitetty asianosaisten toimesta. Oikeuskirjallisuudessa on esitetty kriittisiä näkemyksiä preklusion ulottamisesta indispositiivisiin asioihin. Esimerkiksi Jokela on katsonut, että indispositiivisissa riita-asioissa korostuu enemmän aineellisen totuuden selvittäminen kuin dispositiivisissa riita-asioissa, minkä takia hovioikeusvaiheen preklusion tulisi kohdistua vain dispositiivisiin riita-asioihin.¹⁹⁴ Edellä esitetyistä seikoista huolimatta voimassa olevan lainsäädännön mukaan preklusiota sovelletaan lähtökohtaisesti myös lapsiasioihin.

OK 25:17.1 antaa kuitenkin myös mahdollisuuden preklusiosta poikkeamiseen. Valittaja saa nimittäin vedota hovioikeudessa uuteen seikkaan tai todisteeseen, jos hän saattaa todennäköiseksi, ettei hän ole voinut vedota siihen käräjäoikeudessa tai että hänellä on ollut pätevä syy olla tekemättä niin. Jatkokäsittelylupaharkinnassa lähtökohtana on siten se, että hovioikeuden tulee ensin arvioida, voidaanko uuteen oikeudenkäyntiaineistoon vetoaminen sallia preklusiosäännöksen estämättä. Valittajan on tämän vuoksi jo valituksessaan yksilöitävä paitsi uusi seikka tai todiste myös ne perusteet, joiden nojalla sen esittäminen hovioikeudessa olisi OK 25:17:n valossa hyväksyttävää.¹⁹⁵

Lain esitöiden mukaan tilanne, jossa valittaja ei ole voinut aikaisemmin vedota todisteeseen on esimerkiksi silloin, kun valittaja saa tiedon todisteesta vasta käräjäoikeuden tuomion jälkeen. Pätevänä syynä voidaan taas pitää esimerkiksi sitä, kun valittaja ei ole ilman huolimattomuuttaan ymmärtänyt todistelun merkitystä aikaisemmassa vaiheessa. Pätevä syy voi olla olemassa myös

¹⁹² Helenius – Linna, s. 689. Ks. myös KKO 1997:23, jonka perusteluissa korkein oikeus on nimenomaisesti ottanut kantaa preklusioon hakemusasioissa. Korkeimman oikeuden perustelujen mukaan kieltoa vedota muihin seikkoihin tai todisteisiin kuin niihin, jotka on esitetty käräjäoikeudessa, on sovellettava myös haettaessa valittamalla muutosta hakemusasiassa tehtyyn ratkaisuun.

¹⁹³ Linna 2022, s. 279.

¹⁹⁴ Jokela 2022, s. 402.

¹⁹⁵ Saranpää 2023, s. 232-233. Saranpään mukaan, mikäli hovioikeus ei tekisi ensin arviota uuden todistelun esittämisen sallittavuudesta, voisi olla riskinä, että hovioikeus myöntäisi jatkokäsittelyluvan tarkistusperusteella, vaikka olisi epävarmaa osoittautuisiko uusi todistelu lopulta preklusiosäännöksen vuoksi kielletyksi vai ei.

silloin, kun uusi todiste on asian lopputuloksen kannalta olennainen ja sen huomiotta jättäminen johtaisi kohtuuttomaan lopputulokseen, erityisesti heikomman osapuolen asemassa olevien asi-anosaisten kohdalla.¹⁹⁶

Pelkästään se, että uuden todistelun esittämiselle katsotaan olevan hyväksyttävä syy ei yksinään riitä jatkokäsittelyluvan myöntämiselle, vaan sillä tulee olla myös merkitystä ratkaisun lopputuloksen kannalta. Uuden todistelun merkitystä suhteessa asian lopputulokseen ei kuitenkaan voida luotettavasti arvioida ennen kuin todistelu otetaan vastaan. Mikäli hovioikeus katsoo, että uuden todistelun esittäminen voidaan sallia eikä sitä voida pitää asian ratkaisemisen kannalta ilmeisen merkityksettömänä, kärjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta ei voida arvioida jatkokäsittelylupaa myöntämättä. Tällöin lupa on myönnettävä tarkistusperusteella.¹⁹⁷ Uuden todistelun esittämistä hovioikeudessa voidaan havainnollistaa tarkastelemalla korkeimman oikeuden julkaisematonta päätöstä KKO 14.2.2025 nro 188.

Korkeimman oikeuden julkaisemattomassa päätöksessä KKO 14.2.2025 nro 188 oli kysymys niin ikään jatkokäsittelyluvan myöntämisestä lapsen huoltoa, asumista ja tapaamis-oikeutta koskevassa asiassa. Tapauksessa kantajalla (jäljempänä myös isä) ja vastaajalla (jäljempänä myös äiti) on kaksi yhteistä alaikäistä lasta.

Kärjäoikeudessa äiti vaati ensisijaisesti lasten määräämistä hänen yksinhuoltoonsa, kun taas isä vaati ensisijaisesti yhteishuoltoa ja lasten asumista luonaan. Kärjäoikeus totesi antamassaan päätöksessä, että lasten etua parhaiten tukevan ratkaisun tekeminen oli tässä asiassa poikkeuksellisen vaikeaa. Kärjäoikeus viittasi laajaan kirjalliseen aineistoon, joiden perusteella isän ja lasten välinen suhde näyttäytyi hyvänä ja lämpimänä ja, että isä kykeni viettämään aikaa lasten kanssa lasten edun edellyttämällä tavalla. Tästä huolimatta kärjäoikeus antoi ratkaisevaa merkitystä äidin kertomukselle, isän toiminnalle ilman valvontaa toteutuneilla tapaamisilla sekä äidin kertomusta tukeville todistajien kertomuksille ja lääkärinlausunnoille. Kärjäoikeus katsoi lasten edun edellyttävän asumista äidin luona ja tapaamisten toteuttamista isän kanssa vain tuetusti, minkä takia äiti määrättiin lasten yksinhuoltajaksi.

¹⁹⁶ HE 15/1990 vp, s. 125-126.

¹⁹⁷ KKO 2019:56 kohta 14. Ks. myös Saranpää 2023, s.236-237.

Isä valitti hovioikeuteen ja vetosi valituksessaan uusiin kirjallisiin todisteisiin, jotka oli laadittu käräjäoikeuden ratkaisun jälkeen. Hovioikeus ei kuitenkaan myöntänyt isälle jatkokäsittelylupaa.

Korkein oikeus katsoi ratkaisussaan, että hovioikeuden olisi tullut myöntää jatkokäsittelylupa tarkistusperusteella. Isä oli hovioikeudessa esittänyt uusina todisteina käräjäoikeuden 18.4.2024 antaman päätöksen lapsen tapaamisoikeutta koskevassa täytäntöönpanoasiassa sekä 12.2.2024 annetun päätöksen esitutinnan suorittamatta jättämisestä. Korkein oikeus katsoi, että näihin todisteisiin vetoamiselle vasta hovioikeudessa oli ollut hyväksyttävä syy, koska asiakirjat oli laadittu vasta käräjäoikeuden päätöksen antamisen jälkeen. Lisäksi korkein oikeus kiinnitti huomiota siihen, että päätös esitutinnan suorittamatta jättämisestä koski nimenomaan sitä tapaamiskertaa, jolle käräjäoikeus oli päätöksessään antanut ratkaisevan merkityksen.

Näillä perusteilla korkein oikeus katsoi, että hovioikeuden olisi tullut sallia uuden todistelun esittäminen. Koska kyseistä todistelua ei voitu pitää asian ratkaisemisen kannalta merkityksettömänä, sen vaikutusta käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuuteen ei ollut mahdollista arvioida ilman jatkokäsittelyluvan myöntämistä. Tämän vuoksi hovioikeuden olisi tullut myöntää isälle jatkokäsittelylupa tarkistusperusteella.

Ratkaisusta on johdettavissa oikeusohje, joka on yhdenmukainen korkeimman oikeuden ennakkopäätöksissä vahvistettujen linjausten kanssa jatkokäsittelyluvan tarkistusperusteiden soveltamisesta.¹⁹⁸ Mikäli valittaja vetoaa uuteen todisteluun, jonka esittämiselle on ollut OK 25:17.1:n mukaisesti hyväksyttävä syy ja jolla voi olla vaikutusta asian ratkaisuun, käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta ei ole mahdollista arvioida ilman jatkokäsittelyluvan myöntämistä. Tällaisessa tilanteessa jatkokäsittelylupa on myönnettävä tarkistusperusteella.

Nyt käsillä olevalla korkeimman oikeuden julkaisemattomalla ratkaisulla on lisäksi erityistä merkitystä siltä osin, kun se konkretisoi, millaisella uudella todistelulla voi olla jatkokäsittelylupaharkinnassa ratkaisevaa painoarvoa erityisesti lapsiasioissa. Ratkaisussa vaikutuksellisenä on pi-

¹⁹⁸ Ks. esim. KKO 2019:56 ja korkeimman oikeuden julkaisematon päätös KKO 11.10.2016 nro 2068, joissa molemmissa korkein oikeus on nimenomaisesti lausunut, että hovioikeuden tulee jatkokäsittelyluvan edellytyksiä harkitessaan arvioida samalla, täyttyvätkö OK 25:17.1:ssä säädetyt edellytykset uuden seikan tai todisteen esittämiselle. Niin ikään korkein oikeus on molemmissa ratkaisuissa lisäksi katsonut, ettei uuden todistelun mahdollista vaikutusta asian lopputulokseen voida arvioida lopullisesti ennen todistelun vastaanottamista.

detty yhtäältä samoja asianosaisia koskevaa toista kärjäoikeuden ratkaisua ja toisaalta selaista kirjallista todistetta, joka on tuonut ajantasaista ja olennaisesti uutta tietoa nimenomaisesti sellaisesta tapahtumasta, johon kärjäoikeus oli ratkaisussaan merkityksellisesti nojannut.¹⁹⁹

Tarkistusperustetta harkittaessa olennaisin merkitys on kärjäoikeuden ratkaisun perusteluilla. Mitä huolellisemmin kärjäoikeudet perustelevat ratkaisunsa, sitä helpommin voidaan yleensä arvioida lupaperusteita.²⁰⁰ Perustuslain 21.2 §:n perusteella jokaisella on oikeus saada perusteltu päätös, ja hovioikeuksien on puututtava sitä koskeviin menettelyvirheisiin viran puolesta. Oikeus on myös turvattu ihmisoikeustasoisena oikeutena.²⁰¹

Perusteluvollisuudesta riita-asioiden osalta säädetään OK 24:4:ssä. Säännöksestä seuraa se, että tuomio on ensinnäkin ylipäänsä perusteltava. Perusteluissa on ilmoitettava, mihin seikkoihin ja oikeudelliseen päättelyyn ratkaisu perustuu. Perusteluissa on myös selostettava, millä perusteella riitainen seikka on tullut näytetyksi tai jäänyt näyttämättä.²⁰² Oikeudenkäymiskaaren sään-

¹⁹⁹ Esimerkkinä siitä, kun hovioikeus ei ole hyväksynyt uusien todisteiden esittämistä voidaan esittää Itä-Suomen hovioikeuden antama ratkaisu S 23/496. Asiassa oli kyse lapsen huollosta, asumisesta, tapaamisoikeudesta sekä elatuksesta. Äiti valitti kärjäoikeuden yhteishuoltoa koskevasta ratkaisusta hovioikeuteen vedoten lukuisiin uusiin kirjallisiin todisteisiin sekä todistajiin. Osa uusista kirjallisista todisteista oli laadittu ennen kärjäoikeuden ratkaisua ja osa tämän jälkeen. Ennen kärjäoikeuden antamaa ratkaisua laaditut kirjalliset todisteet olivat muun muassa lastensuojelun asiakassuunnitelma, kertomus lääkäriissäkäynnistä ja Facebook-päivitykset. Sen sijaan uusia todisteita, jotka oli laadittu kärjäoikeuden päätöksen jälkeen, olivat viestit, tuloste salibandyn tulospalvelusta, välitodistus, viestejä lapselta, kuva lapsen koennumeroista sekä kuvia Wilma-merkinnöistä. Äiti vetosi perusteinaan uuden todistelun sallimiseksi muun muassa siihen, ettei asiaa saada muutoin kattavasti selvitettyä. Äidin mukaan tietoa tuli voida myös soveltaa muissa asioissa, minkä lisäksi aikaisemmissa selvityksissä oli hänen mukaansa huomattavia puutteita. Lisäksi äidin mukaan asianajo ilman juristia ei saanut myöskään johtaa siihen, että häntä kohdellaan vähempiarvioisesti tai että hänen asiantuntijatodistajansa rajataan pois. Hovioikeus teki uudesta todistelusta käsittelyratkaisun, jonka mukaan hovioikeus katsoi, ettei äiti ollut saattanut todennäköiseksi, ettei hän olisi voinut vedota hovioikeudessa nimeämiinsä ennen kärjäoikeuden ratkaisua laadittuihin uusiin kirjallisiin todisteisiin. Hovioikeus katsoi kärjäoikeuden päätöksen jälkeen laadittujen todisteiden osalta, että ne ovat niiden ilmoitettuihin todisteluteemoihin ja asian selvitettyyn tilaan nähden asiaan vaikuttamattomia tai muuten tarpeettomia. Hovioikeus katsoi myös, että äiti olisi voinut vedota vasta hovioikeudessa nimeämäänsä henkilötodisteluun jo kärjäoikeudessa. Äiti oli esittänyt myös muita uusia todisteita, joiden osalta hovioikeus totesi lyhyesti, ettei niillä ollut asiassa merkitystä. Näin ollen hovioikeus hylkäsi pyynnön uusien todisteiden esittämisestä. Hovioikeus arvioi, ettei asiassa ollut perusteita myöntää jatkokäsittelylupaa millään perusteella. Ratkaisun perusteella voidaan todeta, että uuden todistelun esittäminen, vaikka se olisi laadittu vasta kärjäoikeuden ratkaisun jälkeen, ei ole automaatio saada jatkokäsittelylupaa.

²⁰⁰ HE 105/2009 vp, s. 60-61. Ks. esim. aikaisemmin lyhyesti käsitelty KKO 2012:26, jossa korkein oikeus on arvioinut kärjäoikeuden ratkaisun seikkaperäisyyden merkitystä tarkistusperusteen osalta.

²⁰¹ Kuuliala - Linna - Saranpää 2022, s. 150 ja erityisesti lähdeviitteissä mainitut tapaukset *García Ruiz v. Espanja* (21.1.1999), kohta 26 ja KKO 2020:40, kohta 9.

²⁰² Rikosasoiden osalta perusteluvollisuuden tarkemmasta sisällöstä säädetään ROL 11:4:n 2 momentissa.

nöksistä ei ole juuri saatavissa johtoa siihen, miten tuomioistuinten pitäisi konkreettisesti perustella ratkaisunsa, mutta niistä on pääteltävissä, että tuomioistuin on velvollinen perustelemaan niin näyttö- kuin oikeuskysymyksetkin.

Perusteluvellisuuden tasoon vaikuttavat monet tekijät. Ensinnäkin sillä on merkitystä, kuinka riitainen asia on. Mikäli jokin seikka on riidaton, perusteluissa riittää ainoastaan sen toteaminen. Toinen vaikuttava tekijä on oikeus- ja näyttökysymysten epäselvyys ja vaikeusaste. Mitä epäselvempi ja vaikeampi asia on kyseessä, sitä enemmän kärjäoikeuden tulee ratkaisuaan perustella. Perusteluiden tasoon voi sinänsä vaikuttaa myös asian merkitys asianosaisille. Tätä on kuitenkin pidetty epämääräisenä kriteerinä ja siihen tulisi lähtökohtaisesti suhtautua varauksellisesti. Perustelemiseen ei kuitenkaan ole ekonomistehokkaasti järkevää käyttää loputtomasti aikaa, vaan ajan ja työmäärän tulisi olla järkevässä suhteessa siitä saatavaan hyötyyn nähden. Liian pitkät ja yksityiskohtaiset perustelut voivat pidentää käsittelyaikaa ja saada ratkaisusta asianosaisten vaikeasti ymmärrettäviä.²⁰³

Ratkaisun perusteluiden vähimmäisvaatimuksena on se, että kärjäoikeuden tulee perustella asianosaisten keskeisimpiin vaatimuksiin liittyvät oikeus- ja näyttökysymykset. Ehdoton edellytys on kuitenkin se, että kärjäoikeus ylipäänsä ottaa kantaa kaikkiin asianosaisten esittämiin vaatimuksiin.²⁰⁴ Lisäksi ratkaisu on kirjoitettava siten, että se on ennen muuta osoitettu asianosaisille. Tämä näkyy käytännössä esimerkiksi siten, että ratkaisu kirjoitetaan nimenomaan osapuolille ymmärrettävällä tavalla. Kärjäoikeuden tulee myös ottaa kantaa sellaisiin väitteisiin, jotka ovat asianosaisten lausumien perusteella heille merkityksellisiä, vaikka ne eivät olisi välttämättä oikeudellisesti relevantteja asian lopputuloksen kannalta.²⁰⁵

²⁰³ Saranpää 2023, s. 186-187.

²⁰⁴ Tätä voidaan havainnollistaa Vaasan hovioikeuden antamalla päätöksellä S 23/627, jossa oli kyse lapsen huollosta, asumisesta ja tapaamisoikeudesta. Asiassa vanhemmilla on yksi yhteinen erityislapsi. Lapsi oli asunut vuoroviikoin vanhempiensa luona siten, että lapsen virallinen asuinpaikka oli ollut äidillä. Isä oli kärjäoikeudessa muun ohella vaatinut lapsen virallisen asuinpaikan määräämistä hänelle. Kärjäoikeus oli ratkaisussaan määrännyt lapsen edelleen vuoroviikkoasumiseen kuitenkin ottamatta kantaa isän vaatimukseen virallisen asuinpaikan määräämisestä. Kärjäoikeus oli ratkaisussaan todennut, että äiti veloitetaan suorittamaan isälle elatusapua. Äiti oli valittanut kärjäoikeuden päätöksestä vedoten muun muassa siihen, ettei ratkaisu ollut elatusavun osalta täytäntöönpanokelpoinen. Isä oli vastavalitukseensa edelleen vaatinut, että asuminen määrätään hänelle. Hovioikeus oli myöntänyt jatkokäsittelyluvan ja muuttanut kärjäoikeuden ratkaisua siten, että lapsi on määrätty asumaan isänsä luona. Näin voidaan perustellusti arvioida, että hovioikeus oli myöntänyt asiassa jatkokäsittelyluvan ainakin tarkistusperusteella, koska kärjäoikeus ei ollut ottanut kantaa isän vaatimukseen asumisen osalta.

²⁰⁵ Ks. Huovila 2004 s. 806-807. Huovila on käsitellyt artikkelissaan perustelemisen peukalosääntöjä. Huovilan mukaan oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin arvojen valossa ratkaisujen perusteluiden peukalosääntöjä ovat muun muassa ”perustele avoimesti, rehellisesti ja konkreettisesti” sekä ”vastaa asianosaisten kysymyksiin, jopa silloin, kun vastaus on selvä tai ei kohdistu lopputuloksen määräämisen kannalta relevantteihin seikkoihin”.

4.4 Ennakkoratkaisuperuste

Ennakkoratkaisuperusteesta säädetään OK 25a:11.1:n 3 kohdassa. Säännöksen mukaan jatkokäsittelylupa on myönnettävä, jos lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa asioissa on tärkeä myöntää asiassa jatkokäsittelylupa. Peruste ilmentää hovioikeuden roolia paitsi muutoksenhakutuomioistuimena myös laintulkinnan ohjaajana sekä lainkäytön yhtenäisyyden valvojana.²⁰⁶ Ennakkoratkaisuperusteella hovioikeuden tulee myöntää lupa silloin, kun asian periaatteellinen merkitys edellyttää hovioikeuden laintulkintaa ohjaavaa asiaratkaisua.²⁰⁷ Korkein oikeus ei ole toistaiseksi antanut ainuttakaan ennakkopäätöstä lapsiasioita koskevasta jatkokäsittelylupaharkinnasta.

Toisin kuin muutos- ja tarkistusperusteessa, ennakkoratkaisuperusteessa arviointi ei välttämättä kohdistu kärjäoikeuden ratkaisun mahdolliseen virheellisyyteen. Jatkokäsittelylupa on nimittäin mahdollista myöntää silloinkin, kun ei ole syntynyt suoranaista aihetta epäillä kärjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen tai menettelyn oikeellisuutta.²⁰⁸ Lain esitöiden mukaan ennakkoratkaisuperustetta sovellettaessa kysymys on yleensä tilanteesta, jossa laki ei anna selvää vastausta kärjäoikeuden ratkaisussa ilmenevään oikeusongelmaan, ja hovioikeuden ratkaisulla annetaan oikeusohje vastaavanlaisten tilanteiden varalle.²⁰⁹

Ennakkoratkaisuperuste muistuttaa läheisesti korkeimman oikeuden valituslupaperusteena toimivaa ennakkopäätösperustetta. Ennakkopäätösperusteesta säädetään OK 30:3:ssä. Ennakkopäätösperusteen nojalla valituslupa voidaan myöntää, jos lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa tapauksissa tai oikeuskäytännön yhtenäisyyden vuoksi on tärkeitä saattaa asia korkeimman oikeuden ratkaistavaksi.

Muutoksenhakujärjestelmän toimivuuden kannalta on olennaista, että hovioikeuden ennakkoratkaisuperusteen soveltamiskynnys asetetaan ennakkopäätösperustetta matalammaksi. Muussa tapauksessa vaarana olisi, ettei korkeimman oikeuden ratkaistavaksi ohjautuisi riittä-

²⁰⁶ HE 105/2009 vp, s. 33. Ks. myös Jokela 2022, s. 170.

²⁰⁷ HE 105/2009 vp, s. 33.

²⁰⁸ HE 105/2009 vp, s. 61. Ks. myös Saranpää, s. 242.

²⁰⁹ HE 105/2009 vp, s. 33. Säännöksen tulkinnanvaraisuuden tulee kuitenkin olla aito eli olemassa täytyy olla tosiasiallinen ja yhteiskunnallinen tarve tulkinnanvaraisuuden selkeyttämiselle (Korhonen 2022, s. 3). Ks. esim. KKO 2022:54, jossa on ollut kyse ulosottovalituksesta.

västi sellaisia asioita, joissa olisi tarpeen antaa asiaratkaisuja prejudikaattiarvoa omaavista oikeuskysymyksistä.²¹⁰ Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että ennakkoratkaisuperusteen tulkinnassa voidaan tukeutua ennakkopäätösperustetta koskeviin arviointiperusteisiin, mutta ennakkoratkaisuperustetta ei kuitenkaan tule tulkita yhtä tiukasti kuin korkeimman oikeuden ennakkopäätösperustetta.²¹¹

Ennakkoratkaisuperusteen lupakynnyksen mataluutta suhteessa ennakkopäätösperusteeseen tukee myös säännösten sanamuodonmukainen tulkinta. Toisin kuin hovioikeuden ennakkoratkaisuperuste, korkeimman oikeuden ennakkopäätösperuste on harkinnanvaraisempaa ja rajoitetumpaa. Valituslupa voidaan myöntää, mutta sitä ei ole välttämätöntä myöntää, vaikka edellytykset sinänsä täyttyisivät. Hovioikeuden ennakkoratkaisuperuste on sen sijaan muotoiltu pakottavaksi. Jos säännöksen mukaiset edellytykset täyttyvät, jatkokäsittelylupa on myönnettävä.²¹²

Oikeuskirjallisuudessa on jaoteltu ennakkoratkaisuperustetta koskevien prejudikaattien perusteella erilaisia tyyppitilanteita, joissa jatkokäsittelyluvan myöntäminen voi olla perusteltua.²¹³ Timo Saranpään mukaan keskeisiä tyyppitilanteita ovat 1) tuore lainsäädäntö, 2) sääntely-ympäristössä tapahtunut muutos sekä 3) oikeuskäytännössä ratkaisematta jäänyt soveltamisongelma.²¹⁴

Ensinnäkin ennakkoratkaisuperusteen soveltaminen voi ajankohtaistua tilanteissa, joissa kärjäoikeus on soveltanut uutta lainsäädäntöä. Lainvalmistelussa ei useinkaan ole mahdollista ennakoida kaikkia käytännön soveltamistilanteita, minkä vuoksi tulkintaongelmat konkretisoituvat vasta tuomioistuinkäytännössä.²¹⁵ Tällaisissa tilanteissa hovioikeuden antamalla asiaratkaisulla voi olla keskeinen merkitys lain tulkinnan vakiinnuttamisessa.

²¹⁰ Saranpää 2023, s. 242-243. Tässä yhteydessä on myös hyvä todeta, että kärjäoikeuden ratkaisuun on sinänsä mahdollista hakea muutosta myös suoraan korkeimmalta oikeudelta. Menettely edellyttää kuitenkin korkeimman oikeuden myöntämää valituslupaa sekä vastapuolen suostumusta (OK 30 a:1). Valituslupa voidaan myöntää vain, jos asian ratkaiseminen on lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa tapauksissa tai oikeuskäytännön yhtenäisyyden takia tärkeää. Ennakkopäätösvalitus on käytännössä varsin harvinainen muutoksenhakukeino. Ks. enemmän ennakkopäätösvalituksesta erityisesti rikosasioissa Kajala 2024, s. 415-420.

²¹¹ Niemi – Saranpää 2021, s. 1154-1555. Ks. myös Saranpää 2023, s. 243.

²¹² Saranpää 2023, s. 243-244.

²¹³ Esim. Jussi Tapani on erotellut ennakkopäätöksistä ilmenevät tyyppitilanteet seuraavasti: 1) lainsäädännön epäselvyys, 2) esitöiden tulkinnanvaraisuus 3) oikeuskäytännön puute tai ristiriitaisuus sekä 4) soveltamistilanteiden yleisyys (Tapani 2019, s. 445-446).

²¹⁴ Saranpää 2023, s. 249-265.

²¹⁵ Saranpää 2023, s. 249. Ks. myös Niemi – Saranpää 2021, s. 1154-1555.

Sääntely-ympäristössä tapahtunut muutos saattaa synnyttää perusteen soveltaa ennakkoratkaisuperustetta esimerkiksi silloin, kun muutos on vaikuttanut sovellettavan säännöksen tavanomaiseen tulkintaan epäselventäen sitä. Tällöin aikaisempi oikeuskäytäntö ei välttämättä anna yksiselitteistä vastausta ratkaistavana olevaan oikeuskysymykseen. Samoin ennakkoratkaisuperuste voi aktualisoitua tilanteissa, joissa käräjäoikeus on valituksen kohteena olevassa ratkaisussa ottanut kantaa uudenaikaiseen ilmiöön, jota ei ole aikaisemmin arvioitu tuomioistuinkäytännössä. Jos tällaisen tilanteen arvioinnista puuttuu ennakkopäätös tai annetut ennakkopäätökset koskevat tosiseikastoltaan erilaisia tilanteita, asialla voidaan katsoa olevan sellaista periaatteenlaista merkitystä, joka puoltaa jatkokäsittelyluvan myöntämistä.²¹⁶

Korkeimman oikeuden ratkaisukäytännössä on katsottu, että ennakkoratkaisuperusteella myönnetty jatkokäsittelylupa voi olla perusteltua silloinkin, kun ratkaistavana olevasta oikeuskysymyksestä on jo annettu jonkin verran hovioikeuden ratkaisuja, mutta korkein oikeus ei ole antanut nimenomaisesta asiasta ennakkopäätöstä.²¹⁷ Tämä tulkinta ilmentää Saranpään mukaan ennakkoratkaisuperusteen suhteellisen matalaa lupakynnystä ja sitä, ettei yhdenmukainenkaan hovioikeuskäytäntö välttämättä poista tarvetta myöntää jatkokäsittelylupa ennakkoratkaisuperusteella.²¹⁸

Kolmanneksi ennakkoratkaisuperusteen soveltaminen voi tulla kyseeseen tilanteissa, joissa hovioikeuden ratkaistavaksi saatetaan oikeuskäytännössä toistuvasti esiintynyt, mutta edelleen ratkaisematta jäänyt soveltamisongelma. Ennakkoratkaisuperuste voi siten tulla sovellettavaksi myös, kun asiasta on jo olemassa ennakkopäätöksiä, jotka jossain määrin liittyvät hovioikeuden ratkaistavaksi saatettuun oikeuskysymykseen. Tällöin kysymys on tyypillisesti siitä, että ratkaistavana olevaan asiaan liittyy sellaista tapauskohtaista harkintaa tai erityispiirteitä, joihin olemassa oleva oikeuskäytäntö ei anna yksiselitteistä tai suoraan sovellettavaa vastausta.²¹⁹

Ennakkoratkaisuperustetta sovellettaessa korostuu tuomioistuinratkaisujen, erityisesti korkeimman oikeuden ennakkopäätösten ja niistä ilmenevien oikeusohjeiden huolellinen tarkastelu. Lupaharkinnassa keskeistä on arvioida asian tosiseikkoja ja ennen kaikkea sitä, onko valituksessa

²¹⁶ Saranpää 2023, s. 254-256.

²¹⁷ Esim. KKO 2021:39 ja erityisesti sen kohta 8. Toisaalta se, että korkein oikeus ei ole käräjäoikeuden ratkaisussa ilmenevään oikeusongelmaan ottanut kantaa tuoreessa ennakkoratkaisussa, ei sellaisenaan vielä merkitse, että oikeusongelma olisi tulkinnanvarainen (Korhonen 2022, s. 3).

²¹⁸ Saranpää 2023, s. 258.

²¹⁹ Saranpää 2023, s. 260-263. Ks. esim. KKO 2020:49 (ään.).

esiin nostettu oikeuskysymys jo aiemmin ratkaistu ennakkopäätöksissä vai poikkeavatko tapauksen tosiseikat aiemmista ratkaisuista siinä määrin, ettei niiden perusteella voida tehdä luotettavaa analogiapäätelmää, jolloin hovioikeuden on perusteltua antaa asiassa asiaratkaisu.²²⁰

4.5 Muu painava syy

Viimeinen jatkokäsittelylupaperuste on muu painava syy, jonka peruste löytyy OK 25a:11.1:n 4 kohdasta. Säännöksen mukaan jatkokäsittelylupa on myönnettävä, jos luvan myöntämiseen on muu painava syy.²²¹ Korkein oikeus on yhdessä julkaisemattomassa ratkaisussa KKO 21.1.2021 nro 67 myöntänyt jatkokäsittelyluvan muutosperusteen ohella myös muun painavan syyn lupaperusteella. Ratkaisua käsitellään tässä luvussa jäljempänä.

Kuten ennakkoratkaisuperusteessakin muu painava syy ei soveltuakseen välttämättä edellytä, että kärjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta olisi syntynyt aihetta epäillä.²²² Jatkokäsittelylupa voidaan myöntää muun painavan syyn perusteella myös tilanteissa, joissa ei ole varsinaisesti aihetta epäillä, että mahdollisen virheen korjaaminen johtaisi kärjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen muuttamiseen.²²³

Hallituksen esityksessä on nimenomaisesti lueteltu joitakin tilanteita, joissa muu painava syy voi tulla kyseeseen. Ensinnäkin lupaperustetta voidaan soveltaa, jos kysymys on oikeudenkäymiskaaren 31 luvun mukaisista tuomionpurun tai tuomiovirhekantelun mukaisista perusteista.²²⁴ Erikseen hallituksen esityksessä on tältä osin mainittu ilmeisen väärän lain soveltaminen mutta lupaperusteen soveltaminen voi siten tulla kyseeseen muunkin menettelyvirheen myötä kuten silloin, kun henkilö, jota ei ole kuultu kärsii haittaa tuomiosta (OK 31:1.1:n 2 kohta).²²⁵

Jatkokäsittelylupaan oikeuttavana menettelyvirheenä voidaan pitää myös tilanteita, jotka liittyvät puhevallan puutteelliseen käyttöön. Tästä hyvänä esimerkkinä toimii korkeimman oikeuden ratkaisu KKO:2019:50, jossa ei varsinaisesti ollut kyse nyt tutkittavana ole-

²²⁰ Saranpää 2023, s. 254. Ks. myös Korhonen 2022, s. 3.

²²¹ Antti Jokelan mielestä terminologisesti ”muu perusteltu syy” olisi selkeämpi vaihtoehto. Jokelan mukaan jatkokäsittelyluvan saaminen ei tulisi edellyttää mitään erityisen painavaa syytä, vaan perustellun aiheen ilmetessä, lupa tulisi aina myöntää (Jokela 2022, s. 175).

²²² HE 105/2009 vp, s. 34. Saranpää 2023, s. 265.

²²³ HE 105/2009 vp, s. 61.

²²⁴ KM 2008:3, s. 75. Tällaisissa tilanteissa ei ole aina mahdollista arvioida etukäteen, miten virheen korjaaminen vaikuttaa ratkaisun oikeellisuuteen tai sen arviointiin. Tällöin on perusteltua, että lupa myönnetään muun paivan syyn perusteella. Myös Jokela 2015, s. 663. Ks. esim. KKO 2021:89, jossa oli kyse tuomion purkamisesta riita-asiassa.

²²⁵ HE 105/2009 vp, s. 33-34.

van aiheen kontekstissa lapsiasiasta mutta, jolla voi olla aiheen kannalta merkitystä. Tapaus koski lähestymiskiellon määräämistä alaikäisten lasten sekä hakijan itsensä suojaksi lasten toista vanhempaa kohtaan. Käräjäoikeus oli määrännyt lähestymiskiellon hakemuksen mukaisesti, eikä hovioikeus ollut myöntänyt valittajalle jatkokäsittelylupaa.

Korkein oikeus katsoi, että valittajalle olisi tullut muun ohella myöntää jatkokäsittelylupa muun painavan syyn perusteella, koska hakijan asemassa ollut vanhempi oli yksin käyttänyt lasten puhevaltaa toista vanhempaa kohtaan. Korkein oikeus oli kiinnittänyt asiassa huomiota siihen, että oikeudenkäymiskaaren ja lapsenhuoltolain perusteella lasten puhevallan käyttäminen olisi kuulunut molemmille vanhemmille yhteisesti. Toinen vanhempi oli kuitenkin asiassa vastapuolena, mikä esti tämän toimimisen lapsen edustajana. Korkein oikeus katsoi, ettei lasten puhevallan käyttämistä ollut järjestetty käräjäoikeudessa asianmukaisesti, ja hovioikeuden olisi tullut jo tällä perusteella myöntää jatkokäsittelylupa muun painavan syyn perusteella virheellisen menettelyn korjaamiseksi.

Jatkokäsittelylupa tulee myös myöntää muun painavan syyn perusteella silloin, kun asiassa ilmenee epäily siitä, että käräjäoikeuden menettely ei ole täyttänyt ihmisoikeussopimuksessa asetettuja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimuksia. Tällaiset menettelyvirheet liittyvät tyypillisesti asianosaisen kuulematta jättämiseen tai todistelun vastaanottamisessa tapahtuneisiin puutteisiin.²²⁶ Jatkokäsittelylupa on lähtökohtaisesti myönnettävä käräjäoikeuden menettelyn

²²⁶ HE 105/2009 vp, s. 61. Jokela 2015, s. 663. Esimerkkinä asianosaisen kuulematta jättämisestä ja virheellisestä puhevallan käytöstä voidaan tarkastella myös Itä-Suomen hovioikeuden ratkaisua S 24/139, jossa oli kysymys lapsen elatusapua koskevan asian käsittelystä tilanteessa, jossa toinen lapsista oli tullut täysi-ikäiseksi kesken käräjäoikeusprosessin. Asiassa äiti oli käräjäoikeudessa lasten puolesta vaatinut isän velvoittamista suorittamaan korkeampaa elatusapua heidän kahdelle yhteiselle lapselleen. Käräjäoikeuskäsittelyn aikana toinen lapsista oli kuitenkin täyttänyt 18 vuotta, mutta tästä huolimatta käräjäoikeus oli käsitellyt ja ratkaissut asian ikään kuin äiti olisi voinut edelleen käyttää puhevaltaa myös täysi-ikäisen lapsen puolesta. Käräjäoikeus korotti elatusapua. Molemmat vanhemmat valittivat päätöksestä hovioikeuteen ja heille myönnettiin molemmille jatkokäsittelylupa. Tässäkään vaiheessa vanhemmat eivät ottaneet toisen lapsen täysi-ikäistymistä puhevallan osalta esille.

Hovioikeus kiinnitti kuitenkin omasta aloitteestaan huomiota siihen, että lapsen täysi-ikäistyminen oli siirtänyt puhevallan elatusapua koskevassa asiassa lapselle itselleen. Näin ollen äidillä ei enää ollut oikeutta esittää vaatimuksia täysi-ikäisen lapsen puolesta. Asiakirjoista ei ilmennyt, että käräjäoikeus olisi käsittelyn aikana selvittänyt täysi-ikäistymisen vaikutuksia puhevaltaan tai tiedustellut lapselta, haluaako tämä jatkaa äidin vireille panemaa vaatimusta. Käräjäoikeuden ratkaisussa elatusapua koskevat vaatimukset oli edelleen kirjattu äidin vaatimuksiksi, vaikka puhevalta oli siirtynyt lapselle. Hovioikeus katsoi, että kyseessä oli menettelyvirhe, jolla oli ollut vaikutuksia asian ratkaisuun.

Lisäksi hovioikeus totesi, että käräjäoikeus oli jättänyt lausumatta useista asianosaisten esittämistä elatuskyvyn arvioinnin kannalta merkityksellisistä seikoista, kuten työmatkakuluista, asumiseen liittyvistä kustannuksista sekä lasten vammaistuksista. Näin ollen käräjäoikeuden ratkaisu oli puutteellinen myös tältä osin.

Tapauksessa jatkokäsittelylupa voidaan arvioida myönnetyn muun painavan syyn perusteella. Lisäksi käräjäoikeuden ratkaisun perustelujen puutteellisuus estivät käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oi-

asianmukaisuuden tarkastamiseksi ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin turvaamiseksi, vaikka käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta ei edellä mainituissa tilanteissa ilmenisikään aihetta epäillä.²²⁷

Muu painava syy jatkokäsittelyluvan myöntämiselle voi täytyä myös tilanteissa, joissa käräjäoikeuden ratkaisun tosiasialliset vaikutukset ulottuvat käsiteltävänä olleen asian ulkopuolelle. Lisäksi luvan myöntäminen muun painavan syyn perusteella voi olla perusteltua silloinkin, kun tulokinnanvaraiseksi jää, kuuluuko valitus ylipäänsä jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisalaan vai ei.²²⁸ Tällä perusteella lupa voidaan myöntää myös tapauksissa, joilla on huomattavaa yhteiskunnallista merkitystä tai jotka ovat herättäneet laajaa julkista kiinnostusta.²²⁹

Niin ikään jatkokäsittelyluvan myöntäminen muun painavan syyn perusteella voi ajankohtaistua myös silloin, kun asialla on objektiivisesti arvioiden huomattavasti tavanomaista suurempi merkitys valittajalle. Tällöinkään ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta ei ole välttämätöntä syytä epäillä. Lain esitöiden mukaan tällainen tilanne voi olla esimerkiksi silloin, kun nuori henkilö on tuomittu vankeusrangaistukseen ensimmäistä kertaa tai nuorelle on määrätty suhteellisen suuri korvausvelvollisuus tämän maksukykyyn nähden.²³⁰

Vaikka lain esitöissä on nostettu esille lähinnä vain nuoren suorittamiin rikoksiin liittyviä perusteita, muulla painavalla syyllä voi olla merkitystä myös arvioitaessa jatkokäsittelylupakynnyksen ylittymistä riita-asioissa²³¹ sekä nimenomaan lapsiasioissa. Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että ratkaisua objektiivisesti arvioiden tavanomaista suurempi merkitys voi lapsiasioissa liittyä

keellisuuden asianmukaisen arvioimisen. Siten voidaan perustellusti arvioida, että hovioikeus on todennäköisesti katsonut myös tarkistusperusteen edellytysten täytyneen asiassa. Hovioikeuden mukaan asia oli palautettava käräjäoikeuteen siltä osin kuin kysymys oli lasten elatusapua koskevien vaatimusten ratkaisemisesta.

²²⁷ HE 105/2009 vp, s. 61.

²²⁸ HE 105/2009 vp, s. 61.

²²⁹ Jokela 2022, s. 173.

²³⁰ HE 105/2009 vp, s. 61. Tällaisesta tilanteesta voi olla myös kysymys esimerkiksi kuluttajariidoissa, joissa asian lopputuloksella on merkitystä myös muissa asioissa (Niemi – Saranpää 2021, s. 1155). Tätä on kuitenkin tulkittava rajoitetusti, koska nähdäkseni, jos asiassa on merkitystä laajemmin, tulee lupa myöntää ennakkoratkaisu perusteella. Nuorten rikoksenteekijöiden osalta Petteri Korhonen kuitenkin huomauttaa että, pelkästään se, että kyse on nuoresta rikoksenteekijästä, ei Korhosen mukaan välttämättä riitä perusteen edellytysten täyttymiseen silloin, kun asia koskee tavanomaista rikosta, josta on muodostunut vakiintunutta oikeuskäytäntöä (Korhonen 2022, s. 3).

²³¹ Antti Jokela on katsonut, että laajennetun lupajärjestelmän soveltuessa kaikkiin riita-asioihin on perusteltua ottaa jatkokäsittelylupaharkinnassa huomioon myös riidan kohteen arvo ja asianosaisten intressin suuruus arvioitaessa osapuolen oikeussuojan tarpeellisuutta (Jokela 2022, s. 173-174). Nähdäkseni arvolla viitataan rahalliseen arvoon, mikä lapsiasioissa ei ole juurikaan keskiössä. Sen sijaan voidaan katsoa, että vanhemmillä on lapsiasioissa lähtökohtaisesti muuten suuri intressi.

erityisesti perhe-elämän suojaan, joka nauttii perustuslain 10 §:n sekä Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan mukaista suojaa.²³² Tällöin arvioinnissa voidaan katsoa korostuvan se, missä määrin kärjäoikeuden ratkaisu merkitsee puuttumista vanhemman ja lapsen väliseen suhteeseen ja kuinka merkittävästä perhe-elämän suojaan puuttumisesta asiassa on kysymys.

Jo edellä muutosperustetta käsittelevässä 3.3.1 jaksossa tarkastellussa korkeimman oikeuden julkaisemattomassa päätöksessä KKO 21.1.2021 nro 67 korkein oikeus arvioi muutosperusteen ohella myös sitä, täyttyivätkö jatkokäsittelyluvan myöntämisedellytykset myös muun painavan syyn perusteella.

Korkeimman oikeuden julkaisemattomassa päätöksessä KKO 21.1.2021 nro 67 kantajan asemassa ollut lapsen isä oli hakenut tapaamisoikeutta koskevan päätöksen muuttamista. Kantaja oli ennen kärjäoikeuden käsittelyä tavannut lastansa ainoastaan valvotusti. Tapauksessa oli olennaista se, että ennen nyt ratkaistavana olevassa asiassa hovioikeus oli antamallaan päätöksellä vahvistanut tapaamisoikeutta koskevan sopimuksen. Päätöksen antamisen jälkeen kävi ilmi, ettei päätöstä ollut täytäntöönpantavissa. Kärjäoikeus hylkäsi isän hakemuksen.

Isä oli hovioikeudelle tekemässään valituksessa esittänyt, että kärjäoikeuden ratkaisu merkitsi käytännössä sitä, ettei lapsen ja isän välille päässyt muodostumaan lainkaan suhdetta, mitä ei voitu pitää lapsen edun mukaisena. Hovioikeus ei myöntänyt isälle asiassa jatkokäsittelylupaa.

Korkein oikeus kiinnittikin huomiota erityisesti siihen, että lapsen tapaamisoikeudesta ei ollut voimassa täytäntöönpanokelpoista päätöstä. Kärjäoikeuden ratkaisu oli siten merkinnyt tosiasiallisesti tapaamisten lakkaamista toistaiseksi ja sillä oli käytännössä ratkaiseva merkitys lapsen ja isän välisen suhteen olemassaololle ja mahdollisuudelle sen ylläpitämiseen. Tapaamisten lakkaamisella on suoraan vaikutus perhe-elämän suojaan (PL 10 §) ja lapsen oikeuteen ylläpitää suhdetta erillään asuvaan vanhempaansa (HTL 2 §). Korkein oikeus katsoi, että tällaisessa tilanteessa asialla oli kantajalle tavanomaista suurempi merkitys ja hovioikeuden olisi tullut myöntää jatkokäsittelylupa muutosperusteen ohella myös muun painavan syyn perusteella.

Korkeimman oikeuden julkaisemattoman päätöksen perusteella voidaan tulla siihen johtopäätökseen, että mikäli kärjäoikeuden ratkaisu johtaa käytännössä lapsen ja vanhemman välisen

²³² Saranpää 2023, s. 295.

suhteen katkeamiseen, asialla voidaan katsoa olevan valittajalle tavanomaista suurempi merkitys. Tällaisessa tilanteessa jatkokäsittelylupa on myönnettävä muun painavan syyn perusteella.

Ratkaisun perusteella voidaan katsoa, että tilanteissa, joissa jatkokäsittelylupa koskee asiaa, jossa puututaan merkittävästi vanhemman ja lapsen väliseen perhe-elämän suojaan, jatkokäsittelylupa voi tulla myönnettäväksi muun painavan syyn perusteella. Korkeimman oikeuden julkaisemat päätös KKO 21.1.2021 nro 67 noudattaa korkeimman oikeuden ennakkopäätöksissä koskien muuta painavaa syytä annettuja vakiintuneita ratkaisulinjoja.²³³

Samalla on kuitenkin syytä korostaa, että lähes kaikki lapsiasiat liittyvät jossain määrin perhe-elämän suojaan ja siihen puuttumiseen. Pelkästään kytkentä perhe-elämän suojaan ei siten sellaisenaan voi muodostaa riittävää perustetta jatkokäsittelyluvan myöntämiselle, vaan käräjäoikeuden ratkaisulla on puututtava perhe-elämän suojaan merkittävällä tavalla.²³⁴

Oikeuskäytännössä on korostettu, että jatkokäsittelylupaperusteena muu painava syy ei ole yhtä täsmällisesti rajattu kuin muut lupaperusteet.²³⁵ Korkein oikeus on ratkaisussaan KKO 2019:79 nimenomaan todennut, että muu painava syy sisältää muita lupaperusteita enemmän harkinnanvaraisia seikkoja. Korkeimman oikeuden mukaan esitöissä ei ole lueteltu tyhjentävästi kaikkia niitä seikkoja, joita muun painavan syyn harkinnassa voidaan ottaa huomioon (kohta 13).

²³³ Ennakkopäätöksessä KKO 2019:50 toinen vanhempi oli hakenut lähestymiskieltoa lastensa ja itsensä suojaksi lasten toista vanhempaa vastaan. Käräjäoikeus oli hyväksynyt vaatimuksen, eikä hovioikeus ollut myöntänyt kieltoon määrätulle vanhemmalle jatkokäsittelylupaa. Korkein oikeus katsoi kuitenkin, että hovioikeuden olisi tullut myöntää jatkokäsittelylupa muun painavan syyn perusteella, koska lasten ja vanhemman oikeutta keskinäiseen yhteydenpitoon ei ollut korkeimman oikeuden epäilyn mukaan otettu huomioon siten kuin lasten ja valittajan ihmis- ja perusoikeuksien suoja edellyttää.

Tapaamisoikeuden täytäntöönpanoa koskevassa ennakkopäätöksessä KKO 2017:54 oli kysymys tilanteesta, jossa, perustepäätökseen oli liitetty ehto tapaamisten toteuttamisesta valvotusti, mikäli äiti ei palauttaisi lapsia tapaamisten päätyttyä ajoissa ilman terveydenhuollon ammattilaisen toteamaa hyväksyttävää syytä. Äiti ei ollut palauttanut lapsia ajoissa, koska hän oli vienyt lapset lääkäriin havaittuaan mustelman toisella lapsella ja lapsen kerrottua, että isä on lyönyt häntä. Käräjäoikeus oli ratkaisussaan vahvistanut tapaamisen jatkossa toistaiseksi valvotuksi, eikä hovioikeus myöntänyt äidille jatkokäsittelylupaa. Korkein oikeus katsoi, että hovioikeuden olisi tullut myöntää jatkokäsittelylupa paitsi muutosperusteen myös muun painavan syyn perusteella, koska ratkaisu oli merkittävästi liittynyt perhe-elämän suojaan.

²³⁴ Muutoin lapsiasioiden asema osana jatkokäsittelylupajärjestelmää menettäisi merkityksensä, sillä tällöin käytännössä jokainen lapsiasia etenisi hovioikeuden täysimittaiseen käsittelyyn.

²³⁵ Myös Petteri Korhonen on artikkelissaan tuonut esiin, että lupaperusteiden täsmällisyys ja tarkkarajaisuusvaatimus -tavoitteet on haastava toteuttaa ennakkoratkaisu- ja muu painava syy -perusteiden osalta (Korhonen 2022, s. 3).

5. Jatkokäsittelyluparatkaisut lapsiasioissa tilastollisessa tarkastelussa

5.1 Tarkemmin aineistosta ja menetelmästä

Tässä luvussa tarkastellaan hovioikeuksien vuonna 2024 ratkaisemien jatkokäsittelylupien määrää ja jakaumaa lapsiasioissa. Tarkastelun ensisijaisena aineistona toimii Oikeusrekisterikeskuksesta tilattu tilastoaineisto, jossa on numeerisesti esitetty kaikkien hovioikeuksien osalta, kuinka monessa lapsiasioita koskevassa jatkokäsittelyluparatkaisussa jatkokäsittelylupa on evätty ja kuinka monessa se on myönnetty kokonaan tai osittain. Tilastoaineisto tarjoaa siten yleiskuvan jatkokäsittelylupien myöntämistä lapsiasioissa valtakunnallisella tasolla.

Kokonaiskuvan täydentämiseksi tutkimusta varten on lisäksi pyydetty kaikilta hovioikeuksilta kaikki vuonna 2024 annetut jatkokäsittelylupia koskevat ratkaisut, myös ne, joissa jatkokäsittelylupaa ei ole myönnetty. Hovioikeuksilta on saatu tutkimusta varten yhteensä 169 vuonna 2024 annettua ratkaisua, joista 14 on koskenut täytäntöönpanoasioita. Vaasan hovioikeus on toimittanut 47 ratkaisua sisältävän ratkaisuluettelon. Rovaniemen hovioikeus on toimittanut 30 ratkaisua, Itä-Suomen hovioikeus 39 ratkaisua ja Helsingin hovioikeus 53 ratkaisua.²³⁶ Turun hovioikeuden ratkaisut eivät ole olleet käytettävissä tutkielmaa laadittaessa.

Tutkimuksen tavoitteena ei ole saavuttaa absoluuttista totuutta lukumäärällisestä kokonaisuudesta hovioikeuksien ratkaisuista, vaan ennen kaikkea havainnollistaa, kuinka usein jatkokäsittelylupia myönnetään lapsiasioissa. Ratkaisujen perusteella pyritään lisäksi selvittämään, millaisiin lopputuloksiin hovioikeudessa on useimmiten päädytty ja arvioimaan, onko hovioikeuksien välillä havaittavissa eroja lupien myöntämistä. Tässä yhteydessä on kuitenkin vielä syytä todeta, että hovioikeuskohtaiset otoskoot ovat aika pieniä merkittävien johtopäätösten tekemiseen.

²³⁶ Vaasan hovioikeus on toimittanut ratkaisuluettelon, jossa on ilmoitettu yhteensä 47 ratkaisua sekä tieto siitä, onko jatkokäsittelylupa kussakin tapauksessa myönnetty vai evätty. Varsinaisia ratkaisutekstejä Vaasan hovioikeus on toimittanut 22 kappaletta. Kokonaismäärään eli 169 ratkaisuun sisältyvät myös Vaasan hovioikeuden ilmoittamat 25 ratkaisua, joita ei kuitenkaan ole ollut käytettävissä varsinaisina ratkaisudokumentteina.

Tilastollista tarkastelua täydennetään vertaamalla aineistosta tehtyjä havaintoja hovioikeuksien vuonna 2024 julkaisemista toimintakertomuksista saataviin tilastotietoihin.²³⁷ Näiden avulla voidaan arvioida, miten lapsiasioissa myönnettävien jatkokäsittelylupien määrä suhteutuu muihin asiaryhmiin sekä millaiseen kokonaisehykseen lapsiasiat sijoittuvat hovioikeuksien ratkaisutoiminnassa.

Oikeusrekisterikeskuksen toimittaman tilaston mukaan hovioikeudet ovat vuonna 2024 antaneet yhteensä 324 ratkaisua lapsiasioita koskevissa jatkokäsittelylupa-asioissa.²³⁸ Tästä seuraa, että hovioikeuksilta erikseen pyydetty ja tutkielmassa tarkemmin analysoitu ratkaisuaineisto ei kata koko Oikeusrekisterikeskuksen tilastollista kokonaismäärää. Tätä selittää osaltaan se, että Turun hovioikeuden ratkaisut eivät ole olleet käytettävissä tutkielmaa laadittaessa. Lisäksi aineiston osittainen puutteellisuus saattaa liittyä hovioikeuksissa vuonna 2024 käyttöön otettuun AIPA-järjestelmään²³⁹. Järjestelmämuutoksen seurauksena hovioikeudet ovat joutuneet hakemaan ratkaisuja kahdesta eri asiointijärjestelmästä, mikä on voinut vaikuttaa siihen, kuinka kattavasti ratkaisuja on ollut mahdollista toimittaa tutkimusta varten. Lisäksi hovioikeuksien suorittamassa aineiston kokoamisessa on voinut mahdollisesti esiintyä hovioikeuksien välillä eroja esimerkiksi hakukriteerien tai asianimikkeiden tulkinnan osalta.²⁴⁰

²³⁷ Helsingin hovioikeuden toimintakertomus vuodelta 2024, Itä-Suomen hovioikeuden toimintakertomus vuodelta 2024, Rovaniemen hovioikeuden toimintakertomus vuodelta 2024, Vaasan hovioikeuden toimintakertomus vuodelta 2024.

²³⁸ Tähän määrään ei sisälly lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevat täytäntöönpanoratkaisut, koska niiden tilastointi on pyydetty Oikeusrekisterikeskukselta erikseen.

²³⁹ Tuomioistuinvirasto 2024. AIPA-järjestelmä on yleisten tuomioistuinten ja syyttäjälaitoksen yhteinen asianhallinta- ja asiointijärjestelmä, jonka kehittäminen käynnistyi oikeusministeriössä jo vuonna 2010. Hankkeen tavoitteena on digitalisoida lainkäyttötyötä sekä mahdollistaa asioiden käsittely kokonaisuudessaan sähköisesti vireilletulosta ratkaisemiseen ja arkistointiin saakka.

²⁴⁰ Se, miten hovioikeudet tulkitsevat sanahauin tehtyjä tietopyyntöjä on tutkielman laatijan kontrollin ulkopuolella. Kaikille hovioikeuksille on osoitettu samat tietopyynnöt.

5.2 Jatkokäsittelylupien myöntämistä lapsiasioissa

5.2.1 Myöntämistä suhteessa kaikkiin jatkokäsittelylupa-asioihin

Jatkokäsittelylupien myöntämistä lapsiasioissa voidaan tarkastella valtakunnallisesti Oikeusrekisterikeskuksen toimittaman tilastoaineiston perusteella. Tilasto sisältää kaikkien hovioikeuksien vuonna 2024 ratkaisemien lapsen huoltoa, tapaamisoikeutta, asumista ja elatusta koskevien jatkokäsittelyluparatkaisujen lukumäärät sekä tiedon siitä, kuinka monessa ratkaisussa jatkokäsittelylupa on evätty, myönnetty kokonaan tai myönnetty vain osittain.²⁴¹ Aineisto tarjoaa siten kokonais kuvan siitä, kuinka usein hovioikeudet myöntävät jatkokäsittelyluvan lapsiasioissa valtakunnallisella tasolla.

Taulukko 1. Hovioikeuksien jatkokäsittelyluparatkaisut vuodelta 2024 asianimikkeillä lapsen huolto, tapaamisoikeus, asuminen ja elatus.

Jatkokäsittelylupa	Evätty		Myönnetty		Myönnetty osittain		Kaikki yhteensä
	lkm.	%	lkm.	%	lkm.	%	
Kaikki hovioikeudet	216	67 %	98	30 %	10	3 %	324

Hovioikeudet ovat taulukon 1 tietojen perusteella antaneet vuonna 2024 yhteensä 324 lapsen huoltoa, tapaamisoikeutta, asumista ja elatusta koskevaa jatkokäsittelyluparatkaisua. Näistä jatkokäsittelylupa on evätty 216 (67 %) tapauksessa. Jatkokäsittelylupa myönnetty kokonaan 98 (30 %) tapauksessa ja osittain 10 (3 %) tapauksessa. Kokonaisuutena tarkasteltuna jatkokäsittelylupa on myönnetty siten kokonaan tai osittain yhteensä 108 tapauksessa, mikä vastaa noin kolmasosaa kaikista ratkaisuista.

Taulukko 1 osoittaa ensinnäkin, että lapsiasioissa hovioikeus myöntää jatkokäsittelyluvan selkeästi vähemmistössä tapauksista. Valtaosa muutoksenhauista päättyy siten siihen, että käräjäoikeuden ratkaisu jää voimaan ilman hovioikeuden täysimittaista asian käsittelyä.²⁴² Tämä havainto

²⁴¹ Oikeusrekisterikeskus on toimittanut erikseen myös tilastotietoa lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevien päätösten täytäntöönpanoa koskevista jatkokäsittelyluparatkaisuista. Tilaston mukaan hovioikeudet ratkaisivat vuonna 2024 yhteensä 42 täytäntöönpanoa koskevaa jatkokäsittelylupa-asiaa, joista 29:ssä jatkokäsittelylupa evättiin, 12:ssa myönnettiin ja yhdessä tapauksessa jatkokäsittelylupa myönnettiin osittain. Näin ollen täytäntöönpanoasioissa ainoastaan noin 30 %:ssa tapauksista jatkokäsittelylupa on myönnetty.

²⁴² Linna 2025, s. 224. Käräjäoikeuden päätös jää siinä tapauksessa voimaan, jos korkein oikeus ei mahdollisen valituksen johdosta myönnä valituslupaa.

kuvastaa jatkokäsittelylupajärjestelmän yhtä keskeisimmistä tavoitteista, jonka mukaan hovioikeuden täysimittainen muutoksenhakukäsittely rajataan vain sellaisiin asioihin, joissa se on tarpeen ja laissa säädetty lupaperuste täyttyy. Järjestelmän taustalla on pyrkimys kohdentaa tuomioistuinjärjestelmän rajalliset voimavarat tarkoituksenmukaisesti sekä estää se, että käräjäoikeudessa jo kertaalleen käsitelty asia tutkitaan hovioikeudessa uudelleen ilman erityistä tarvetta.²⁴³ Tilastolliset luvut osoittavat, että tämä tavoite toteutuu käytännössä myös lapsiasioissa.

Jatkokäsittelylupien myöntämistä voidaan tarkastella myös suhteessa hovioikeuksien jatkokäsittelylupaharkintaan kaikissa asiaryhmissä. Suomessa hovioikeudet julkaisevat vuosittain toimintakertomuksen, jossa esitetään keskeiset tiedot muun muassa hovioikeuden toiminnasta yleisesti, ratkaisukäytännöstä sekä organisaatiosta.²⁴⁴ Toimintakertomukset sisältävät myös tilastotietoja hovioikeuksien jatkokäsittelylupa-asoiden lukumääristä, joiden perusteella voidaan arvioida, kuinka usein jatkokäsittelylupa myönnetään tai evätään kaikissa jatkokäsittelylupaa edellyttävissä asiaryhmissä.²⁴⁵ Näiden tietojen avulla on mahdollista tarkastella, poikkeako lapsiasioissa myönnettävien jatkokäsittelylupien määrä hovioikeuksien yleisestä luvan myöntämistäasteesta.

Taulukko 2. Evätyt ja myönnetyt jatkokäsittelyluvat kaikista annetuista asioista vuonna 2024.²⁴⁶

Jatkokäsittelylupa	Evätty		Myönnetty		Myönnetty osittain		Kaikki yhteensä
	lkm.	%	lkm.	%	lkm.	%	
Helsingin hovioikeus	990	53 %	782	42 %	94	5 %	1866
Itä-Suomen hovioikeus	376	49 %	366	48 %	26	3 %	768
Rovaniemien hovioikeus	363	53 %	295	43 %	22	3 %	680
Turun hovioikeus	592	47 %	612	48 %	59	5 %	1263
Vaasan hovioikeus	381	51 %	358	48 %	11	1 %	750
Kaikki hovioikeudet	2702	51 %	2413	45 %	212	4 %	5327

²⁴³ HE 105/2009 vp, s. 23-24.

²⁴⁴ Helsingin hovioikeuden toimintakertomus vuodelta 2024, Itä-Suomen hovioikeuden toimintakertomus vuodelta 2024, Rovaniemen hovioikeuden toimintakertomus vuodelta 2024, Vaasan hovioikeuden toimintakertomus vuodelta 2024.

²⁴⁵ Jatkokäsittelylupaa ei edellytetä rikosasioissa vastaajalta tilanteissa, joissa vastaaja on tuomittu yli kahdeksan kuukauden vankeusrangaistukseen ja muutoksenhaku koskee hänen syykseen luettua rikosta tai tuomittua rangaistusta. Sama koskee myös syyttäjää ja asianomistajaa tällaisissa tilanteissa (OK 25a:5).

²⁴⁶ Helsingin hovioikeuden toimintakertomus vuodelta 2024, Itä-Suomen hovioikeuden toimintakertomus vuodelta 2024, Rovaniemen hovioikeuden toimintakertomus vuodelta 2024, Vaasan hovioikeuden toimintakertomus vuodelta 2024.

Hovioikeudet ovat vuonna 2024 kaikissa asiaryhmissä evänneet jatkokäsittelyluvan noin 51 %:ssa tapauksista, myöntäneet kokonaan noin 45 %:ssa ja osittain noin 4 %:ssa tapauksista taulukosta 2 ilmenevällä tavalla. Näihin lukuihin verrattuna jatkokäsittelylupien myöntämistä näyttää lapsen huoltoa, asumista, tapaamisoikeutta ja elatusta koskevissa asioissa merkittävästi alhaisempaan, sillä niissä jatkokäsittelylupa on myönnetty kokonaan tai edes osittain ainoastaan noin 33 %:ssa tapauksista, mikä on 16 prosenttiyksikköä vähemmän kuin kaikissa asiaryhmissä.

5.2.2 Jatkokäsittelyluvat lapsiasioissa hovioikeuksien ratkaisuaiheiston valossa

Tilastollista tarkastelua voidaan syventää analysoimalla hovioikeuksilta tutkimusta varten saatuja ratkaisuja. Näiden ratkaisujen perusteella on mahdollista tarkastella, miten jatkokäsittelylupaharkinta on käytännössä toteutunut eri hovioikeuksissa sekä arvioida, onko hovioikeuksien välillä havaittavissa eroja lupien myöntämisessä.

Taulukko 3. Evätyt ja myönnetyt jatkokäsittelyluvat lapsiasioissa hovioikeuksien toimittamien ratkaisujen perusteella vuonna 2024.

Jatkokäsittelylupa	Evätty		Myönnetty		Myönnetty osittain		Kaikki yhteensä
	lkm.	%	lkm.	%	lkm.	%	
Helsingin hovioikeus	14	29 %	26	54 %	8	17 %	48
Itä-Suomen hovioikeus	27	69 %	12	31 %	0	0 %	39
Rovaniemien hovioikeus	12	40 %	18	60 %	0	0 %	30
Vaasan hovioikeus	20	53 %	17	45 %	1	2 %	38
Kaikki em. hovioikeudet	73	48 %	73	48 %	9	4 %	155

Taulukosta 3 ilmenee, että hovioikeuksien toimittamien ratkaisujen perusteella jatkokäsittelylupien myöntämistä näyttää kokonaisuutena varsin samankaltaiselta kuin taulukossa 2. Molempien taulukoiden perusteella jatkokäsittelylupa on myönnetty kokonaan tai osittain noin puolessa tapauksissa ja puolessa tapauksista lupa on evätty. Näiden lukujen perusteella lapsiasioissa myönnettyjen jatkokäsittelylupien osuus ei näyttäisi hovioikeuksien toimittaman aineiston

perusteella poikkeavan merkittävästi hovioikeuksien yleisestä lupakäytännöstä kaikissa asiaryhmissä.

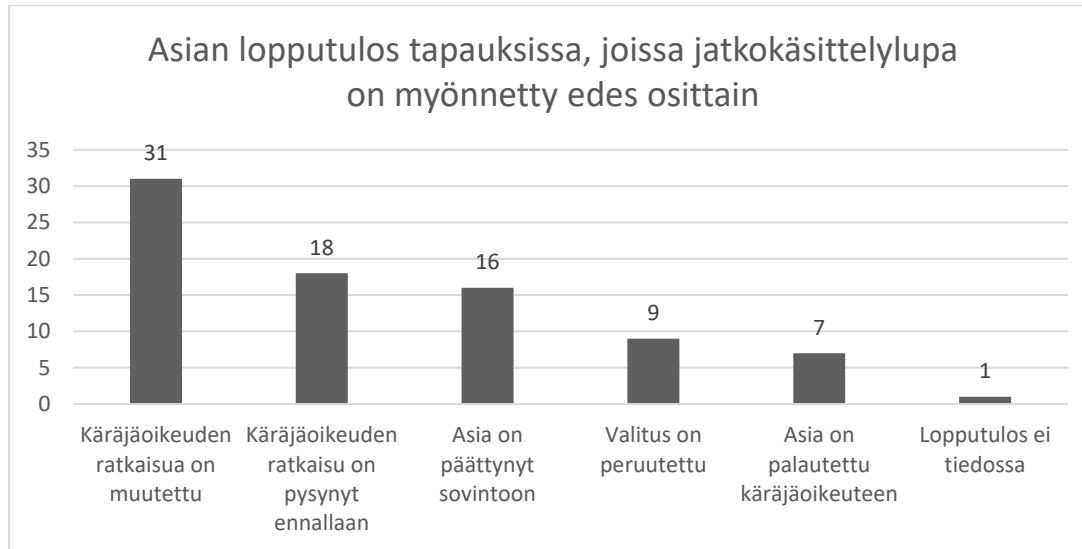
Taulukossa 3 esitetyt luvut poikkeavat kuitenkin taulukon 1 luvuista, jonka mukaan lapsiasioissa jatkokäsittelylupa on myönnetty kokonaan tai osittain noin kolmasosassa tapauksista, kun taas hovioikeuksien toimittamaan ratkaisuaineistoon perustuvassa tarkastelussa lupien myöntämistä näyttöselvästi korkeampana. Tälle erolle on esitetty mahdollisia syitä edellä luvussa 5.1.²⁴⁷ Erojen takia taulukossa 3 esitetyt tulokset on pidettävä nähdäkseen suuntaa antavina, eikä niiden perusteella voida muodostaa pitkälle vieviä johtopäätöksiä lapsiasioita koskevista jatkokäsittelyluparatkaisuksista. Tästä huolimatta aineiston perusteella on mahdollista tehdä joitakin havaintoja hovioikeuksien ratkaisukäytännöstä.

Taulukon 3 perusteella jatkokäsittelylupien myöntämisessä on ainakin havaittavissa merkittävää vaihtelua eri hovioikeuksien välillä. Helsingin hovioikeus on myöntänyt jatkokäsittelylupia kokonaan tai osittain suhteellisesti selvästi enemmän kuin muut hovioikeudet vuonna 2024 myöntämisprosentin ollessa yhteensä noin 71 %. Sen sijaan vähiten jatkokäsittelylupia on myöntänyt Itä-Suomen hovioikeus, joka on myöntänyt jatkokäsittelylupia ainoastaan 31 %:ssa tapauksista kokonaan eikä ollenkaan osittain. Lisäksi mielenkiintoista on, että jatkokäsittelylupia on osittain myönnetty ainoastaan kahdessa hovioikeudessa, Helsingin ja Vaasan hovioikeudessa. Helsingin hovioikeudessa osittain myönnettyjä lupia oli kahdeksan ja Vaasan hovioikeudessa yksi, kun taas Itä-Suomen ja Rovaniemen hovioikeudessa osittain myönnettyjä jatkokäsittelylupia ei tarkastelussa aineistossa esiintynyt lainkaan.²⁴⁸ Tämä viittaa siihen, että osittainen jatkokäsittelyluvan myöntäminen on lapsiasioissa suhteellisen harvinaista ja että lupa myönnetään käytännössä useimmiten joko kokonaan tai sitä ei myönnetä lainkaan.

²⁴⁷ Eroja on esimerkiksi selitetty sillä, että tutkimusta tehdessä kaikkien hovioikeuksien toimittamia ratkaisuja ei ole ollut käytössä.

²⁴⁸ Oikeusrekisterikeskuksen laatiman tilaston perusteella (taulukko 1) jatkokäsittelylupa on vuonna 2024 myönnetty osittain kymmenessä tapauksessa. Taulukon 3 perusteella jatkokäsittelylupa on osittain myönnetty 9 tapauksessa mutta tässä määrässä ei ole otettu huomioon täytäntöönpanoa koskevia asioita. Vaasan hovioikeuden antamien ratkaisujen perusteella Vaasan hovioikeus on vuonna 2024 myöntänyt kerran osittain jatkokäsittelyluvan täytäntöönpanoa koskevassa asiassa (S 23/753). Tämän takia voidaan päätellä, että myöskään Turun hovioikeus ei ole mitään todennäköisimmin myöntänyt kertaakaan osittaista jatkokäsittelylupaa vuonna 2024.

Kuvio 1. Asioiden lopputulos tapauksissa, joissa jatkokäsittelylupa on myönnetty kokonaan tai osittain vuonna 2024 hovioikeuksien toimittamien ratkaisujen perusteella.

Kuvio 1 ilmaisee, miten asiat ovat päättyneet niissä tapauksissa, joissa jatkokäsittelylupa on myönnetty kokonaan tai osittain. Merkittävässä osassa tapauksista hovioikeus on päättänyt muuttamaan käräjäoikeuden ratkaisua. Taulukon 3 perusteella hovioikeus on myöntänyt jatkokäsittelyluvan kokonaan tai osittain 82 tapauksessa. Käräjäoikeuden ratkaisua on muutettu 31 (38 %) tapauksessa, kun taas 18 (22 %) tapauksessa käräjäoikeuden ratkaisu on pysynyt ennallaan. Lisäksi 16 (20 %) tapauksessa asia on päättynyt sovintoon, 9 (11 %) tapauksessa valitus on peruutettu ja 7 (9 %) tapauksessa asia on palautettu käräjäoikeuteen uudelleen käsiteltäväksi esimerkiksi menettelyvirheen vuoksi.²⁴⁹

Vaikka tämän tutkimuksen tarkoituksena ei ole varsinaisesti analysoida hovioikeuden ratkaisujen lopputuloksia, nämä havainnot tukevat jatkokäsittelylupaharkinnan arviointia. Se, että käräjäoikeuden ratkaisu on muuttunut suhteellisen usein tapauksissa, joissa jatkokäsittelylupa on myönnetty, viittaa siihen, että hovioikeudet ovat myöntäneet jatkokäsittelylupia pääosin sellaisissa tilanteissa, joissa käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta on ollut aihetta epäillä. Lisäksi hovioikeuksien muuttaessa käräjäoikeuden ratkaisua perustelee se päätöksensä yksityiskohtaisemmin, jolloin hovioikeuden perusteluista voidaan tietyissä rajoissa johtaa myös päätelmiä siitä, mitä jatkokäsittelylupaperustetta on todennäköisimmin sovellettu.²⁵⁰

²⁴⁹ Vaasan hovioikeuden toimittaman listauksen perusteella jatkokäsittelylupa on myönnetty myös asiassa nro S 24/91. Kyseistä ratkaisua ei kuitenkaan ollut tutkimusta laadittaessa käytettävissä, minkä vuoksi asian lopputuloksesta ei ole voitu tehdä tarkempia havaintoja.

²⁵⁰ Jos hovioikeus päätyy siihen, ettei käräjäoikeuden ratkaisua ole aihetta muuttaa, se voi perusteluissaan myös ainoastaan viitata käräjäoikeuden esittämiin perusteluihin ja todeta hyväksyvänsä ne omin

Kuviossa 1 on myös syytä kiinnittää huomiota siihen, että lapsiasioissa suhteellisen usein päädytään sovintoon tai valituksen peruuttamiseen. Tätä voi osin selittää esimerkiksi se, että lapsiasioissa asianosaiset vastaavat pääsääntöisesti omista kuluistaan.²⁵¹ Tämä johtuu siitä, että lapsiasiat ovat edellä luvussa 2.3 todetuin tavoin indispositiivisia asioita, joissa asianosaiset vastaavat itse oikeudenkäyntikuluistaan, jollei ole erityistä syytä velvoittaa asianosaista korvaamaan osaksi tai kokonaan vastapuolensa oikeudenkäyntikulut (OK 21:2).²⁵² Tästä seuraa, että sovintoon päätyminen voi olla osapuolille taloudellisesti tarkoituksenmukaisempaa, koska lapsiasioissa hävinnyt osapuoli ei pääsäännön mukaan vastaa vastapuolen oikeudenkäyntikuluista.²⁵³ Vanhemmat voivat päätyä sovintoon myös muista syistä, kuten halusta nopeuttaa prosessia sekä osallistua ja vaikuttaa itse menettelyyn.²⁵⁴

lisäyksin. Ks. esim. Rovaniemen hovioikeuden päätös S 21/2024/76 ja S 21/2024/86 sekä Itä-Suomen hovioikeuden päätös S 23/1165.

²⁵¹ HE 246/2014 vp, s. 13. Ks. tarkemmin oikeudenkäyntikuluista lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevassa asiassa Aaltonen 2020, s. 446-451.

²⁵² Oikeuskäytännössä on katsottu erityisen syyn täyttyvän esimerkiksi silloin, kun hävinneen osapuolen esittämät poikkeuksellista huolto- ja tapaamisjärjestelyä koskevat vaatimukset ovat jääneet näyttämättä ja käräjäoikeuden ratkaisu on perustunut pääosin voittaneen osapuolen esittämiin perusteisiin (KKO 2014:96 kohta 18).

²⁵³ Aaltonen 2020, s. 445-446.

²⁵⁴ Aaltonen 2015, s. 60-63.

6. Muuttamismahdollisuuden suhde jatkokäsittelylupaharkintaan

Lapsenhuoltolain 12 § muodostaa lapsiasioiden muutoksenhakujärjestelmän näkökulmasta mielenkiintoisen erityispiirteen. Toisin kuin muissa useimmissa riita-asioissa, lapsiasioita koskevat tuomioistuimen ratkaisut eivät saa käytännössä koskaan oikeusvoimaa.²⁵⁵ Lainsäädäntö nimittäin mahdollistaa lapsen huoltoa, asumista ja tapaamisoikeutta koskevien ratkaisujen myöhemmän muuttamisen, mikäli olosuhteet ovat edellisen päätöksen antamisen jälkeen muuttuneet taikka siihen on muutoin aihetta (HTL 12 §). Vastaavanlaisesti sama periaate koskee myös elatusasioita, joissa muutos on mahdollinen silloin, kun olosuhteissa on tapahtunut olennainen muutos ja muuttamista voidaan pitää kohtuullisena (elatuslaki 11 §). Tässä tutkielmassa tarkastelu kohdistuu ensisijaisesti lapsenhuoltolain 12 §:ään, sillä suurimpaan osaan lapsiasioita sovelletaan lapsenhuoltolakia. On kuitenkin hyvä koko ajan taustalla tiedostaa, että vastaava päätösten muuttamismahdollisuus koskee myös elatusasioita.²⁵⁶

Lapsenhuoltolain 12 § heijastaa lapsiasioiden keskeistä periaatetta eli lapsen edun ensisijaisuutta. Muuttamismahdollisuuden tarkoituksena on varmistaa, että lapsen huoltoa, asumista, tapaamisoikeutta ja elatusta koskevia järjestelyjä voidaan tarkistaa, mikäli lapsen elämäntilanne tai perheolosuhteet myöhemmin muuttuvat. Säännöksen taustalla onkin ajatus siitä, että lapsen kulloisessakin elämäntilanteessa tulee olla mahdollista löytää sellainen järjestelyvaihtoehto, joka turvaa lapsen edun toteutumisen parhaiten.²⁵⁷ Tämä saattaisi estyä, mikäli päätöksen muuttaminen ei olisi mahdollista.

Tämä lapsiasioiden prosessuaalinen erityispiirre herättää kuitenkin perustellun kysymyksen siitä, vaikuttaako mahdollisuus saattaa asia myöhemmin uudelleen käräjäoikeuden käsiteltäväksi hovioikeuden jatkokäsittelylupaharkintaan. Esitettävissä on sekä puoltavia että vastaanpuhuvia seikkoja.

Jatkokäsittelyluvan myöntämisedellytykset määräytyvät OK 25a:11:n perusteella. Jatkokäsittelylupa on myönnettävä, jos ilmenee aihetta epäillä käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta, ratkaisun oikeellisuutta ei ole mahdollista arvioida ilman jatkokäsittelylupaa, asian käsittely on tärkeää lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa asioissa tai luvan myöntämi-

²⁵⁵ HE 246/2014 vp, s. 14. Ks. myös Tolonen – Linnanmäki 2020, s. 205.

²⁵⁶ Elatusasioissa päätöksen muuttamisen edellytykset ovat kuitenkin jossain määrin tiukemmat.

²⁵⁷ HE 224/1982 vp, s. 7. Lain esitöiden mukaan säännöksen erityisenä tavoitteena on suojata ennen kaikkea lapsen edun toteutuminen.

seen on muu painava syy. Yksinomaan näytön arviointia varten lupaa ei kuitenkaan tarvitse myöntää, ellei käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta ole perusteltua aihetta epäillä valituksessa esitettyjen seikkojen perusteella.

Mikäli jokin näistä lupaperusteista täyttyy, jatkokäsittelylupa tulee myöntää.²⁵⁸ Lainsäädäntö ei sen sijaan anna hovioikeudelle mahdollisuutta jättää jatkokäsittelylupaa myöntämättä sillä perusteella, että asia voidaan myöhemmin saattaa uudelleen käräjäoikeuden käsiteltäväksi. Näin ollen normatiivisen tarkastelun perusteella lapsenhuoltolain 12 §:n ei pitäisi vaikuttaa lupaharkintaan.

Lisäksi jatkokäsittelylupaharkinta ja päätöksen muuttamismahdollisuus perustuvat keskenään erilaiseen harkintaan. Hovioikeusmenettelyn – mukaan lukien jatkokäsittelylupajärjestelmän – keskeisenä tehtävänä on arvioida käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta sekä näyttö- että oikeuskysymyksen osalta.²⁵⁹ Tällöin harkinta kohdistuu pääsääntöisesti nimenomaan päätöksen mahdolliseen virheellisyyteen. Vaihtoehtoisesti harkinta voi kohdistua siihen, onko asian ratkaisemisella merkitystä muissa samanlaisissa asioissa tai muuten painavaa syytä. Sen sijaan lapsenhuoltolain 12 §:n mukainen harkinta kohdistuu siihen, onko olosuhteissa tapahtunut muutosta tai onko päätöksen muuttamiseen muutoin aihetta (HTL12 §).²⁶⁰

Myöskään näiden kahden menettelyn funktio ei ole sama. Hovioikeusmenettelyn päätehtävänä on korjata käräjäoikeuden ratkaisussa mahdollisesti olevat virheet.²⁶¹ Jatkokäsittelylupamenettelyn tavoitteena onkin saattaa hovioikeuden täysimittaiseen käsittelyyn mahdollisesti virheellisiä käräjäoikeuden ratkaisuja.²⁶² Sen sijaan HTL 12 §:n tarkoituksena on mahdollistaa aikaisemmin annettujen päätösten muuttaminen siten, että lapsen etu toteutuu parhaiten lapsen kulloisessakin elämäntilanteessa. Tällöin kyse ei ole virheellisen ratkaisun korjaamisesta, vaan aikaisemmin annetun päätöksen automaattisesti korvaavasta uuden ratkaisun antamisesta.²⁶³

Näin ollen kyse on kahdesta oikeussuojakeinosta, joiden harkinnan kohde ja perusteet sekä tavoitteet ovat erilaiset. Edellä esitetyn perusteella muuttamismahdollisuuden ei tästäkään näkö-

²⁵⁸ HE 105/2009 vp, s. 60.

²⁵⁹ HE 105/2009 vp, s. 5.

²⁶⁰ Muuttamismahdollisuutta arvioitaessa – kuten kaikissa muissakin lasta koskevissa asioissa – asia on ratkaistava ennen kaikkea lapsen edun mukaisesti ottaen huomioon lapsenhuoltolain 1 ja 2 §:n tavoitteet (HTL 10 §).

²⁶¹ HE 105/2009 vp, s. 5.

²⁶² HE 105/2009 vp, s. 25.

²⁶³ Linna 2022. Negatiivisen oikeusvoiman puuttuessa lapsen huoltoa, asumista, tapaamisoikeutta ja elatusta koskevaa päätöstä ei tarvitse purkaa ennen uuden hakemuksen tekemistä.

kulmasta pitäisi vaikuttaa jatkokäsittelyluvan myöntämiseen. HTL 12 §:n mukaista mahdollisuutta saattaa asia myöhemmin uudelleen käräjäoikeuden käsiteltäväksi ei voida pitää korvaavana oikeussuojakeinona hovioikeuden menettelylle.

Edellä esitetty tulkinta ei kuitenkaan poissulje sitä mahdollisuutta, että HTL 12 §:n olemassaolo voi epäsuorasti vaikuttaa jatkokäsittelylupaharkintaan. Jos lapsiasia voidaan myöhemmin saattaa uudelleen käräjäoikeuden arvioitavaksi, hovioikeus saattaa katsoa, ettei täysimittainen muutoksenhaku ole aina välttämätön osapuolten oikeussuojan kannalta.

Tällainen tulkinta on jossain määrin myös linjassa jatkokäsittelylupajärjestelmää koskevien lain esitöiden kanssa. Hallituksen esityksessä on korostettu, että lapsiasioissa oikeudenkäyntien pitkittyminen voi itsessään olla lapsen edun vastaista.²⁶⁴ Tästä näkökulmasta arvioituna voidaan pitää jossain määrin perusteltuna, että hovioikeus saattaa lapsiasioissa suhtautua pidättyväisemmin täysimittaiseen hovioikeusmenettelyyn kuin muissa asioissa. Huomion arvoista on vielä se, että lapsiasioiden sisällyttämistä jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisalan piiriin vuonna 2015 perusteltiin osaksi sillä, että lapsiasiat ovat aina uudestaan saatettavissa käräjäoikeuteen vetoamalla muuttuneisiin olosuhteisiin.²⁶⁵ Se, että jatkokäsittelylupajärjestelmän laajentamista on perusteltu muuttamismahdollisuuden olemassaololla, voi viitata siihen, että muuttamismahdollisuudella saattaisi olla vaikutusta myös jatkokäsittelylupaharkinnassa.

Myös tämän tutkimuksen tilastollinen tarkastelu tukee sitä tulkintaa, että muuttamismahdollisuudella voisi olla vaikutusta jatkokäsittelylupaharkintaan. Tilastojen perusteella jatkokäsittelylupa myönnetään lapsiasioissa keskimäärin huomattavasti harvemmin kuin hovioikeuksien jatkokäsittelylupa-asioissa yleisesti.²⁶⁶

Toisaalta tilastollista havaintoa lapsiasioissa myönnettyjen jatkokäsittelylupien määrästä voidaan osaltaan selittää myös lapsiasioiden erityisluonteella. Lapsiasioita koskevat ratkaisut perustuvat usein kokonaisuutensa harkintaan, jossa useat eri tekijät – kuten lapsen olosuhteet, vanhempien yhteistyökyky ja lapsen yksilölliset tarpeet – punnitaan keskenään. Tällaisissa tilanteissa käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta voi olla vaikea arvioida oikeudellisin perustein. Lapsiasioissa muutoksenhaussa ei välttämättä olekaan kysymys siitä, että onko käräjäoikeuden ratkaisu juridisesti oikea vai väärä, vaan siitä, voisivatko toiset ratkaisijat päätyä saman aineiston perusteella

²⁶⁴ HE 246/2014 vp, s. 13.

²⁶⁵ HE 246/2014 vp, s. 14.

²⁶⁶ Taulukko 1 ja tauluko 2. Toisaalta hovioikeuksien itse toimittaman materiaalin perusteella, ottaen huomioon, että aineistopyyntöjen osalta on pyydetty sekä hylätyt että myönnetty ratkaisut eli lähdepohja on tältä osin neutraali, koska jatkokäsittelylupia on myönnetty keskimäärin yhtä paljon kuin muissakin jatkokäsittelylupa-asioissa.

erilaiseen lopputulokseen. Tällöin muutoksenhaku voi käytännössä merkitä pikemminkin asian uudelleen käsittelemistä kuin varsinaista ratkaisun oikeellisuuden arviointia.²⁶⁷ Tällaisesta tilanteesta on kyse esimerkiksi tasapeliriidoissa, joissa vanhemmat riitelevät lapsen huollosta ja saadun selvityksen perusteella vanhemmat arvioidaan käytännössä yhtä hyväksi huoltajiksi. Tasapeliriidat muodostavat suurimman riitaryhmän kaikista lapsiasioita koskevista riidoista.²⁶⁸

Hovioikeuksien jatkokäsittelyluparatkaisujen tarkastelussa nousee esiin myös yksittäisiä havainnotoja, jotka voivat viitata lapsiasioiden oikeusvoiman puutteen merkitykseen jatkokäsittelylupaharkinnassa. Eräässä Itä-Suomen hovioikeuden ratkaisussa S 24/310, jossa hovioikeus oli evännyt jatkokäsittelyluvan, kärjäoikeuden perusteluissa oli nimenomaisesti viitattu lapsiasioiden oikeusvoiman puutteeseen. Kärjäoikeus oli antamassaan ratkaisussa huomauttanut, että vuoroasuminen ei vanhempien asuessa eri kaupungeissa voi toimia enää lapsen esikoulun alkaessa ja kehottanut osapuolia hakemaan uudestaan ratkaisua myöhemmässä vaiheessa. Samalla kärjäoikeus on nimenomaisesti todennut, että lapsiasiat eivät saa varsinaista oikeusvoimaa, vaan voimassa olevaa sopimusta tai päätöstä voidaan muuttaa, jos olosuhteissa tapahtuu olennaisia muutoksia tai siihen muutoin peruste. Vaikka johtopäätöksiä yksittäistapauksesta on syytä tehdä varoen, voidaan pohtia, onko kärjäoikeuden ratkaisuun sisältynyt nimenomainen viittaus ratkaisun myöhempään muutettavuuteen osaltaan vaikuttanut siihen, ettei hovioikeus pitänyt jatkokäsittelyluvan myöntämistä tässä vaiheessa tarpeellisena.

HTL 12 §:n mukaisella muuttamismahdollisuudella ei tulisi olla merkitystä jatkokäsittelylupaharkinnassa myöskään siitä syystä, että hovioikeuteen kohdistuva muutoksenhaku – edellyttäen, että jatkokäsittelylupa myönnetään - tarjoaa usein osapuolelle nopeamman mahdollisuuden saada ratkaisu korjattua. Muutoshakemuksen tekeminen HTL 12 §:n nojalla ei nimittäin automaattisesti merkitse sitä, että asia käsitellään uudelleen kärjäoikeudessa. HTL 14 a § mahdollistaa hakemuksen hylkäämisen kirjallisessa menettelyssä, jos on ilmeistä, ettei aikaisemman ratkaisun muuttamiselle ole edellytyksiä. Arvioinnissa keskeinen merkitys on erityisesti ajan kulumisella, mikä ilmenee myös korkeimman oikeuden ratkaisukäytännöstä. Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2025:17 noin kolme vuotta aiemman ratkaisun jälkeen tehtyä muutoshakemusta ei voitu hylätä kirjallisessa menettelyssä, kun taas korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2025:86 vain noin 5,5 kuukautta aiemmin ratkaistua asiaa koskeva hakemus voitiin hylätä ilman

²⁶⁷ HE 246/2014 vp, s- 13-14.

²⁶⁸ HE 246/2014 vp, s- 13-14. Auvinen 2006, s. 254-259. Vuonna 2006 julkaistun tutkimuksen perusteella tasapeliriidat muodostivat suurimman riitaryhmän eli noin puolet kaikista riidoista. Auvinen on kuvannut tasapeliriidoja sellaisiksi, joissa vanhemmat on arvioitu tasavahvoiksi lähihuoltajaehdokkainksi, eikä vanhemmillä ole ollut niin merkittäviä erimielisyyksiä, että riitaa olisi voitu kuvailla patologisoituneeksi.

täysimittaista käsittelyä. Näin ollen muuttamismahdollisuus ei aina tarjoa tehokasta keinoa puuttua nopeasti mahdollisesti virheelliseen ratkaisuun. Lapsen edun kannalta on kuitenkin tärkeää, ettei virheellinen ratkaisu pysy voimassa. Jos käräjäoikeuden ratkaisu sisältää virheen esimerkiksi lapsen asumisjärjestelyjen tai tapaamisoikeuden arvioinnissa, voi tällaisella virheellä olla merkittäviä vaikutuksia lapsen arkeen ja hyvinvointiin.

7. Johtopäätökset

Tämän maisteritutkielman tavoitteena on ollut tarkastella lainopillisin ja empiirisin keinoin jatkokäsittelyluvan myöntämisperusteiden soveltamista lapsen huoltoa, asumista, tapaamisoikeutta ja elatusta koskevissa asioissa. Lisäksi keskeisenä tutkimuskysymyksenä on ollut myös arvioida, vaikuttaako lapsenhuoltolain 12 §:ssä säädetty päätöksen muuttamismahdollisuus hovioikeuden suorittamaan jatkokäsittelylupaharkintaan. Lainopillisten johtopäätösten syvällistä muodostamista on rajoittanut tässä tutkielmassa korkeimman oikeuden jatkokäsittelylupia lapsiasioiden koskevien ennakkopäätösten puuttuminen. Rajoitteista huolimatta korkeimman oikeuden julkaisemattomien päätösten tarkastelu, täydennettynä hovioikeuden ratkaisujen tarkastelulla, muodostaa riittävän pohjan, jonka perusteella joitakin johtopäätöksiä on mahdollista esittää.

Vuodesta 2015 lähtien jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisala on ulottunut myös lapsiasioiden²⁶⁹, mikä merkitsee samalla, että asian saattaminen hovioikeuteen edellyttää myös näissä asiaryhmissä jatkokäsittelyluvan myöntämistä. Siten OK 25a:11:n mukaiset jatkokäsittelylupaperusteet soveltuvat myös lapsiasioiden. Tutkielmassa on kuitenkin tuotu esiin, että lapsiasioiden erityispiirteet, kuten lapsen edun ensisijaisuus, ratkaisujen tulevaisuuteen suuntautuva luonne, todistelun laajuus sekä oikeusvoiman puute, tekevät niistä jatkokäsittelylupajärjestelmän kannalta erityislaatuisen asiaryhmän.²⁷⁰ Tämä vaikuttaa väistämättä myös siihen, miten jatkokäsittelylupaperusteita sovelletaan käytännössä lapsiasioiden.

Lupa tulee myöntää muutosperusteella, jos syntyy epäily ratkaisun lopputuloksen oikeellisuudesta (OK 25a:11.1,1). Yleisesti tarkasteltuna jatkokäsittelylupa myönnetään muutosperusteella tyypillisesti silloin, kun oikeuskysymyksestä ei ole muodostunut vakiintunutta soveltamiskäytäntöä tai käräjäoikeus on tulkinnut oikeusohjetta selvästi vastoin vakiintunutta tulkintaa. Muutosperuste näyttäytyy tutkielman perusteella selvästi keskeisimpänä jatkokäsittelylupaperusteena myös lapsiasioiden. Korkeimman oikeuden julkaisemattomien ratkaisujen tarkastelu osoittaa muutosperusteen osalta ensinnäkin sen, että myös lapsiasioiden muutosperustetta koskevan lupakynnyksen tulee olla matala. Lisäksi tarkastelu osoittaa, että epäily käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuudesta liittyy lapsiasioiden tyypillisesti tilanteisiin, joissa lapsen edun arviointi on jäänyt puutteelliseksi tai yksipuoliseksi.

Jatkokäsittelylupaa ei tarvitse muutosperusteella myöntää yksinomaan näytön uudelleen arvioimista varten, ellei käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta ole perusteltua aihetta

²⁶⁹ HE 246/2014 vp, s. 13.

²⁷⁰ HTL 10 §, Linna 2022, s. 190, HTL 12 §.

epäillä (OK 25a:11.2). Korotetun lupakynnyksen osalta tutkielman aineisto ei mahdollista yhtä vahvojen johtopäätösten tekemistä, mikä toisaalta jo itsessään on tutkimuksellinen havainto. Korkeimman oikeuden ratkaisukäytännön puuttuminen tältä osin voi viitata siihen, ettei näyttökysymyksen riitauttaminen johda lapsiasioissa useimmiten tilanteisiin, joissa ratkaisun oikeellisuutta olisi perusteltua aihetta epäillä korotetun lupakynnyksen edellyttämällä tavalla.

Tarkistusperusteella lupa on myönnettävä, jos kärjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta ei ole mahdollista arvioida jatkokäsittelylupaa myöntämättä (OK 25a:11.1,2). Lupa myönnetään tarkistusperusteella tyypillisesti silloin, kun tietyn oikeuskysymyksen osalta ei ole esitetty lainkaan perusteluita, perustelut ovat ristiriitaiset tai asiassa esitetään uutta todistelua. Tutkielmassa esitetyn selvityksen perusteella tarkistusperuste tulee lapsiasioissa useimmiten sovellettavaksi silloin, kun esitetään nimenomaan uutta todistelua. Tämä liittyy lapsiasioille ominaiseen laajaan todisteluun sekä olosuhteiden mahdolliseen jatkuvaan muuttumiseen, minkä vuoksi asianosaisilla on usein esitettävissä sellaista selvitystä, johon ei ole ollut mahdollista vedota vielä kärjäoikeudessa.

Lupa on myönnettävä ennakkoratkaisuperusteella, kun lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa asioissa on tärkeä myöntää asiassa jatkokäsittelylupa (OK 25a:11.1,3). Luvan myöntäminen ennakkoratkaisuperusteella aktualisoituu tyypillisesti kolmessa eri tilanteessa: 1) voimaan on tullut uutta lainsäädäntö, 2) sääntely-ympäristössä on tapahtunut muutos tai 3) oikeuskäytännössä on jäänyt ratkaisematta soveltamisongelma. Ennakkoratkaisuperusteen merkitys jää kuitenkin tutkielman perusteella vähäiseksi lapsiasioissa, mikä on nähdäkseni linjassa lapsiasioden tapauskohtaisen luonteen kanssa.

Muun painavan syyn (OK 25a:11.1,4) perusteella lupa myönnetään useimmiten silloin, kun on kyse esimerkiksi tuomionpurun mukaisesta tilanteesta, ilmeisen väärän lain soveltamisesta, menettelyvirheestä tai asialla on huomattavasti tavanomaista suurempi merkitys valittajalle. Muu painava syy -lupaperuste ei ole yhtä tarkkarajainen kuin muut perusteet, jolloin se toimii muihin perusteisiin nähden myös joustavampana, mikä antaa lapsiasioissa paremmat edellytykset ottaa huomioon niille tyypillisiä erityispiirteitä. Tutkielman perusteella lapsiasioissa muu painava syy aktualisoituu useimmiten silloin, kun kärjäoikeuden ratkaisulla puututaan merkittävästi perhe-elämän suojaan. Pelkästään perhe-elämän suojaan puuttumista ei voida pitää riittävänä lupakynnyksen ylittämiseksi, vaan puuttuminen tulee olla merkittävää. Muunlainen tulkinta johtaisi siihen, että käytännössä kaikki lapsiasiat täyttäisivät lupaperusteen, mikä olisi ristiriidassa järjestelmän prosessiekonomisten tavoitteiden kanssa.

Yhtenä keskeisenä havaintona voidaan vielä todeta, että kaikissa tutkielmassa käsitellyissä korkeimman oikeuden julkaisemattomissa ratkaisussa, lapsiasioita koskevassa lupaharkinnassa on sovellettu arviointikriteerinä HTL 10 §:ää. Tämän perusteella voidaan tulkita, että lapsiasioissa ratkaisun oikeellisuutta arvioidaan ensisijaisesti suhteessa HTL 1 ja 2 §:ssä asetettuihin tavoitteisiin sekä lapsen edun toteutumiseen.

Toisen tutkimuskysymyksen osalta voidaan todeta, että HTL 12 §:n mukainen päätöksen muuttamismahdollisuus ei normatiivisesti tarkasteltuna muodosta hyväksyttävää perustetta tulkita jatkokäsittelyluvan myöntämiskynnystä toisin kuin muissakaan jatkokäsittelylupajärjestelmään kuuluvissa asioissa. Jatkokäsittelylupajärjestelmän tavoitteena on mahdollistaa käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuuden välitön kontrolli muutoksenhakuvaiheessa, kun taas HTL 12 § mahdollistaa ratkaisun mukauttamisen myöhemmin muuttuneisiin olosuhteisiin. Näitä ei siten tule nähdä toisiaan korvaavina, vaan pikemminkin toisiaan täydentävinä oikeussuojakeinoina. Lapsen edun näkökulmasta on keskeistä, että mahdollisiin virheisiin voidaan puuttua viivytyksettä jo muutoksenhakuvaiheessa.

Empiirinen tarkastelu kuitenkin osoittaa, että jatkokäsittelylupia myönnetään lapsiasioissa selvästi vähemmän kuin muissa asiaryhmissä keskimäärin. Tälle ilmiölle ei ole osoitettavissa yksiselitteistä vastausta. Vaikka ei voida poissulkea sitä mahdollisuutta, että HTL 12 §:n mukainen muuttamismahdollisuus vaikuttaisi epäsuorasti lupaharkintaan, on ilmiölle esitettävissä myös muita selityksiä.²⁷¹

Yksi keskeisin selittävä tekijä liittyy hallituksen esityksessä esiin nostettuun lapsiasioiden erityisluonteeseen. Lapsiasioissa muutoksenhaussa ei nimittäin välttämättä ole kysymys siitä, onko käräjäoikeuden ratkaisu juridisesti oikea vai väärä, vaan siitä, voisivatko toiset ratkaisijat päätyä saman aineiston perusteella erilaiseen lopputulokseen. Tällaisessa tilanteessa ratkaisun lopputulosta ei välttämättä voida pitää virheellisenä, vaikka toisenlainen ratkaisu olisi ollut mahdollinen.²⁷² Tämä voi osaltaan vaikuttaa siihen, että jatkokäsittelyluvan myöntämiselle ei kaikissa tapauksissa muodostu esimerkiksi muutosperusteen edellyttämää epäilyä ratkaisun lopputuloksen oikeellisuudesta. Koska muutosperuste on keskeisin jatkokäsittelyluvan myöntämisperuste, sen edellytysten täyttymisen vaikeus voi osaltaan selittää sitä, miksi jatkokäsittelylupia myönnetään lapsiasioissa suhteellisesti harvemmin.

²⁷¹ Näitä selityksiä on käsitelty tarkemmin luvussa 6.

²⁷²HE 246/2014 vp, s. 13-14.

Näin ollen johtopäätöksenä voidaan todeta tutkielmassa tehtyjen havaintojen perusteella, ettei HTL 12 §:n mukainen päätöksen muuttamismahdollisuus ainakaan muodosta hyväksyttävää perustetta vaikuttaa lapsiasioita koskevaan jatkokäsittelylupaharkintaan. Sen sijaan käytettävissä olevasta aineistosta ei ole johdettavissa sellaisia seikkoja, jotka osoittaisivat täysin luotettavasti, että muuttamismahdollisuus tosiasiallisesti vaikuttaisi jatkokäsittelyluvan myöntämiskynnykseen. Samalla epäsuoran vaikutuksen mahdollisuutta ei voida kokonaan poissulkeakaan.

Aiheen tutkimus on toistaiseksi ollut niukkaa sekä lapsiasioita koskevan muutoksenhaun että HTL 12 §:n mukaisen päätöksen muuttamismahdollisuuden osalta, mikä korostaa jatkotutkimuksen tarvetta.

Lopuksi voidaan vielä todeta, että riippumatta siitä, tarkastellaanko asiaa muutoksenhakujärjestelmän vai myöhemmän muuttamismahdollisuuden näkökulmasta keskeisenä arviointiperusteena tulee kaikissa tilanteissa olla aina lapsen etu. Oikeusjärjestelmän tulee myös jatkossa kyetä turvaamaan tämän periaatteen toteutuminen tehokkaasti ja johdonmukaisesti.